ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 13 (2592)
ПЯТНІЦА
31
сакавіка 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ДРУГ НА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ...

Народны пісьменнік БССР Міхась Лыньноў адкрывае Усесаюзны тыдзень дзіцячай і юнацкай кнігі.

Вядомая пісьменніца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Зоя Васкрасенская «ў дзіцячым палоне».

Пакупнікі «атакуюць» кніжны кіёск.

Аўтограф дае госць з далёкай Кіргізіі Ісабек Ісакаў.

Іван Шамякін перадае эстафету Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі пісьменніку з Казахстана Жапару Амірбекаву.

Фота Ул. КРУКА.

Маскоўскага пісьменніка Юрыя Якаўлева беларускія дзеці ведаюць і па яго кнігах, і па фільмах «Пушчык едзе ў Прагу», «Мы з Вулканам».

Яркім, радасным святам прамільгнулі дні Усесаюзнага тыдня дзіцячай і юнацкай кнігі. Яго эмблема—сімвалічны карабель ведаў і рамантыкі пад парусам-кнігай—разам з эмблемай Міжнароднага года кнігі аздабляла афішы і вітрыны, фасады кнігарань, бібліятэк і тэатраў. Урачыстае адкрыццё Тыдня адбылося ў Беларускім тэатры оперы і балета. Гасцінным гаспадаром свята, якое пачалося тэатралізаваным «Падарожжам у цудоўную краіну кніг», быў наш даўні знаёмы Несцерка. Дарагіх гасцей з братніх рэспублік хлебам-соллю віталі дзеці Мінска. Яны ж былі галоўнымі акцёрамі прыгожага відовішча, у якое вылілася прадстаўленне (аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык В. Грушо, вершы А. Вольскага і П. Макаля). Мы ўбачылі яркія танцы і тэатралізаваныя гульні, дзе разам з дзецьмі выступалі на сцэне героі іх любімых кніг — Дон-Кіхот і тры мушкецёры, Іван-царэвіч і Міколка-паравоз, Цімур і Беласнежка і сем гномаў... А ў фае на вітрынах выстаўкі было паказана самае лепшае з таго, што выдалі дзіцячыя выдавецтвы рэспублік.

Свята «кніжчыных імянін» прайшло па ўсёй Беларусі, у ім прынялі ўдзел нашы пісьменнікі і госці, якія выязджалі ў вобласці і раёны. У Саюзе пісьменнікаў БССР адбыўся сімпозіум на тэму «Праблемы інтэрнацыянальнага выхавання ў дзіцячай літаратуры». Праз год такое свята будзе ў Алма-Аце...

Слова пісьменнікаў—удзельнікаў Тыдня чытайце на стар. 2—3.

НЕЗАБЫЎНЫЯ ЎРАЖАННІ

Л. АЛЕКСАНДРОЎСКАЯ,
народная артыстка СССР

ЗАМАЦОЎВАЮЦЦА творчыя сувязі паміж тэатральнымі аб'яднаннямі нашай краіны. Усё часцей наладжваюцца сустрэчы артыстаў, рэжысёраў, мастакоў розных рэспублік для сумеснага абмеркавання агульных праблем і канкрэтных з'яў мастацтва сцэны. Мінск— Масква— Ленінград... Гэта — маршрут частых паездак актывістаў БТА, а мы ў сваю чаргу гасцінна прымаем калег з Расіі, Літвы, Украіны, Малдавіі...

У гэтыя дні вялікая група беларускіх артыстаў жыве ўражаннямі ад выступленняў перад патрабавальнымі аўдыторыямі нашых маскоўскіх і ленінградскіх сяброў. За чатыры дні наш спецыяльна для гэтага сфарміраваны калектыў паказаў вялікую праграму ў Доме акцёра, у цэхах завода імя Ленінскага камсамола і ў Доме ветэранаў сцэны імя А. Яблачкінай у сталіцы нашай краіны і, пераехаўшы «Стралой» у горад над Нявой, у Ленінградскім аддзяленні Саюза кампазітараў РСФСР і ў Доме ветэранаў сцэны імя М. Савінай.

Сказаць, што нашых пасланцаў прымалі цёпла—мала. Аўдыторыі і прафесійна падрыхтаваных гледачоў, і рабочыя (у абедзенным перапынку, непасрэдна ў цэхах) горача, з энтузіязмам апладзіравалі драматычным артыстам і оперным спевакам, танцоўшчыкам балета і чытальнікам. Маскоўскія аўтазаводцы літаральна «не адпускалі» нашых выканаўцаў са сцэны.

А колькі шчырых і непасрэдных размоў, гутарак, спрэчак! Асабліва тады, калі з намі сустракаліся калегі—артысты славутых сцэн Расіі, кампазітары, каб сказаць сваё слова пра мастацтва беларусаў. Акрамя кветак (што так радавала ўсіх нас у даволі халодныя дні!), былі сталыя ацэнкі, добразычлівы аналіз, удзячныя водгукі. Запомнілася такая, скажам, фраза: «Каб паслухаць спевакоў, варта цяпер паехаць у Мінск...» Хвалявала гэта і таму, што чулася з вуснаў дасведчаных майстроў—Царова, Зуевай, Мансуравай, Талубеева, Смірнова, Шатровай, Торскага і іншых яркіх прадстаўнікоў савецкага мастацтва.

Мушу адзначыць, што напружана і натхнёна давялося папрацаваць нашым купалаўцам, якія паказвалі сцэны з «Канстанціна Заслонава», «Лявонiхі на арбіце» і «Рудабельскай рэспублікі», артыстам оперы і балета, філармоніі. Не называю ўсіх, бо спіс быў бы вялікі. Але не адзначыць нашага канцэртмайстра В. Багатырскую, якая вельмі тонка і чула вяла ўсе нумары насычанай праграмы, нельга. Таксама і А. Ражбу, якая ўзяла на сябе арганізацыйныя клопаты.

Паездка —адно з мерапрыемстваў БТА да 50-годдзя ўтварэння СССР. Карысць ад яе вялікая. Па-першае, такім чынам нашы артысты пашыраюць межы прапагандысцкай дзейнасці, непасрэдна знаёмячы з дасягненнямі нацыянальнай культуры шырокую аўдыторыю. Масквічы і ленінградцы знаёміліся з сучасным узроўнем нашага сцэнічнага мастацтва. Па-другое, нашы артысты драмы, оперы, балета і эстрады як бы атрымліваюць магчымасць яшчэ і яшчэ раз праверыць сябе перад патрабавальным гледачом. Мабыць, тыя ўражанні, з якімі вярнуліся ў Мінск В. Тарасаў і І. Сарокін, А. Карзянкова і В. Давыдаў, А. Астрамецкі і І. Лакштанаў, Г. Макарава і П. Кармунін і ўсе ўдзельнікі тых незабыўных сустрэч, не застануцца толькі ўражаннямі. Яны дапамогуць артыстам у іх далейшым творчым росце, духоўна ўзбагацяць кожнага. І нешта дарагое ўліецца ў творчасць артыстаў.

НАВУКОВЫЯ АСНОВЫ КРЫТЫКІ

Праблемам развіцця літаратурна-мастацкай крытыкі і павышэння ўзроўню тэарэтычных даследаванняў у гэтай галіне было прысвечана пашыранае пасяджэнне Аддзялення грамадскіх навук АН БССР, якое адбылося 29 сакавіка.

Пасяджэнне адкрыў в. а. акадэміка-сакратара аддзялення, член-карэспандэнт АН БССР К. П. Буслаў. З дакладам «Пастанова ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» і задачы павышэння ўзроўню навуковых даследаванняў па пытаннях тэорыі і метадалогіі літаратуры і крытыкі» выступіў дырэктар Інстытута літаратуры імя Я. Коласа АН БССР акадэмік АН БССР В. Барысенка.

Дакладчык адзначыў, што гэта пастанова развівае тэарэтычныя палажэнні XXIV з'езда КПСС аб ролі літаратуры і мастацтва ў перыяд развітага сацыялістычнага грамадства і будаўніцтва камунізма, прааналізаваў у гэтым святле стан літаратурна-мастацкай крытыкі ў рэспубліцы. Ён падрабязна спыніўся на задачах вучоных, указаў на неабходнасць накіраваць увагу інстытутаў аддзялення на глыбокае вывучэнне праблем тэорыі і метадалогіі літаратурна-мастацкай крытыкі, актывізаваць намаганні вучоных у даследаванні сучаснага мастацкага працэсу.

У спрэчках выступілі доктар гістарычных навук В. Бандарчык, доктар філалагічных навук Н. Пяркін, дактары мастацтвазнаўства У. Няфед, М. Кацар, кандыдаты філалагічных навук П. Дзюбайла, У. Казбярук, В. Каваленка, кандыдат філасофскіх навук У. Конан, кандыдат гістарычных навук П. Петрыкаў, кандыдаты мастацтвазнаўства В. Шматаў і А. Красінскі. Яны падзяліліся думкамі аб шляхах далейшага ўмацавання сувязей навукі з літаратурай, паглыблення вывучэння лепшых нацыянальных традыцый беларускай літаратуры і пытанняў узаемаўзбагачэння брацкіх культур, паляпшэння падрыхтоўкі спецыялістаў у галіне тэорыі літаратуры, крытыкі, кіно, музыкі, тэатра і выяўленчага мастацтва, прапаганды прынцыпаў пралетарскага інтэрнацыяналізму, партыйнасці і народнасці літаратуры і мастацтва ў барацьбе з буржуазнай ідэалогіяй.

У абмеркаванні даклада разам з вучонымі АН БССР прынялі ўдзел прадстаўнікі рэспубліканскіх газет і часопісаў, Саюза пісьменнікаў і іншых творчых саюзаў рэспублікі, вучоныя кафедраў вну.

БЕЛТА.

ЯКІ БЫЎ ВЕЧАР!

Наша школа запрасіла ў госці артыстаў Акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы. Чакалі, але не вельмі спадзяваліся, што так далёка аж за 130 кіламетраў у суботні вечар прыедуць да нас вядомыя артысты. А зараз нам сорамна, што такое думалі. Прыехалі купалаўцы! Рабочыя саўгаса, як даведаліся пра артыстаў, пачалі цікавіцца, дзе білеты купіць, але аказалася, што прыехалі да нас госці проста на сустрэчу і далі канцэрт бясплатна.

І які быў вечар!

Даўно мы не бачылі на нашай саўгаснай сцэне такіх майстроў, як народныя артысты СССР П. Малчанаў, З. Стома, народная артыстка рэспублікі Г. Макарава, заслужаная артыстка рэспублікі А. Рынковіч, заслужаны артыст рэспублікі Б. Уладамірскі, артысты М. Зінкевіч, А. Доўгая, В. Анісенка, М. Казінін.

З. Стома расказаў пра планы тэатра, пра яго сённяшні дзень. П. Малчанаў—пра сваю работу ў тэатры, у прыватнасці, як працаваў над роляю Леніна.

М. Зінкевіч і З. Стома паказалі фрагмент са спектакля «Традыцыйны збор», В. Анісенка і А. Доўгая—з «Паўлінкі», былі паказаны сцэны са спектакляў «Лявоніха на арбіце», «Людзі на балоце». Заслухаліся мы і мастацкім чытаннем М. Казініна. А пасля сустрэчы было нам аб чым пагаварыць з вядомымі артыстамі, такімі простымі, шчырымі.

А. ЛАПІЦКАЯ,
настаўніца.

Саўгас «Беларускі»
Вілейскага раёна

ДРУГ НА ЎСЁ ЖЫЦЦЁ...

Усесаюзны тыдзень дзіцячай і юнацкай літаратуры сабраў у Мінску паэтаў, празаікаў, драматургаў з усіх рэспублік Краіны Саветаў. Наш карэспандэнт сустрэўся з некаторымі з іх і папрасіў падзяліцца ўражаннямі ад «кніжчынага свята», расказаць пра сваю творчасць. Гасцям — традыцыйныя пытанні пра ўражанні ад Беларусі, Мінска, пра сувязі з нашай літаратурай.

Алесь ЯКІМОВІЧ
(Беларусь)

— Некалькі гадоў таму назад адзін дзівак з вучонай ступенню моцна абурыўся быў на старонках літаратурнай газеты супроць «Мухі-Цакатухі». Добра яшчэ, што ён не ведаў пра яе сястру — «Мушку-Зелянушку». Як можна захапляцца мухамі, чытаць іх дзецям! — лямантаваў ён. Біць іх трэба, знішчаць!

Калі б гэты дзівак паглядзеў харэаграфічную сюіту пра «Муху-Цакатуху», выкананую самімі слухачамі і чытачамі яе 25 сакавіка ў тэатры оперы і балета, сэрца яго, трэба думаць, памякчэла б. Ён зразумеў бы, што таленавітыя майстры і з мухі могуць зрабіць слана. Вядома, паэтычнага, мастацкага.

І сапраўды, было чаго паглядзець. Парадавалі нас і іншыя выступленні і артыстаў і саміх дзяцей, прысвечаныя кнігам. Гэта было сапраўднае свята дзіцячай кнігі. Яркае, багатае, змястоўнае.

Не адрываючы вачэй ад сцэны, я думаў, як далёка сягнула наперад наша дзіцячая літаратура. Паглядзіце выстаўку дзіцячых кніг у тым жа тэатры. Тут кнігі выдавецтваў усяго Савецкага Саюза. Якое гэта багацце! Помню, мы ў сваёй рэспубліцы пачыналі некалі, што называецца, на голым месцы — з адной-дзвюх кніг. А зараз друкуем каля сотні штогод. Тое ж і ў іншых нацыянальных рэспубліках.

А ці ж параўнаць знешні выгляд цяперашніх кніг для дзяцей з тым, што мы мелі нават у першыя пасляваенныя гады. Як мучыліся мы тады, каб надрукаваць хоць бы каляровую вокладку! Цяпер жа ўсе нашы рэспублікі маюць і дасканалыя друкарскія машыны, і добрыя кадры мастакоў і майстроў паліграфічнай справы. Выраслі, вядома, і кадры дзіцячых пісьменнікаў. Расце і іх майстэрства, хоць яно ўсё яшчэ не паспявае за агульным ростам нашай культуры. Хацелася б, каб усе нашы дзіцячыя кнігі, без выключэння, мелі і добрае мастацкае афармленне, і добры, цікавы змест.

Тыдзень дзіцячай кнігі ў гэтым годзе для нас, на Беларусі, быў асаблівым святам. Мы праводзілі яго разам з гасцямі з усіх рэспублік — як гаспадары ўсесаюзнай эстафеты. Свята гэтае запомніцца надоўга і нам, пісьменнікам, і юным чытачам.

Пажадаем жа нашай савецкай дзіцячай літаратуры новых поспехаў.

Зоя ВАСКРАСЕНСКАЯ
(РСФСР)

— Мы, пісьменнікі, як і піянеры, таксама следапыты. Нельга пісаць на гісторыка-рэвалюцыйную тэму, ідучы па працярэбленым шляху, браць толькі тое, што прасеяна на драгу гісторыкамі. Мы павінны пераплавіць нанава і тое, што дадзена гатовым, і тое, што здабываецца пошукамі. Не ўяўляю сабе, як можна напісаць нават маленькае апавяданне пра Леніна, не прайшоўшы зноў і зноў па яго шляхах, па якіх — няхай сабе — хадзілі ўжо і іншыя пісьменнікі. Усё роўна я павінна прайсці гэтыя дарогі сама. Хочацца сказаць нешта новае, раскрыць які-небудзь радок Ільіча.

У навуковай біяграфіі Леніна ўказана, што ў жніўні 1917 года, калі Ільіч пераходзіў з Разліва на новае канспіратыўнае прыстанішча, ён з праважатымі М. Емяльянавым, А. Шотманам і Э. Рах'я трапіў у актыўную зону тарфянога пажару. Ніхто не ведаў, якімі сцяжынкамі ішоў Ленін, апрача Аляксандра Мікалаевіча Емяльянава (сына праваднікa). І, на маёй просьбе, мы з ім паўтарылі шлях Ільіча. Я ішла па тым жа балоце, па той жа дрыгве, у такую ж ноч — з 8 на 9 жніўня. Я хацела ведаць, як тут свецяць зоркі, як мяняюцца сілуэты дрэў, як дыміцца туман.

Потым я адшукала спецыялістаў па тушэнні тарфяных пажараў і прачытала ім, што пісалі пра той пажар тагачасныя газеты. Быў такі дым, сцвярджалі відавочцы, што, калі поезд праходзіў скрозь яго заслону, нічога не было відаць.

Пажарнікі былі ўражаны: «І Ленін ішоў праз актыўную зону тарфянога пажару!» Яны былі ў такіх зонах, але ў масках, узброеныя сучаснай тэхнікай. А калі трапляе ў такі пажар чалавек нявопытны, ён немінуча гіне, бо падпарадкуецца голасу інстынкту — бегчы. Чалавек альбо правальваецца ў багну, альбо задыхаецца ад едкага дыму. Каб уратавацца, трэба захоўваць пэўны тэмп хады, дыстанцыю, рэгуляваць дыханне. Патрэбна велізарная сіла волі. І пажарнікі прызналіся, што яны па-новаму ўбачылі Ільіча. У кнізе «Раніца» гэты эпізод займае старонкі паўтары. А колькі спатрэбілася часу, каб расшукаць факты і людзей!

І так з кожным эпізодам, з кожнай дэталлю. Я напісала невялічкую кнігу «Дарагое імя» — пра Леніна і партыю, пра Савецкі Саюз. Кніжачка невялікая, аркушы з два, а працавала я больш года. Хацела паказаць, што Ільіч дажыў да вялікага шчасця ўбачыць плён таго, дзеля чаго змагалася партыя, дзеля чаго было тры рэвалюцыі.

19 кастрычніка 1923 года цяжка хвораму Уладзіміру Ільічу ўрачы дазволілі паехаць з Горак у Маскву. І вось — усюды пісалася, што Ленін праехаў на машыне **міма** Першай Усесаюзнай выстаўкі. Як гэта **міма**, думаю я. Ён не мог праехаць міма! Стала капацца ў архівах, прагледзела фота- і кінаматэрыялы, знайшла планы выстаўкі, і пераканалася, што Ленін праехаў не **міма** выстаўкі, а **праз** яе. Я дрыжала ад шчасця, калі знайшла доказы таго, што Ленін убачыў здабыткі мірнага, шчаслівага жыцця людзей працы, убачыў братэрства рэспублік, 50-годдзе якога мы святкуем. Я зразумела, якімі шчаслівымі вачамі павінен быў глядзець Ільіч на першы паравоз сармавічоў, на першыя трактары, электрычныя лямпачкі. Ён бачыў план ГАЭЛРО ў дзеянні. І паездка Ільіча стала іншай у маіх вачах. А ўсяго адно слова: міма ці праз...

Я напісала кнігу пра Надзею Канстанцінаўну Крупскую, здымаецца фільм «Надзея» паводле сцэнарыя майго і Ірыны Данской — пра юнацтва і вялікае каханне, пра маладую гвардыю новага свету, пра «Саюз барацьбы за вызваленне рабочага класа». Членамі яго былі людзі ад 17 да 25—26 гадоў — юнакі і дзяўчаты камсамольскага ўзросту. Гэта — тая чыстая і светлая крыніца, ад якой пачынаецца партыя. Хацелася прасачыць станаўленне характараў гэтых людзей, іх пошукі месца ў жыцці. Тут таксама ёсць раскрыты радок з успамінаў Н. К. Крупскай. Калі Надзі Крупскай было 12 год, міма акон гімназіі, у якой яна вучылася, праехалі «ганебныя дрогі», у якіх везлі на пакаранне смерцю царазабойцаў — Соф'ю Пяроўскую і Жэлябава. Іх везлі спіной да коней, з закручанымі назад рукамі, у чорных балахонах. Гімназісткі прыліплі да вокан. І вось вочы Надзі сустрэліся з вачыма Соф'і. Надзя доўга-доўга глядзела ў вочы Соф'і, нібы далучаючыся душой да подзвігу. Дзве дзяўчыны. Адна толькі ўступае ў жыццё, другая — аддае яго ў імя высокай мэты. І Надзя, якая доўга шукала сваё месца ў жыцці, пасля гімназіі з адчаем пісала Льву Талстому — прасіла справы, каб хоць крыху загладзіць зло, якое прынесла людзям сваёй бяздзейнасцю. Гэта яна пісала ў 17 год, калі ўжо 3 гады давала ўрокі і зарабляла сама на жыццё. І яна сарамелася бяздзейнасці!

Такой была і Аляксандра Калантай. Я многа год ведала яе, працавала з ёй. Яна ж — напалавіну беларуска. Бацька яе — генерал Даманговіч, беларус, герой Шыпкі, ваенны гісторык. 31 сакавіка спаўняецца 100 год з дня яе нараджэння.

Вазген ТАЛЯН
(Арменія)

— Беларусь — мая даўняя знаёмая. Я ваяваў у складзе войск 3-га

АЎТАРСКІЯ КАНЦЭРТЫ БЕЛАРУСКІХ КАМПАЗІТАРАЎ

У часе канцэрта Д. Смольскага павіншаваў народны артыст СССР Р. Шырма.
Фота А. КАЛЯДЫ.

РЭЧЫШЧА ТВОРЧЫХ ШУКАННЯЎ

ЯК І ЎСЕ кампазітары яго пакалення, Дзмітрый Смольскі заўсёды ў творчых эксперыментах і пошуках. Сярод яго эксперыментальных твораў ёсць і яркія мастацкія знаходкі. У камернай араторыі «Песні Хірасімы» і ў Санаце для флейты і фартэпіяна серыйную тэхніку і некаторыя прыёмы алеаторыкі Смольскі падначальваў задачам раскрыцця мастацкай задумы, яны тут былі і драматургічна апраўданыя. Але, на маю думку, сапраўдныя ўдачы прыйшлі да аўтара ў радзе яго апошніх твораў: у вакальных цыклах «Бабін век» на словы Е. Лось і «Іспанскі трыпціх» на словы Гарсіі Лоркі, у араторыі «Мая Радзіма» для чытальніка, тэнара, баса, хору і сімфанічнага аркестра на словы беларускіх паэтаў.

Самая значная і ў пэўным сэнсе этапная работа — «Мая Радзіма».

Араторыя прасякнута любоўю да Радзімы, якая перажыла ўсе цяжкасці ваенных гадоў, патрыятызмам і грамадзянскім напалам. Музычная мова яе — ярка нацыянальная, лаканічная і дакладная. Смольскаму не ўласціва шырокае, сімфанічнае дыханне, працяглае няспыннае тэматычнае нагнятанне, якое вядзе да ўзбуйнення формы і ўтварэння складаных шматслойных харавых масіваў. Музычная драматургія араторыі трымаецца не на скразным тэматычным развіцці, а на супастаўленні кантрастаў як паміж часткамі, так і ўнутры іх. І гэтаму падначалена ўся кампазіцыйная структура, усе сродкі музычнага выяўлення.

1-я частка (словы Р. Барадуліна) і 9-я частка араторыі (словы М. Танка), якія ўслаўляюць хараство роднай мовы, пакідаюць уражанне вобразна-сэнсавых пераклічак і гучаць як пралог і эпілог. Лірыка прадстаўлена ў араторыі шырока (у абаяльнай пастаральнасці музыкі пачатку 3-й часткі, задушэўнасці харавых распеваў 8-й і 9-й частак). Асабліва багатай зместам і маляўнічасцю становіцца тут пявучая, тонкапаэтычная і празрыстая песня прыродзе — 5-я частка на словы С. Грахоўскага.

Лірычным карцінам супрацьпастаўлены яркія жанрава-бытавыя замалёўкі 3-й (словы А. Александровіча) і 4-й (словы А. Ставера) частак. Форма жартоўнага песеннага дыялога падказала аўтару і рытмічную выразнасць, і ладавыя пабудовы, і маляўнічую шчодрасць хору і аркестра.

Арыгінальная падача лірычнага верша Н. Гілевіча ў 2-й частцы («Я песню прызнання табе складаў»). Замест чакаемай распеўнасці — энергічны і разам з тым суровы, нервова-імпульсіўны напеў.

Лірыка-драматычны цэнтр — 6-я частка (словы А. Вярцінскага). Гэта адна з захапляючых старонак твора. Яркія знаходкі кампазітара — выкарыстанне ў музыцы прыёмаў паэтычных параўнанняў і паралелізмаў. Значны сэнс набывае беларуская народная песня «Ой, хацела мяне маці за чацвёртага аддаць» (эпіграф да верша А. Вярцінскага) у новай кампазітарскай інтэрпрэтацыі. Яна з жартаўлівай ператвараецца ў своеасаблівы сімвал народнага гора. Вобразная шматпланавасць зместу гэтай часткі пераканаўча раскрываецца трыма самастойнымі пластамі музычнага развіцця — сумны напеў альтовай флейты, партыя чытальніка і моўныя інтанацыі ў партыі саліста баса, народна-песенная тэма ў жаночым хоры...

І новы эмацыянальна-псіхалагічны кантраст—праніклівы жаночы а-капэльны хор «Ой, крушына, крушына» (8-я частка, словы народныя), напісаны ў манеры народнай падгалосачнай поліфаніі.

Драматургія твора здаецца мне пераканаўчай за выключэннем асобных момантаў у 9-й частцы. Гэта датычыцца фугата ў пачатку часткі. Напісанае з выдатным веданнем поліфанічнай тэхнікі, у духу барока, фугата выклікае пэўнае недаўменне сваёй наўмыснай стылізацыяй. Філасофскі змест верша М. Танка, пакладзенага ў аснову гэтай часткі, наўрад ці стасуецца з тымі стылявымі адценнямі музыкі, якімі карыстаецца Смольскі.

Адзінства ў гэтай музыцы праяўляецца ў многім, і, перш за ўсё, у захаванні пэўнага кола народна-песенных інтанацый з яўнай апорай на квінтовасць — як у мелодыі, так і ў гармоніі. Адзінства адчуваецца і ў гарманічнай мове араторыі (характэрныя секундавыя зрухі, апора на народныя лады), і ў вобразна-сэнсавай нагрузцы некаторых сола (сола альтовай флейты ў 6-й частцы, англійскага ражка — у 3-й частцы, валторны — у фінале). Калі ёмістасць і глыбіня твора дасягаецца яснымі сродкамі, гэта сведчанне творчай сталасці кампазітара.

Упершыню выкананае Канцэрціна для скрыпкі і струннага аркестра Смольскага яшчэ раз пацвярджае прафесійнасць аўтара. Перш за ўсё хачу адзначыць арыгінальнасць тэматычнага развіцця п'есы. Кампазітар узяў адну з самых папулярных беларускіх песень, здавалася б, вельмі «запетую» — «Чаму ж мне не пець» і на яе аснове пабудаваў усе тры часткі твора. Знаёмая мелодыя засвяцілася свежымі фарбамі, заззяла новымі гранямі. Яна гучыць то напружана-эпічна, з нечаканымі трытонавымі заканчэннямі фраз (ва ўступе і заключэнні 1-й часткі), то весела і радасна (у 3-й частцы), то насцярожана (у выглядзе фонавага пласта ў 1-й частцы). З асноўнага тэматычнага «зерня» вырастаюць і новыя тэмы, сярод якіх натхнёная лірычна-працяжная з 2-й часткі.

Некалькі слоў аб выканаўцах. Араторыя «Мая Радзіма» гучала ўжо двойчы, і музыканты (Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам дырыжора Ю. Яфімава і Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР — галоўны дырыжор В. Раговіч) заглыбіліся ў яе вобразна-эмацыянальны лад. Салісты ж (бас — М. Дружына, тэнар — Л. Івашкоў) выступалі ў араторыі ўпершыню і, трэба сказаць, парадавалі слухачоў. Праўда, Л. Івашкову хочацца пажадаць большай свабоды ў фразіроўцы. Выразна выконваў сваю партыю чытальнік (В. Анісенка). Пэўная шурпатасць у ансамблі (у 2-й і 4-й частках) і залішне зацягнутыя паўзы паміж часткамі сведчылі аб тым, што яшчэ не ўсе выканаўчыя цяжкасці пераадолены. Канцэрціна з добрым артыстызмам выканаў Р. Нодэль у суправаджэнні струннай групы сімфанічнага аркестра.

Бадай, не так часта сустрэнеш кампазітара, які б аднолькава паспяхова працаваў як у сферы сур'ёзнай музыкі, так і ў музыцы эстраднай, так званай лёгкай. З аднаго боку — пошукі найноўшых выяўленчых музычных сродкаў нярэдка вельмі ўскладнёных, з другога — зварот да плакатна-кідкіх прыёмаў пісьма, іншы раз наўмысна спрошчаных. І трэба сказаць, што ў творчасці Смольскага на дзіва добра ўжываюцца паміж сабой гэтыя палярныя стыхіі. Спыняцца на папулярных песнях гэтага вядомага па эстрадзе і па радыё тысячам слухачоў кампазітара, мабыць, няма неабходнасці. У той вечар мы пазнаёміліся і з двума новымі песеннымі творамі яго — «Вы куды, журавы» на словы Ул. Арлова з кінафільма «Была вайна...» і «Наш век» (тэкст М. Ясеня). Першая песня захапіла сваёй лірычнай цеплынёй і задушэўнасцю, у другой аўтар музыкі прапанаваў вострую дынаміку, па-сучаснаму імклівую рытмічную плынь. Гэтыя творы прадстаўлялі аўдыторыі Э. Міцуль і В. Вуячыч, якім акампаніраваў аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага. Зала цёпла сустракала і даўно вядомыя песенныя творы — «Абеліскі», «Песня аб Радзіме», «Сэрца Брэста», «У кожнага ёсць свая песня...» і іншыя (сярод выканаўцаў былі З. Бабій, А. Падгайскі, Т. Раеўская і іншыя артысты Мінска).

У заключэнне хачу спыніцца на незвычайнай форме канцэрта. Дакладней, гэта быў тэлеканцэрт, арганізаваны музычнай рэдакцыяй Беларускага тэлебачання (галоўны рэдактар Г. Ананьева). Серыя тэлевізійных аўтарскіх вечароў праводзіцца ўжо некалькі гадоў, але ўпершыню такі канцэрт ішоў у эфір непасрэдна з канцэртнай залы філармоніі. У гэтым ёсць свае вартасці. Па-першае, магчымасць выканання твораў буйной формы са шматлікім складам удзельнікаў; па-другое, жывая рэакцыя аўдыторыі слухачоў і непасрэдная сустрэча з гледачом, які мае магчымасць падзяліцца сваімі ўражаннямі. У такім канцэрце многае, безумоўна, залежыць ад вядучага, і варта адзначыць, што малады лектар-музыказнаўца Э. Язерская добра справілася са сваёй задачай.

Канцэрт з бязмежнай аўдыторыяй — так можна назваць тое, што адбывалася ў той вечар у філарманічнай зале і на блакітных экранах тэлевізараў.

Н. КАЛЕСНІКАВА.

РЭЛЬЕФНАСЦЬ МУЗЫЧНАГА ВОБРАЗА

Успаміны, успаміны... Неакрэсленыя, прывідныя, яны то адыходзяць некуды ўдалеч, то зноў узнікаюць, пераварочваючы душу, узрушаючы памяць. Яны як трывожны звон лісця, што трымціць пад навальнічным ветрам, як чырвона-чорныя хмары, як пясчаная бура, што ўздымаецца перад першым раскатам грому.

Успаміны, успаміны... Ад іх нікуды не збегчы, не схавацца, бо гэта было... Чорныя коміны пекалі жывых вёсак. Сінь неба, нібы закопчанага пажарамі. Дарогі, стаптаныя тысячамі ног, — салдацкіх, жаночых, дзіцячых.

І стогн...

Стогн-галашэнне па роднай знявечанай зямлі, па загубленых марах, па неспатоленым каханні, па страчаным мужы, сыне, браце...

У філарманічнай зале гучыць вакальна-сімфанічная паэма Г. Вагнера «Вечна жывыя». Яе выконваюць Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, якім дырыжыруе Юрый Яфімаў, і жаночая група Акадэмічнай харавой капэлы БССР. Цяжка, амаль немагчыма перадаць словамі змест музычнага твора, але калі такое жаданне ўзнікае, гэта ўжо само па сабе сведчыць, што ён закрануў тваё пачуцці, абудзіў думку.

На аўтарскі канцэрт Генрыха Вагнера прыйшлі людзі розных пакаленняў. Для адных вайна—атакі і партызанскія лясы, для другіх—кнігі Бакланава, Някрасава, Быкава, для трэціх—першыя, страшэнныя ўспаміны дзяцінства.

Гучыць жалобная песня без слоў. Нібы сама зямля крычыць ад болю.

Паступова мелодыя робіцца энергічнай, бурнай—нарастае пратэст супраць шалёнага разгулу ворагаў. Сімвалізуючы чысціню і ўнутраную сілу народа, яго імкненне да волі, узнікае ў аркестры мелодыя беларускай народнай песні «Павей, ветрык». Спачатку нясмелая і сумная, яна мацнее, нібыта запаланяе аркестр і ўрэшце гучыць на поўны голас. Гэта голас пратэсту і барацьбы.

— «Вечна жывыя», на маю думку, адзін з самых лепшых твораў Вагнера, — сказаў **Ігар Лучанок**. — Колькі ўжо гадоў ён гучыць, а хвалюе па-ранейшаму, можа, нават яшчэ больш. Такое ўласціва толькі сапраўднаму мастацтву...

Акрамя паэмы «Вечна жывыя», у канцэрце прагучалі Сімфонія, сюіта з балета «Пасля балю», Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам, у якім партыю фартэпіяна віртуозна выканаў лаўрэат Міжнароднага конкурсу **Валерый Шацкі**.

— Мяне прывабіла ў гэтым канцэрце,—сказаў піяніст,—свежасць, нечаканасць гарманічных спалучэнняў і інтанацый, арыгінальны, капрызны рытм, складанасць вобразаў пры агульнай празрыстасці фактуры. Калі гаварыць пра кожную частку асобна, то першая мне здаецца найбольш удалай у драматургічных адносінах. Неяк крытыкі мяне папракалі, што я не здолеў данесці да слухача яе лірычных момантаў. Шчыра кажучы, ніякай лірыкі ў першай частцы я проста не знайшоў. Яна цікавая іншым—вострай канфліктнай драматургіяй, сутыкненнем кантрастных тэм. Наскрозь лірычнай здаецца мне другая частка. Сёння я іграў яе з асаблівай асалодай. Надзвычай добры быў кантакт з аркестрам. За гэта я ў першую чаргу ўдзячны Юрыю Яфімаву, які дырыжыраваў вельмі тонка і чула. Мне нават здалося, што сёння я адкрыў для сябе ў гэтай частцы нейкія новыя багацці. Самая святочная, яркая, эфектная трэцяя частка. У яе танцавальных напевах выразна гучаць інтанацыі беларускага фальклору. Канцэрт тэхнічна вельмі складаны. Але складанасць гэтая амаль заўсёды апраўдана імкненнем кампазітара як мага больш глыбока і шматгранна перадаць пульс сучаснага імклівага, інтэлектуальнага жыцця...

«Вальс», «Павана», «Маскі», «Цыганскі напеў», «Начны горад» —усе гэтыя маляўнічыя старонкі музыкі балета «Пасля балю» ўвайшлі ў канцэртную сюіту. Кожная з іх мае сваю драматургію, мастацкую завершанасць. У іх—і шалёная весялосць вялікага начнога горада, і шчымлівая туга, і пяшчота, і страх адзіноты, і страсная прага ўзаемаразумення.

— Мне як рэжысёру драматычнага тэатра вельмі падабаецца Вагнер—аўтар тэатральнай музыкі,—гаворыць рэжысёр Рэспубліканскага тэатра юнага гледача **Генадзь Баравік**,—бо яна выразная, вобразная. Нават чалавек, не знаёмы з балетам «Пасля балю», мне здаецца, можа яго зрокава адчуць, праслухаўшы адну толькі музыку. Я маю на ўвазе не толькі і не столькі знешнія прыёмы выразнасці, але перш за ўсё псіхалагічную глыбіню вобразаў. Так, напрыклад, у «Цыганскім напеве» кампазітар адмовіўся ад прываблівай эфектнай экзотыкі, а стварыў характар, які застаецца ў памяці...

На жаль, стрыманей, халадней прагучала на канцэрце Сімфонія. Высокі прафесіяналізм вызначае гэты твор. У ім — багацце тэм і майстэрскае іх развіццё, своеасаблівасць рытмаў, яркасць інструментоўкі. Гэтыя ж рысы ўласцівы і ўсёй творчасці кампазітара.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

Р. МАЧУЛІН,

намеснік міністра культуры БССР

МІЖНАРОДНЫ ГОД КНІГІ

Сёлетні год — Міжнародны год кнігі. У рэдакцыю «Літаратуры і мастацтва» прыходзяць пісьмы, у якіх чытачы пытаюцца, як мяркуецца адзначыць гэту падзею ў нашай краіне, у Беларусі. Расказаць пра гэта мы папрасілі намесніка міністра культуры БССР Р. Мачуліна.

ПА ПРАПАНОВЕ Савецкага Саюза XVI сесія Генеральнай асамблеі ЮНЕСКО прыняла рашэнне аб аб'яўленні 1972 года Міжнародным годам кнігі. У рашэнні Генеральнай асамблеі вызначаны асноўныя напрамкі і задачы Міжнароднага года кнігі: заахвочванне кнігавыдавецкай справы і распаўсюджвання кніг, развіццё бібліятэчнай абслугі насельніцтва, узмацненне міжнароднага кнігаабмену, павышэнне значэння кнігі як сродку адукацыі, навуковага і тэхнічнага прагрэсу, міжнароднага ўзаемаразумення і мірнага супрацоўніцтва.

У гэтым годзе ў Будапешце намечана правесці 38 сесію Міжнароднай федэрацыі бібліятэчных асацыяцый, прысвечаную праблемам чытання. У штаб-кватэры ЮНЕСКО (Парыж) будзе арганізавана выстаўка ста лепшых кніг, якія зрабілі найбольшы ўплыў на чалавецтва, а таксама выстаўка «Кнігавыдавецкая справа і развіццё бібліятэк». У Вене збяруцца прадстаўнікі шмат якіх краін для абмеркавання праблемы кнігаабмену, а ў красавіку ў Маскве і Ташкенце будуць праведзены семінары бібліятэкараў на тэму «Публічныя бібліятэкі, іх дзейнасць і роля ў сацыяльна-эканамічным і культурным развіцці». У семінары прымуць удзел прадстаўнікі дваццаці сямі краін Азіі і Афрыкі, якія сталі на шлях развіцця. Яны пазнаёмяцца з работай бібліятэк Масквы і Узбекістана. На міжнародным сімпозіуме ў Маскве прадстаўнікі нашай краіны выступяць з дакладам — «Кнігі на службе гуманізму, прагрэсу і міру».

Зацверджана эмблема Міжнароднага года кнігі, якая адлюстроўвае супрацоўніцтва праз кнігу і яе ролю ў нацыянальным развіцці. Дэвіз эмблемы — «Кніга для ўсіх».

Для правядзення мерапрыемстваў у краінах свету створаны нацыянальныя камітэты. Працуе і Савецкі нацыянальны аргкамітэт пад старшынствам К. Фурцавай — міністра культуры СССР. У састаў камітэта ўвайшлі прадстаўнікі ведамстваў і арганізацый, якія звязаны з выпускам, распаўсюджваннем і прапагандай кніг. Міжнародны год праводзіцца ўпершыню і з'яўляецца вялікім святам. Гэта не толькі даніна павагі гісторыі кнігі, але і год сцвярджэння сацыяльнага значэння кнігі, далейшага ўмацавання яе ўплыву на палітычнае, эканамічнае і культурнае жыццё.

Краіны сацыялістычнага лагера выкарыстоўваюць магчымасці года для далейшага ўзмацнення супрацоўніцтва ў галіне тэорыі і практыкі кнігавыдавецкай і бібліятэчнай справы, для арганізацыі сумесных выданняў, азнаямлення самых шырокіх мас з прагрэсіўнымі ідэямі і лепшымі творамі вучоных і пісьменнікаў краін свету.

У ажыццяўленне праграмы Міжнароднага года ўключаюцца многія дзяржавы, якія вызваліліся ад каланіяльнай залежнасці. Яны плануюць распаўсюджванне пісьменнасці, расшырэнне кнігавыдання, прывіццё любві да кнігі дзецям і дарослым.

У нашай краіне Міжнародны год кнігі супадае з юбілейным годам утварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Таму свята кнігі набывае асаблівы сэнс. Расквітнелі нашы нацыянальныя культуры, літаратуры ўзбагаціліся новымі творамі. Кніга стала неабходнасцю ў жыцці кожнага чалавека. З году ў год павялічваюцца тыражы. Так, у восьмай пяцігодцы ў краіне было выдадзена 6,5 мільярда кніг, 290 мільёнаў экземпляраў перыядычных выданняў — разавы тыраж. Цяпер у краіне 360 тысяч бібліятэк, з іх 20 358 — у Беларусі, дзе кніжны фонд перавышае 125 мільёнаў тамоў.

Цэнтральны Камітэт КПСС і Савецкі ўрад высока ацэньваюць кнігу як зброю ідэалагічнага выхавання, крыніцу ведаў, павышэння культурнага ўзроўню насельніцтва. Удзел нашай краіны ў Міжнародным годзе кнігі павінен садзейнічаць пашырэнню прапаганды марксісцка-ленінскай ідэалогіі, аўтарытэту знешняй палітыкі Савецкага ўрада, рашэнняў XXIV з'езда КПСС, дасягненняў Савецкага Саюза.

Кніга — моцная зброя ў барацьбе за ўсталяванне правоў чалавека, за ўмацаванне міру на зямлі, за тэхнічны, эканамічны і культурны прагрэс. Год кнігі будзе годам уздыму і далейшага паглыблення ўсей бібліятэчнай работы, развіцця грамадскіх асноў у бібліятэчнай справе, большай увагі да чытання. Умацуюцца дзелавыя кантакты паміж бібліятэкамі рэспублікі, кантакты з буйнымі бібліятэкамі краін сацыялістычнага лагера.

У нашай рэспубліцы створана камісія па правядзенні Міжнароднага года кнігі, бібліятэк і навыкаў чытання. Шмат цікавых мерапрыемстваў намечана правесці ў бібліятэках рэспублікі: канферэнцыі чытачоў па творах савецкіх і зарубежных пісьменнікаў, а таксама на тэмы — «Кніга ў маім жыцці», «Пагаворым аб любімых кнігах», сустрэчы чытачоў з пісьменнікамі і журналістамі, серыі кніжных выставак на тэмы — «50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік», «Кніга і бібліятэка ў барацьбе за мір і сацыяльны прагрэс», «Кнігавыда в е ц т в а БССР», «Год кнігі ў Беларусі», «Кніга і бібліятэка ў жыцці савецкага чалавека». Неабходна прывіць любоў да кнігі тым, хто раней не чытаў. Разгорнецца сацыялістычнае спаборніцтва за званне «Бібліятэка выдатнай работы». На прадпрыемствах і ў калгасах пройдуць тыдні і месячнікі кнігі пад дэвізам: «Кніга для ўсіх», дні адкрытых праглядаў кнігі і дні інфармацыі з удзелам пісьменнікаў, кнігавыдаўцоў, ілюстратараў, бібліятэкараў.

Правядзенне ўсіх гэтых мерапрыемстваў будзе садзейнічаць папулярызацыі кнігі як крыніцы ведаў, прапагандзе дружбы паміж народамі, пашырэнню навыкаў чытання.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

З новай работай свайго народнага тэатра пазнаёміўся калектыў Магілёўскага аўтазавода імя Кірава. Спектакль «Закон прыроды» па п'есе Віннікава паставіў рэжысёр Юрый Сінялобаў. Галоўныя ролі выконвалі Надзея Ільіна, Людміла Райкова, Ірына Якавіцкая, Уладзімір Гуліт.

Драматычны калектыў аўтазаводцаў — адзін са старэйшых у горадзе — заснаваны ў 1935 годзе, цяпер носіць званне народнага тэатра.

Акрамя магіляўчан «Закон прыроды» ўбачаць у гэтым месяцы працаўнікі саўгасаў «Вейна» Магілёўскага, «XVIII партз'езд» Чавускага раёнаў, а таксама навучэнцы Магілёўскага сельскага прафесіянальна-тэхнічнага вучылішча № 1.

М. НОЖНІКАЎ.

На здымку: Ірына Якавіцкая ў ролі Галкі ў спектаклі «Закон прыроды».

Фота В. МАРЧАНКІ.

П. ГЕРАСІМОВІЧ

ПАДКАЗАНА ЖЫЦЦЁМ

ПРЫГЛЯДАЮЧЫСЯ да творчага працэсу ў выяўленчым мастацтве апошніх гадоў, няцяжка ўгледзець у ім істотную тэндэнцыю — імкненне вобразна асэнсаваць вызначальнае ў станоўчым герої, народжаным нашай эпохай і сфарміраваным ёю ў складаных выпрабаваннях барацьбы за ажыццяўленне самых гуманістычных ідэалаў. Гэтае імкненне мастакоў зусім заканамернае. Яно абумоўлена самім ходам нашага жыцця, сутнасцю савецкага мастацтва, заклікананага спасцігаць прыгажосць, уласцівую чалавеку, якога фарміруе савецкае жыццё.

Уласна, на ўсіх этапах развіцця нашага мастацтва ў цэнтры яго ўвагі застаецца чалавек-змагар, чалавек-грамадзянін...

У гады, калі савецкія мастакі поплеч з героямі сваіх твораў змагаліся супраць фашызму, калі яны былі непасрэднымі сведкамі гераізму савецкага чалавека на вайне, яго несакрушальнасці, — тады нарадзіліся творы, якія вытрымалі выпрабаванне часам і засталіся ў актыве нашага мастацтва.

Сёння мастацтва трохі іначай падыходзіць да тэмы Вялікай Айчыннай вайны. Прайшоў час. З'явіліся новыя задачы, якія немагчыма было вырашаць у творах пра вайну па гарачых слядах падзей. Ёсць бясспрэчныя ўдачы і ў гэты перыяд.

Але ў рашэнні высакароднай задачы стварэння вобраза чалавека-змагара, чалавека-стваральніка назіраюцца і пэўныя пралікі, якія наводзяць сёння на роздум аб іх прычынах.

І якраз пра некаторыя нашы здабыткі і страты ў вырашэнні вобраза станоўчага героя эпохі і хочацца пагаварыць у сувязі з выстаўкай у цэнтральнай выставачнай зале Масквы.

Роздум пра чалавека — вядучае ў карцінах М. Савіцкага «Пакаранне смерцю», «Віцебскія вароты», «У полі», у «Рудабельскай рэспубліцы» Р. Кудрэвіч, у рабоце «Партызаны, партызаны, беларускія сыны» А. Гугеля, у карцінах В. Грамыкі «Жанчынам Вялікай Айчыннай прысвячаецца», А. Шыбнёва «Памяць сэрца», А. Малішэўскага «Хатынь», «Хірург. Пасля аперацыі», У. Стальмашонка «Народныя камісары БССР—Зм. Жылуновіч, А. Мяснікоў, В. Кнорын, І. Адамовіч, А. Чарвякоў». Ва ўсіх гэтых работах невыпадкова на першым плане буйным кампанентам — галоўныя персанажы кампазіцыі. Людзі тут або ў полымі вайны, або ў час зацішку паміж баямі, або ў роздуме над сваімі бягучымі клопатамі...

Мастакі імкнуцца аналізаваць сваіх герояў у такіх сюжэтных умовах, якія спрыяюць больш яркаму высвятленню іх унутранай прыгажосці, высакароднасці іх ратнага і працоўнага подзвігу, высакароднасці іх эмацыянальных зрухаў. Падкрэсліванне высакароднага ў героях палотнаў адбываецца не прыўзніманнем іх на «катурны», не лакіроўкай, не таннай павярхоўнай рамантызацыяй, разлічанай не на вельмі патрабавальнага і не вельмі дасведчанага гледача. Наадварот — у кожным з пералічаных палотнаў відаць сур'ёзная праца, жаданне мастака вырашаць няпростую задачу стварэння праўдзівага і пераканаўчага вобраза сучасніка вялікіх рэвалюцыйных пераўтварэнняў нашай эпохі. Мы ўвачавідкі бачым творчыя намаганні розных майстроў, розныя сродкі выяўлення думак, пачуццяў і ўяўлення пра чалавека з пазіцыі нашага часу. Іншая справа, што вынікі пры аднолькава шчырых намаганнях бываюць розныя. Не ўсім удаецца аднолькава глыбока вырашаць пастаўленыя перад сабой задачы. І глядач справядліва прад'яўляе прэтэнзіі да карцін, а асабліва да партрэта — жанру, які найбольш непасрэдна адпавядае задачы праспяваць гімн чалавеку-грамадзяніну. На жаль, з году ў год мы вельмі мала бачым на нашых выстаўках партрэтаў, якія не выклікалі б ніякіх агаворак, былі б высока прафесійныя і з глыбокай вобразнай характарыстыкай персанажа.

Партрэты на нашых выстаўках — пераважна дзвюх катэгорый. Гэта або падрабязна **скапіраваны** герой з усімі яго рэгаліямі ці прыкметамі рабочага месца,

АХОВА ПОМНІКАЎ —

БЕЛАРУСКАЕ таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры. Сёння ў яго радах некалькі мільёнаў членаў — рабочых, калгаснікаў, навучэнцаў, работнікаў культуры. Толькі ў 1971 годзе ў таварыства ўступілі 275 511 чалавек, былі створаны тры новыя раённыя аддзяленні, 1066 новых пярвічных арганізацый, 484 прамысловыя прадпрыемствы, калгасы, саўгасы і ўстановы сталі яго калектыўнымі членамі.

Гэтыя лічбы красамоўна сведчаць пра тое, з якой павагай ставіцца грамадскасць нашай рэспублікі да той вялікай і вельмі складанай працы, якой займаецца таварыства.

Беларускай зямлі не пашанцавала на спакойнае жыццё. Полымя вайны не шкадавала нашых гарадоў і вёсак. Не абыходзіла яно і сведкаў высокай духоўнай культуры беларускага народа. Тым больш важная задача, якую ставіць перад сабой таварыства — зберагчы, руплiва і старанна аднавіць усе тыя помнікі, якія данеслі да нас праз стагоддзі сведчанні таленту, высокага прафесійнага майстэрства нашых продкаў.

Пра задачы таварыства, пра яго планы на дзевятую пяцігодку вялася гаворка на II пленуме Цэнтральнага савета Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, які адбыўся ў Мінску 21 сакавіка гэтага года.

У дакладзе старшыня прэзідыума праўлення Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Іван Фролавіч Клімаў сказаў:

— Сёння мы можам з упэўненасцю сказаць, што тыя першачарговыя задачы, якія сталі перад намі ў момант стварэння таварыства, у асноўным, выкананы. Цяпер мы павінны ісці далей, патрабаваць ад сябе болей. І першае, што мы павінны зрабіць, каб быць на ўзроўні сучасных запатрабаванняў, — выпрацаваць вялікую, добра абгрунтаваную праграму нашай далейшай работы, рашуча ўзняць патрабавальнасць да арганізацыйнай дзейнасці мясцовых аддзяленняў таварыства, умацаваць пярвічныя арганізацыі, паставіць дзейнасць таварыства на больш салідны навуковы падмурак.

Развіваючы гэтую думку, І. Ф. Клімаў адзначыў:

— Адным з найбольш важных пытанняў арганізацыйнай работы з'яўляецца работа з кадрамі. Мясцовыя аддзяленні таварыства часта падпадаюць пад уплыў высокіх агульных паказчыкаў, мяркуючы аб рабоце пярвічных арганізацый па тых лічбах, якія стаяць у справаздачах. Але за лічбамі заўсёды стаяць жывыя людзі, і задача мясцовых аддзяленняў — дабіцца, каб кожны член таварыства быў заняты актыўнай, творчай работай па выяўленні і добраўпарадкаванні помнікаў.

У снежні 1971 года на пасяджэнні прэзідыума Цэнтральнага савета слухалі справаздачу І. Бандарэнкі — старшыні бюро адной з самых буйных пярвічных арганізацый — Мінскага трактарнага завода. У гэтай арганізацыі больш за дзесяць тысяч членаў. І кожны з іх актыўна ўдзельнічае ў рабоце сваёй арганізацыі.

Добра працуе і прэзідыум Аршанскага гарадскога аддзялення таварыства. На ільнокамбінаце, на заводзе «Чырвоны Кастрычнік», на мясакансервавым камбінаце, на фабрыцы індпашыву абутку членамі таварыства з'яўляюцца амаль 90 працэнтаў рабочых і служачых.

Цікава працуе і пярвічная арганізацыя таварыства ў Гродзенскім педагагічным інстытуце.

Адной з найбольш эфектыўных форм павышэння актыўнасці работы пярвічных арганізацый з'яўляецца абагульненне і пашырэнне вопыту работы лепшых арганізацый. У гэтым

накшталт сталявара з акулярамі на шлеме або даяркі з бідонам і ў белым халаце ці вучонага абавязкова ў акулярах. У іншых выпадках адбываецца нешта зусім процілеглае: як мага далей ад падабенства! Галава — схема. Рот, вочы, бровы — усё да мяжы ўмоўнае. Фарбы — непраўдападобна яркія або неправўдападобна змрочныя. Бывае нават, што пад такога роду схемай ставіцца канкрэтнае імя, накшталт «Маша» або «Наташа», але ўсё-роўна гэта не надае партрэту ні грана канкрэтнасці. Наўрад ці атрымліваецца ў такіх выпадках і «чалавек увогуле». Зразумела, абедзве катэгорыі партрэтаў далёкія ад сапраўднага мастацтва, бо ў іх няма вядучага—мастакоўскага бачання. Няма істотнага ўнутранага суперажывання мастака з персанажам партрэта — рабочага або даяркі, вучонага або студэнта. Ці не таму, што не так ужо рэдка нестае мастаку інтэлектуальнага ўзроўню або мастакоўскай інтуіцыі, якія прыадчынілі б перад ім унутраны свет партрэтуемага?..

Глядач нярэдка бывае незадаволены так званым «сучасным» партрэтам таму, што прывык параўноўваць яго з класічнымі ўзорамі, для якіх мастаку людзі пазіравалі. Іншая справа, што геніям партрэта ўдавалася бачыць і абагульняць, узводзячы жывую натуру ў ступень сапраўды мастацкага вобраза, падпарадкоўваць натуру задачы выразнасці, не насілуючы самую натуру. І ўсё працавала на характар — і цяжкія складкі драпіровак, і дэталёвая выпісанасць вачэй, адзення, рук.

Але час ідзе. І сёння погляды на партрэтны вобраз разнастаяцца. Многія схільны думаць, быццам работа з натуры павінна саступіць месца рабоце па памяці, па назапашаных раней уражаннях, паколькі, маўляў, у гэтых выпадках выключана магчымасць трапіць у палон самой натуры, у палон «лабавога рашэння». Тым самым пазбаўляюць сябе магчымасці ўзбагаціць «філасофскую аснову», эмацыянальнасць твора. Інакш кажучы, перакрэсліваецца ў корані метад колішніх карыфеяў партрэта, паколькі ён, быццам бы, устарэў. Гледача ж меней за ўсё цікавяць метады. Яго цікавіць вынік.

Мне здаецца, пакуль што вынікі ў рабоце над партрэтам па памяці—мала суцяшальныя. У творчым патоку не шмат знаходзім залатых зерняў. Пераважаюць падробкі, якія не маюць эстэтычных вартасцей.

І ўсё ж, мабыць, адмоўная рэакцыя на партрэт натурны мае пад сабой пэўную глебу. Ёсць пэўнае імкненне ўзмацніць у партрэце дэкаратыўны, эмацыянальны, філасофскі пачаткі дзеля пошукаў вобразаў, сугучных касмічнай эпохі. Іншая справа, што не заўсёды ўдаецца завяршыць пошук знаходкамі. Але паасобныя знаходкі — ёсць.

Новым падыходам да вырашэння вобраза станоўчага героя, у прыватнасці, уяўляецца кампазіцыя У. Стальмашонка «Народныя камісары БССР Дз. Жылуновіч, А. Мяснікоў, В. Кнорын, І. Адамовіч, А. Чарвякоў». Скарыстаўшы іканаграфічны матэрыял, мастак надзяляе персанажаў групавога партрэта пэўным падабенствам. Мастак пазбягае звыклых для нас уяўленняў бачыць у карціне жыццё вобраза ў яго развіцці, пэўную асобу —у пэўных характэрных канкрэтных абставінах. Бадай, толькі партрэт Мяснікова дадзены з гістарычнай верагоднасцю — такім, якім бачылі мы яго ў дваццатыя гады, у фуражцы, з зоркаю і ў шынялі, з яго непаўторным аблічам, адзначаным інтэлектам і воляю бальшавіка. Астатніх камісараў пазнаем толькі па нешматлікіх крыніцах, на якія, мабыць, абапіраўся аўтар карціны. Характарыстыкі камісараў пададзены скупа, і ўсё ж кампазіцыя глядзіцца з цікавасцю. У сваім рашэнні мастак зыходзіць з уяўлення аб цэльнасці палатна, надае эмацыянальную нагрузку фону. Ён тут незвычайны, сімвалічны, задуманы на «работу» колеру, кантрастаў, буйных планаў цёмна-чырвонага, чорнага, белага, пададзеных у «імклівым тэмпе», у чыста графічным аспекце, блізкім да плакатнага вырашэння. У кампазіцыі многае разлічана на дынаміку колернай плоскасці, на жывапісную сімволіку, здольную падкрэсліць жыццё мастацкага вобраза.

В. САХНЕНКА. Партрэт Розы Басацкай.

Мастаку, зразумела, нельга адмаўляць у праве на любы ход у творчым увасабленні сваёй задумы. Ён усякі раз адкрывае гледачу новае ў мастацкім пазнанні з'яў жыцця. Для нас, зразумела, важней за ўсё вынік, ступень выяўлення вобраза, яго эстэтычны зарад.

У дадзеным выпадку, хочацца думаць, разлік мастака на «эмацыянальную дэкаратыўнасць», на мажорную гучнасць жывапісных аксесуараў кампазіцыі не прывёў да паглыблення ў вобразныя характарыстыкі камісараў. Чыста знешняя дэкаратыўнасць палатна быццам засланіла нешта істотнае ў характарах людзей. Вобразы жывуць. Але не ва ўсёй мастацкай паўнаце. Мне здаецца, мастак абмежаваў сябе фармальнай задачай, пакідаючы на другім плане акцэнты выразнасці вобразаў. Асабліва гэта прыкметна ў вобразе А. Чарвякова, дзе галоўную ўвагу гледача адцягвае на сябе белая кашуля. Тут, магчыма, варта было б мастаку больш палічыцца з традыцыямі станковага жывапісу, з блізкасцю гледача да палатна, з яго пільнаю ўвагаю да галоўнага — да філасофскай глыбіні зместу.

Ставіць перад сабой задачу стварэння вобраза станоўчага героя А. Малішэўскі ў карціне «Хірург. Пасля аперацыі». Як зазначае сам мастак, карціна створана на добра вывучаным матэрыяле. У гэта можна паверыць, бо многае ў карціне ўдалося. Увогуле ж, мастак паставіў перад сабою задачу не з лёгкіх, калі прыгадаць лепшае, што ўжо ёсць на гэтую тэму ў савецкім жывапісе. А. Малішэўскі стварае збіральны вобраз хірурга. Мы бачым персанаж карціны ў момант пасля складанай аперацыі. Максімальную ўвагу засяроджвае мастак на перадачы ўнутранага стану хірурга, яго роздуму аб толькі што завершанай барацьбе за чалавека.

Паняцце жывапіснай прыгажосці твора нярэдка зводзяць да любавання формай самой па сабе. Нешта ад гэтага грахубачыцца мне ў карціне «Старшыня. 1943-год» А. Кішчанкі. Калі верыць назве карціны, мастак стварыў станоўчы вобраз жанчыны, старшыні калгаса ў цяжкія гады вайны.

На чорным фоне добра відаць жоўта-бронзавыя фігуры жанчын. Яны—знясіленыя, змучаныя. Але ўяўленне наша не ідзе ў кірунку, патрэбным для таго, каб зразумець задуму мастака. Ці не таму, што не знаходзіць наша ўяўленне апоры, каб зразумець, дзе гэта і што гэта такое? Нават спакушаны ў веданні самых розных сучасных эксперыментаў глядач здзіўляецца. А тым больш — глянуўшы на этыкетку.

Забыўшыся ж на тое, што перад намі станковая карціна пра вайну, пра старшыню, мы знаходзім у ёй дэкаратыўныя вартасці. Мастак, які мае талент жывапісца, падкупляе нас прыгажосцю самой па сабе. Так, мы несумненна адчуваем трагічнасць сюжэта, хай сабе і неакрэсленага, але пададзенага ў прыгожым жывапісе. Спалучыць тактоўна трагізм і прыгажосць — задача сама па сабе нялёгкая. І справядлівасць патрабуе адзначыць, што гэта таксама якасць карціны, таксама знаходка, якія бываюць не так ужо часта. Але ці не занадта вялікая раскоша для майстра — разглядаць у карціне вобраз галоўнага персанажа толькі як фармальны кампанент, дэманструючы сваё поўнае раўнадушша да яго ўнутранага жыцця? Можа, мастак скажа, што ён імкнуўся перадаць унутраны стан праз чыста знешнія пластычныя і жывапісныя характарыстыкі. Так, можа і імкнуўся. Але выніку пакуль што не дасягнуў. Пры ўсёй нашай сімпатыі да яго таленту мы не можам прызнаць гэтую карціну ўдалай, вырашанай, завершанай.

Нас не можа не хваляваць, што, ствараючы вобраз станоўчага героя, нашы жывапісцы яўна недастаткова паглыбляюцца ў яго ўнутраны свет. Нас не можа не хваляваць, што па-за іх увагай застаецца многае характэрнае для нашага кіпучага, шматграннага жыцця.

Мы бачым у сучасным жывапісе карціны больш удалыя і менш удалыя. Але так мала бачым у іх вобразаў, якія палюбіліся б нам сваімі канкрэтнымі рысамі. Якія сталі б для нас «нарицательными».

Думаецца, мастакі яшчэ ў вялікім даўгу перад станоўчымі героямі нашага часу. Яны ўсё яшчэ не скарыстоўваюць магчымасці станковай карціны на поўную сілу, каб куды больш разнастайна і куды больш плённа расказаць пра час і пра сябе.

НАШ ПАЧЭСНЫ АБАВЯЗАК

сэнсе заслугоўвае ўвагі праведзены ў Гарадоцкім раёне па ініцыятыве прэзідыума раённага савета таварыства і раённага аддзела культуры «Тыдзень памяці герояў».

Вялікую ўвагу дакладчык удзяліў рабоце прапагандыстаў таварыства: вучоных, мастацтвазнаўцаў, выкладчыкаў вну і настаўнікаў школ, работнікаў музеяў і бібліятэк — усіх тых, хто чытае лекцыі, выступае ў друку, вядзе вялікую растлумачальную работу. І. Ф. Клімаў адзначыў, што беларускія газеты, радыё і тэлебачанне ў апошні час больш увагі пачалі надаваць прапагандзе помнікаў гісторыі і культуры, што ў многіх абласных і рэспубліканскіх газетах з'явіліся пастаянныя рубрыкі, пад якімі друкуюцца матэрыялы, прысвечаныя гісторыі роднага краю, гераічным падзеям мінулага, прапагандуюцца помнікі гісторыі і культуры.

— Высакародныя мэты аховы помнікаў, — сказаў далей дакладчык, — прыцягнулі ў таварыства многія тысячы энтузіястаў-добраахвотнікаў. Таварыства зрабілася адной з самых буйных масавых грамадскіх арганізацый рэспублікі.

Членскія ўзносы дазволілі таварыству ў 1971 годзе асігнаваць на навукова-даследчую работу, рамонт і добраўпарадкаванне помнікаў гісторыі і культуры 158 тысяч рублёў. Таварыства на паях з іншымі арганізацыямі ўдзельнічала ў работах па рамонце Мірскага замка, Сафійскага сабора ў Полацку, капліцы ў вёсцы Лясной, былога касцёла ў Мсціслаўлі, Слуцкай брамы ў Нясвіжы. Таварыства прымала ўдзел і ў добраўпарадкаванні помнікаў героям-пагранічнікам ў Брэсце, піянерам-падпольшчыкам братам Сянько ў Мінску, ахвярам фашызму на месцы былога канцлагера ў Азарычах, а таксама ва ўзвядзенні помнікаў загінуўшым воінам і партызанам у Оршы, Лёзненскім і Дубровенскім раёнах Віцебскай вобласці, у Калодненскім лесе Мінскай вобласці і ў іншых месцах.

У 1971 годзе Цэнтральны савет і мясцовыя арганізацыі таварыства склалі дакументацыю на 60 помнікаў архітэктуры Брэсцкай, Віцебскай, Гродзенскай абласцей. Больш 300 помнікаў мастацтва было выяўлена і апісана экспедыцыяй, наладжанай Цэнтральным саветам таварыства разам з Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР.

— Аднак, разам з гэтым,—зазначыў прамоўца,—ёсць месцы, дзе стан і ўлік помнікаў не адпавядаюць патрабаванням закона Беларускай ССР «Аб ахове помнікаў гісторыі і культуры».

Вельмі марудна і не вельмі якасна праводзяцца работы па кансервацыі некаторых помнікаў архітэктуры. Рэспубліканскія навукова-рэстаўрацыйныя майстэрні на працягу трох год не могуць асвоіць сродкі, якія выдаткуе ім таварыства. Некаторыя мясцовыя аддзяленні дрэнна праводзяць работы па добраўпарадкаванні ахоўных зон і зон забудовы вакол помнікаў. З многімі арандатарамі помнікаў не заключаны да гэтага часу ахоўныя дагаворы, што вядзе да неабдуманых, выпадковых забудоў ахоўных зон.

На жаль, мы вымушаны канстатаваць, што ў рэспубліцы дрэнна ахоўваюцца археалагічныя помнікі. Асабліва небяспечна адчуваюць сябе помнікі археалогіі ў зонах новабудоўляў. Напрыклад, у зоне будаўніцтва Вілейска-Мінскай воднай сістэмы неабследаванымі засталіся больш паловы знойдзеных помнікаў. Відаць, Цэнтральнаму савету таварыства і яго мясцовым аддзяленням трэба будзе больш пільна прыглядзецца да помнікаў археалогіі, узяць іх пад сваю апеку.

Вельмі важным пытаннем у рабоце таварыства з'яўляецца складанне спісу гарадоў з багатым гістарычным мінулым. З усіх куточкаў Беларусі пішуць людзі ў Цэнтральны савет пра свае гарады, пра цудоўныя помнікі, якімі яны багатыя. І. Ф. Клімаў спыніўся на гэтым пытанні і сказаў, што ўсе прапановы грамадзян будуць старанна вывучаны і абмеркаваны. Акрамя таго, у рабоце па выяўленні, вывучэнні, узяцці на ўлік і складанні праектаў рэстаўрацыі помнікаў гісторыі і культуры Беларусі ў гэтай пяцігодцы будзе працаваць некалькі экспедыцый.

Спыніўся дакладчык і на такім вельмі важным, але даволі занядбаным у Беларусі пытанні, як выяўленне і ўзяццё пад ахову помнікаў прамысловага дойлідства.

— Адным з галоўных пытанняў нашай сённяшняй работы, — сказаў далей прамоўца, — з'яўляецца распрацоўка прапаноў аб выкарыстанні помнікаў архітэктуры. Спадзяёмся на дапамогу Міністэрства культуры Беларусі, якое таксама павінна быць зацікаўлена ў належным выкарыстанні помнікаў архітэктуры.

Вельмі заклапочана гаварыў І. Ф. Клімаў пра рэспубліканскія навукова-рэстаўрацыйныя майстэрні, якія сёння яшчэ працуюць амаль саматужна: дрэнна забяспечаны механізмамі, адпаведнымі будаўнічымі матэрыяламі, кваліфікаванымі кадрамі праекціроўшчыкаў, будаўнікоў, спецыялістаў-рэстаўратараў.

Відаць, прыйшоў час Міністэрству культуры рэспублікі падумаць аб шырокай дыскусіі, у якой прынялі б удзел спецыялісты з Масквы, Кіева, Вільнюса, Ленінграда, Рыгі, абмеркаваць набалелыя пытанні, напрыклад, як наладзіць падрыхтоўку спецыялістаў-рэстаўратараў, вызначыць якасць і наменклатуру неабходных будаўнічых і абліцовачных матэрыялаў, палепшыць узровень рамонтных работ, пазбегнуць раздраблення сродкаў па многіх аб'ектах і інш.

Гаворачы пра планы таварыства, дакладчык адзначыў, што ў гэтай пяцігодцы будзе праведзена вялікая работа па стварэнні музеяў на месцы археалагічных помнікаў.

— Археалагічныя адкрыцці апошніх гадоў у нашай рэспубліцы выклікалі вялікую цікавасць ва ўсім свеце. Прыгадаем хаця б раскопкі старажытнага Бярэсця. Зараз вырашаецца пытанне аб стварэнні спецыяльнага павільёна над раскопкамі. Таварыства гатова прыняць удзел у яго ўзвядзенні. Гэты павільён дазволіць захаваць помнік і стварыць цікавы музей археалагічных знаходак.

У заключэнне даклада І. Ф. Клімаў сказаў:

— У сваёй дзейнасці Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры паўсядзённа кіруецца дырэктывамі Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, ленінскімі ўказаннямі наконт вялікага значэння захавання помнікаў гісторыі і культуры, іх вялікай ролі ў камуністычным выхаванні народа.

Пасля даклада адбыліся спрэчкі, у якіх выступілі: доктар гістарычных навук, прафесар І. Краўчанка (старшыня секцыі помнікаў гісторыі рэспубліканскага таварыства), намеснік старшыні прэзідыума Віцебскага абласнога савета таварыства Я. Кавальчынскі, адказны сакратар Шчучынскага раённага аддзялення таварыства Н. Смаглей, доктар гістарычных навук, дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР В. Бандарчык, Герой Савецкага Саюза, старшыня Рэспубліканскага камітэта ветэранаў вайны І. Жыхараў, адказны сакратар Навабеліцкага аддзялення гарадскога таварыства Гомеля Д. Шчэрба, галоўны архітэктар спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных майстэрань Міністэрства культуры БССР С. Друшчыц, доктар гістарычных навук, прафесар А. Залескі, галоўны архітэктар інстытута «Белкамунпраект» М. Ліўшыц.

Пленум прыняў пастанову, у якой адлюстраваны асноўныя палажэнні даклада. У рабоце пленума прыняў удзел загадчык аддзела культуры ЦК КПБ С. В. Марцалеў.

Паэтычная паверка

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ

СЛУХАЮ ВАС...

Не ведаю нават,
як аддзячыць за шчасце такое:
Слухаю вас,
курганы, абеліскі, лясы,
сонцам угрэты, і ласкай жаночай, і песняй.
Слухаю вас,
зямныя крыніцы, азёры і рэкі,
музыка велічы вашай заўсёды хвалюе мяне.
Слухаю вас,
шылахвосткі, сарокі, сініцы,
цяпер я ведаю добра, калі мучаць салаўі...
Слухаю бацьку і маці, дачушку і сына:
шчасце дажыць да унукаў,
шчасце—дзяцей гадаваць.
І цябе, шафёр, слухаю,
што вытурыў некалі з кузава:
дзень быў святочны, а які са студэнта навар?
Сын твой цяпер за рулём.
Хай падвязе майго сына.
Хочацца верыць, што ў іх— дарога адна.

ЦІХАЕ НЕБА

Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае
Патаемныя сцежкі ласіныя,
Схаладнелыя гнёзды птушыныя,
Па-над Сожам—дубы дрымотныя,
І бухматыя хмары грымотныя—
Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае.
І пад небам такім не верыцца,
Што каханне да нас не вернецца.
Пэўна, недзе яно стаілася,
Нахадзілася, натамілася,
То спякотнае, то халоднае,
То журботнае, то гаротнае.
І яго недзе зорнай пяшчотай
Ад мяне, ад цябе употай
Неба ціхае вечаровае
Закалыхвае, зачароўвае.

●

За горадам — яшчэ зіма.
Ад сонца весняга упрэлая,
Свае сувоі парудзелыя
Ужо не выбеліць сама.
А ў скверах—кволы аксаміт,—
Блішчасты цень мінулагодняга,
Зачэзлы без цяпла лагоднага,
Глядзіць у выцвілы блакіт.
Глядзіць дрыготка, незатоена,
Да рэшты вымерзлы спярша.
Прырода ў гэты час раздвоена,
Як чалавечая душа.

ЧАКАННЕ ЗМЕН

Яшчэ не сакавік, але ўжо і не люты.
Дзяўбе счарсцвелы снег сцюдзёная імжа.
У азалелы лес, яшчэ марозам скуты,
У сцятыя палі не просіцца душа.
Але ў пагодны дзень то сцішана, то рэзка,
Праз дум пласты праклёўваецца ў ёй
У прадчуванні змен, як першая пралеска,
Вяснова-светлы, гаманкі настрой.
Нас вабіць таямніцаю чаканне,
І ён прыходзіць, абнаўлення час.
Аднойчы прыйдзе ён і не застане,
Ці, можа, забярэ з сабою нас.

●

Глыбее неба і даўжэюць дні.
У прахалоднай яснасці вясновай
Званчэе рэха каля школы новай.
Хадзем, сустрэнем сына. Прагані
Благія думкі. І хутчэй хадзем
Праз парк, дзе ўжо гайдаюцца арэлі,
Каб паглядзець, на колькі пастарэлі,
На колькі свет ізноў памаладзеў.

ПРАЗАРЭННЕ

Гэта быў добры робат:
Не піў, не курыў, не біўся,
Са зменшчыкамі не сварыўся,
Што кнопкі націскалі на пульце кіравання.
Гэта быў разумны робат.
Аднойчы ўранні,
Калі ён рабіў фіззарадку—
Акумулятараў падзарадку —
Ахапіла яго нешта нязвычнае,
Сэрца ёкнула металічнае,
Як пры замыканні кароткім...
Пад грыбком у скверы
Рэзаліся ў шахматы робаты-аднагодкі,
Нехта драмаў, нехта вершы пісаў,
Нехта рашаў дыферэнцыяльнае ўраўненне...
...Нешта пяшчотнае, нешта світальнае
Напоўніла яго мысленне.

ЭКЗАМЕН ТРЫМАЮЦЬ МАЛАДЫЯ

Тэатральныя афішы ў горадзе над Бугам запрашаюць гледачоў на спектаклі, ў якіх галоўныя ролі выконваюць прадстаўнікі маладога акцёрскага пакалення. Брэсцкі абласны драматычны тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі наладзіў агляд іх творчасці, прысвечаны 50-годдзю ўтварэння СССР. Для трупы такі агляд вельмі важны, бо з кожным годам усё больш упэўнена ў рэпертуар уваходзяць нядаўнія выхаванцы Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута і былыя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці, змяняючы ветэранаў брэсцкай сцэны. Напрыклад, на тым тыдні адбылася прэм'ера-аднаўленне спектакля «Брэсцкая крэпасць» па п'есе К. Губарэвіча, дзе асноўныя ролі даручаны маладым артыстам. Разам з новымі рэжысёрскімі акцэнтамі іх ігра ўносіць у даўно вядомы і любімы гледачамі твор (п'еса ігралася брастаўчанамі 600 разоў) свежасць сапраўды прэм'ерную.

У тэатры, як нам паведаміў яго дырэктар заслужаны дзеяч культуры БССР Л. Валчэцкі, створана спецыяльная камісія на чале з галоўным рэжысёрам народным артыстам БССР Г. Волкавым, у якую ўвайшлі вядучыя майстры сцэны, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый горада, камсамола. Яны дадуць ацэнку прафесійнаму ўзроўню артыстаў Ю. Газіева, С. Ніканчык, Т. Волкавай, Л. Сінельнікавай, В. Галубовіч, У. Глінскага, І. Мацкевіча, М. Рэмізава, А. Гарына, Р. Белацаркоўскага, Э. Кавальчык і прааналізуюць рэжысуру спектакля «Залатое вуха» (пастаноўшчык М. Кавальчык). Жанравая разнастайнасць рэпертуару дае магчымасць кожнаму з маладых прадэманстраваць уменне працаваць глыбока і арыгінальна.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Нілу Гілевічу з прычыны напаткаўшага яго вялікага гора—смерці бацькі.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніку рэдакцыі Гілевічу Міколу Сямёнавічу з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці бацькі.

ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ К. ЧУКОЎСКАГА

ВЯЛІКІ СЯБРА ДЗЯЦЕЙ

Шырокі і самабытны талент Карнея Іванавіча Чукоўскага. Празаік, страсны публіцыст, тонкі крытык, гісторык рускай літаратуры, даследчык творчасці Някрасава і Чэхава, вучонымовазнаўца, таленавіты перакладчык твораў М. Твэна, У. Уітмена, Д. Дэфо, Р. Кіплінга, О'Генры і вядомы тэарэтык мастацкага перакладу. І, канечне ж, — цудоўны дзіцячы паэт, аўтар глыбокай, жыва і займальна напісанай кнігі «Ад двух да пяці».

К. Чукоўскі — адзін з заснавальнікаў савецкай дзіцячай літаратуры, адзін з тых, хто прынёс гэтай літаратуры сусветную славу.

Яшчэ да Кастрычніцкай рэвалюцыі прысвяціў Чукоўскі сваю дзейнасць дзіцячай літаратуры. У 1907 г. ён піша першы верш для дзяцей («Вецер»), публікуе артыкул «Дзіцячая мова», прысвечаны пытанням дзіцячай літаратуры.

Па прапанове М. Горкага К. Чукоўскі стварае ў 1916 г. казкавую паэму «Кракадзіл». Ужо ў ёй выявіліся тыя рысы творчасці Чукоўскага, якія характэрны для ўсіх яго дзіцячых твораў — захапляючы, дынамічны сюжэт, выразныя, зрокава дакладныя рыфмы, лёгкі і разнастайны рытм, сакавітая мова, цёплы гумар, спалучэнне эпічнага апавядання з лірычнай напоўненасцю, гульні з сур'ёзнасцю. Невыпадкова казка адразу прыйшлася да спадобы як самым маленькім дзецям, так і дарослым чытачам.

Пасля вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі з-пад пяра паэта выходзяць такія шырокавядомыя казкі, як «Мыйдадзір», «Тараканішча», «Муха-Цакатуха», «Тэлефон», «Бармалей», «Хвядорына гора», «Айбаліць», «Крадзенае сонца», «Прыгоды Бібігона» і іншыя, а таксама цэлы шэраг вясёлых вершаў, загадак, забаўных «перевертышей» і бязглуздзіц. Усе яны — найдасканалейшыя ўзоры таго, як трэба пісаць для дашкольнікаў. У іх аснове — славутыя «Дванаццаць запаведзей» Чукоўскага, адрасаваныя тым паэтам, якія ствараюць творы для дзяцей ад двух да пяці.

Сёння ў нашай шматнацыянальнай дзіцячай літаратуры цяжка назваць паэта, які б у той ці іншай ступені не прайшоў школы Чукоўскага. Амаль усе савецкія паэты вучыліся і вучацца ў Чукоўскага ўменню размаўляць з самымі маленькімі слухачамі весела і сур'ёзна, уводзіць у свае творы багатыя і трапныя рыфмы, яркія і незвычайныя словазлучэнні, уменню кожным радком далучаць дзяцей да сябе, да сваіх «дарослых» адчуванняў і думак. У Чукоўскага паэты вучыліся і вучацца майстэрскаму абыходжанню з народнай творчасцю, уменню ўводзіць у фальклорныя творы матывы сучаснасці...

Можна смела сцвярджаць, што і нашы лепшыя дзіцячыя паэты «выйшлі» з-пад крыла К. Чукоўскага. В. Вітка, Э. Агняцвет, С. Шушкевіч, А. Вольскі, Р. Барадулін, С. Грахоўскі, Д. Бічэль-Загнетава, А. Дзяржынскі, І. Муравейка і іншыя творча выкарыстоўваюць у сваіх вершах і казках многія сродкі мастацкай выразнасці, упершыню ўжытыя ў паэзіі для дашкольнікаў К. Чукоўскім, прытрымліваюцца яго «запаведзей», рас-

ШЧОДРАЕ СЭРЦА

Чукоўскі наших дзіцячых год, аўтар «Мыйдадзіра» і «Тэлефона», паўстаў раптам перада мной у зусім іншым аблічча, калі мне ў рукі трапіў яшчэ дарэвалюцыйны зборнік «Крытычныя апавяданні». Усхвалявалі, уразілі вастрыня літаратурна-крытычных характарыстык, дасціпнасць розуму, бязлітаснасць расправў з літаратурным мяшчанствам усіх гатункаў.

Усё жыццё, да самых апошніх дзён, ён быў нястомны. Жывы чалавечы прыбой не аціхаў ля дзвярэй яго дома ў Перадзелкіне пад Масквой. Да яго ішлі пісьменнікі, артысты, «кіношнікі». Ішлі дзеці —самыя ўдзячныя яго чытачы.

Мне таксама пашчасціла ў свой час пераступіць парог яго дома, бачыць і слухаць 84-гадовага гаспадара.

Гаворка ішла пра рускую літаратуру перадкастрычніцкай пары, пра пісьменнікаў, якіх асабіста ведаў Карней Іванавіч. Без напружання памяці Чукоўскі гаварыў пра будныя факты шасцідзесяцігадовай даўнасці. Ён гаварыў, што яго ацэнкі творчасці паасобных пісьменнікаў таго часу мелі прыкметны налёт маладога максімалізму. Недарэмна артыкулы тых гадоў, што ўвайшлі ў шосты том яго твораў, ён забяспечыў адпаведным каментарыем. «Гэтыя артыкулы цяпер, бадай, уяўляюць цікавасць толькі як літаратурныя дакументы эпохі,— заўважыў ён.— А вось вам, маладым, трэба сур'ёзна брацца за гэты перыяд. Спраў там некрануты край. Ёсць імёны, якія даўно пара выцягнуць з небыцця...» Ён хітра прыжмурыўся і спытаў у мяне: «Дарэчы, як вамі засвоены пісьменнік Тарле?»

Пытаў Чукоўскі не проста так. Шмат гадоў назад, яшчэ будучы школьнікам, я набраўся смеласці напісаць яму аб сваім перакладзе з англійскай «Чорнай стралы» Стывенсана і паслаў на «апрабацыю» адзін раздзел. Пераклад быў даслоўны, каструбаваты. Чукоўскі сказаў пра гэта. А ў другім пісьме, падкрэсліваючы неабходнасць для чалавека, які займаецца літаратурнай справай, усебаковай адукаванасці, ён пісаў: «Галоўнае ж, што вам трэба зараз,— гэта адукацыя. Чалавек, які не ведае, скажам (бяру першыя, што натрапілі, імёны), Курачкіна, Ключэўскага, Эртэля, Сляпцова, Тарле, Блока, Бялінскага — не ў аб'ёме школьнай праграмы, а **цалкам**, у якасці свайго залатога фонду,— не можа быць добрым журналістам». Мне здавалася неправамерным уключэнне ў гэты спіс рускіх пісьменнікаў гісторыкаў Тарле і Ключэўскага, пра што я паспяшаўся сказаць Чукоўскаму ў наступным пісьме. Карней Іванавіч адказаў кароценькай запіскай: «Гэта не проста гісторыкі. Гэта своеасаблівыя рускія пісьменнікі, са сваёй асобай манерай. Без іх вам, калі хочаце сур'ёзна **ведаць**, не абысціся».

Чукоўскі быў не проста шчодры на параду і падтрымку. Ён заражаў гэтымі сваімі адносінамі да людзей, сваёй гатоўнасцю падзяліцца ведамі, развеяць сумненні многіх. На адно з маіх пытанняў

Заплакаў робат. Аж задыміліся
Пазалочаныя кантакты.
Сябры гуртом наваліліся:
«Што з табою? Дзівак ты!
Перагарэла супрацiўленне?
Збіў з панталыку цыклічны
рэжым?
Заменім яго ў імгненне
Больш надзейным другім!..»
А робат плакаў і думаў
Пра імпульсаў дзіўных асцё.
Сярод вытворчага тлуму
Нараджалася ў ім... пачуццё.
Квола яшчэ і цьмяна,
У змроку—далёкай іскрой,
Што не была сплянавана
Кібернетычнай душой.
І ўжо змянялася сутнасць
Пераключэнняў у ім.
І мацавалася сувязь
Яго з наваколлем жывым.
Рацыянальнасцю скуты,
Ён ажываў на хаду
На шчасце, ці на пакуты,
На радасць, ці на бяду?

НОВЫ ДЗЕНЬ

Выплывае з прыцемкаў рама
На аркуш неба—чарцяжом
адмысловым.
Мякка ў шыбіну шкрабецца
ранак
Промнем блакітна-ружовым.
Цемра ў ценях рухавых гіне.
Новы дзень рассцілаецца
Незаплямленай стужкай.
Што напіша на ёй, пакіне
Звер, чалавек і птушка?

працоўваюць тэмы, упершыню ўзнятыя рускім паэтам.

Развіццю традыцый К. Чукоўскага ў нашай паэзіі для дашкольнікаў садзейнічае, безумоўна, з'яўленне яго лепшых твораў на беларускай мове.

У даваенныя гады нашы дзеці мелі магчымасць пазнаёміцца на сваёй роднай мове толькі з адзіным творам К. Чукоўскага — вершам-жартам «Смелыя краўцы» (часопіс «Іскры Ільіча», 1930, № 7—8). У 1953 г. убачыў свет на беларускай мове «Мыйдадзір» (перакладчык А. Якімовіч). Праз шэсць гадоў у нашай рэспубліцы выйшаў зборнік К. Чукоўскага «Казкі», у якім змешчаны наступныя творы: «Мыйдадзір», «Хвядорына гора», «Айбаліць», «Тэлефон», «Муха-Цакатуха» (перакладчыкі А. Якімовіч, А. Зарыцкі, К. Кірэнка, Ул. Шахавец).

На жаль, яшчэ да многіх вершаў і казак К. Чукоўскага не дайшло пяро нашых перакладчыкаў. Добра было б, калі б на беларускай мове ўбачыла свет і паэтычнае крэда Чукоўскага — кніга «Ад двух да пяці»...

Традыцыі К. Чукоўскага, яго «Дванаццаць запаведзей» жывуць і будуць жыць у нашай паэзіі для самых маленькіх. Яшчэ многія пакаленні паэтаў будуць творча засвойваць усё тое лепшае, што даў дзіцячай паэзіі гэты яркі, самабытны талент.

Р. ЛІТВІНАЎ.

аб мове ён адказаў невялікай лекцыяй, у якой, у прыватнасці, пісаў: «Існуюць дзве тэндэнцыі ў мове ўсялякай эпохі. Адна тэндэнцыя — перадаць свае адчуванні і думкі гатовай, выпрацаванай у папярэднія эпохі мовай (у нас яна больш за ўсё наглядна прадстаўлена Тургеневым і яго эпігонамі аж да Аўдзеева, Яўгеніі Тур і інш.) і супрацьлеглая ёй — што імкнецца выйсці за межы гатовай устаноўленай гаворкі, разбурыць граматычныя ланцугі і нормы (у нас яна прадстаўлена Гогалем і ў XX стагоддзі Маякоўскім). У англічан найбольш яркі яе выразнік Карлейль, пра якога Энгельс сказаў, што ён не карыстаецца гатовымі цаглінамі слоў, а лепіць іх тут жа з гліны (цытую па памяці). Мне здаецца, што маладому пісьменніку трэба выкарыстоўваць абодва метады гэта значыць пісаць нарматыўнай, агульнапрызнанай мовай,— але ў крайніх выпадках, у інтарэсах экспрэсіўнасці, выкарыстоўваць і карлейлеўскі метад».

Праз тры гады яго пахавалі там жа, у Пераздзелкіне.

С. БУКЧЫН.

СЯМЁРА З БЕЛаза

На сцэне—велізарнае кола. Нібы ля штурвала, занялі месца шэсць юнакоў і дзяўчына. Усяго адзін паварот кола—і вас можа перанесці ў іншыя часы і гады. Пры гэтым не трэба нават многа фантазіі. Зрабіць паспяховы палёт у век будучы і ў век мінулы дапамогуць тыя, каго мы бачым на эстрадзе.

Іх сямёра: маладых, вясёлых, вострых на язык, невычэрпных на выдумкі. Сцэна—іх другое прызванне. А першае... Першае—гэта завод, з якім яны назаўсёды звязалі свой лёс.

Услаўляць свой завод, яго харошых людзей паставіла сваёй задачай гэтая сямёрка, а дакладней—агітбрыгада Беларускага аўтамабільнага завода.

Не толькі перад жодзінцамі выступае агітбрыгада. Ёй апладзіравалі жыхары Мінска і Барысава, працаўнікі падшэфных калгасаў «Чырвоны партызан» і «Парыжская камуна» Смалявіцкага раёна.

На здымках: «Тры волаты» — М. Кірцук, Л. Яромін і М. Зуеў; стары-пенсіянер у выкананні Г. Татарына.

Фота Г. УСЛАМАВА.

ПРОЗА, ГОД МІНУЛЫ

З сумеснага пасяджэння секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР

Што зроблена беларускімі празаікамі за мінулы год, якія іх творчыя набыткі, пралікі? Гэтаму надзённаму пытанню літаратурнага жыцця было прысвечана сумеснае пасяджэнне секцыі крытыкі і літаратуразнаўства СП БССР і Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР, якое адбылося на тым тыдні. З дакладам аб беларускай прозе 1971 года выступіў Серафім Андраюк.

— Раней не раз даводзілася выслухоўваць папрокі нашым празаікам, што яны далёкія ад сучаснасці,—сказаў ён. — Падставы для гэтага былі. Сёння мы заўважаем, што проза даволі стала наблізілася да сучаснасці. Ва ўсякім разе раманы, што з'явіліся ў 1971 годзе на старонках нашых часопісаў, напісаны на матэрыяле сённяшняга дня. У дзевяці з пятнаццаці аповесцей сучаснасць таксама «матэрыяльна» прысутнічае. Само па сабе гэта радуе і абнадзейвае.

Першы твор, на якім акцэнтуе ўвагу дакладчык, — раман А. Асіпенкі «Непрыкаяны маладзік». С. Андраюк адзначае, што пісьменнік працягвае і развівае ў рамане свае лепшыя якасці — цікавасць да вострых і надзённых грамадскіх праблем, імкненне да шырокага ахопу рэчаіснасці. «Непрыкаяны маладзік» уражвае, у першую чаргу, моцным грамадзянскім выкрывальным пафасам. Хвароба мяшчанства, бюракратызму, абывацельшчыны малюецца ў розных яе праявах. Падаючы асобныя факты, падзеі, сітуацыі, Асіпенка ўвогуле пераканаўча і праўдзіва паказаў атмасферу жыцця пэўнага часу, ён правільна сцвярджае ў рамане, што мешчане, незалежна ад рангу і пасады, свае асабістыя, дробныя спажывецкія інтарэсы ставіць вышэй грамадскіх, вышэй усяго... Разам з тым пажадана, каб у асвятленні адмоўных з'яў мінулага, было больш аналітызму, не толькі паказу фактаў, з'яў, але і пранікнення ў іх прыроду, вызначэння іх маральнага характару.

Падрабязна разглядае дакладчык аповесць В. Карамазава «Пагоннік», лічачы яе адным з цэласных і арганічных твораў леташняй прозы. Узяўшы адну жыццёвую сітуацыю, не такую, мусіць, для літаратуры і новую, пісьменнік надаў ёй не толькі свежасць гучання, але і высвятліў яе глыбінна. За нібыта асабістымі ўзаемадачыненнямі герояў — Ягора Кавалька, натуры душэўна вельмі багатай, якая сваёй задуменнасцю, сціпласцю неяк арганічна ўліваецца ў навакольную прыроду, Юлькі, даўно каханай ім жанчыны, душэўнай сутнасцю вельмі блізкай Ягору, толькі больш нейкай буйнай, неўтаймаванай, і Анкуды, чалавека энергічнага, чалавека справы, але справы толькі для сябе — вымалёўваецца канфлікт сённяшні, драматычны па сваім глыбінным змесце, трагічны па развязцы. У пісьменніка ў гэтай аповесці, у параўнанні з папярэднімі творамі, значна больш сур'ёзны і глыбокі падыход да жыцця, хоць у ёй і хацелася б бачыць больш псіхалагічна матываваную сюжэтную развязку.

Прыцягвае ўвагу апавяданне В. Адамчыка «Калі ападае лісце», пабудаванае на так званай курортнай гісторыі. У апавяданні ёсць не толькі факт, але і яго філасофія, выкладзеная і ад імя галоўнага героя Петраша, і ад імя аўтара. Стройнае ў сюжэтнай завершанасці, яно вытрымана ў адным лірычна-задуменным эмацыянальным ключы, грунтуецца на моцнай, здаровай і глыбокай маральна-этычнай аснове. Аснова гэта — душэўная настраёвасць аўтара, той нябачны этычны крытэрый, тая мерка дабра і прыгажосці, справядлівасці і чалавечнасці, з якімі пісьменнік жыве, глядзіць на свет, без якіх наўрад ці можна весці гутарку пра сапраўдную літаратуру.

Дакладчык, назіраючы за агульнымі ідэйна-мастацкімі тэндэнцыямі сучаснай прозы, адзначае асабліва ўвагу да праблем маральных, адмаўлення ёю мяшчанска-спажывецкіх адносін да жыцця, людзей. Гэтая проза сцвярджае самыя звычайныя каштоўнасці, без якіх немагчыма існаванне чалавека. Ёсць і нейкі своеасаблівы і агульны напрамак пошукаў гэтых каштоўнасцей. На думку дакладчыка, ілюстрацыяй да сказанага могуць служыць аповесці В. Карамазава «Пагоннік», А. Савіцкага «І нічога ўзамен», І. Навуменкі «У бары на світанні», а таксама апавяданні В. Віткі, М. Лупсякова, І. Навуменкі, Б. Сачанкі, Ул. Караткевіча, А. Кудраўца, Г. Далідовіча, П. Місько і іншых. У многіх іх творах вельмі моцна адчуваецца цяга да прыроды, у краіну дзяцінства, да роднага бацькоўскага панадворка. Адсюль выпраменьваецца і той вялікі зарад этычнасці, прыгажосці, які жывіць літаратуру.

Дакладчык станоўча характарызуе апавяданні П. Місько («Васіліна», «Гусі мае, лебедзі...», «Сітус інверсус»), якія аб'яднаны ідэяй любві і павагі да жанчыны-маці, жанчыны-працаўніцы, апавяданні Б. Сачанкі («Мара», «Соль»), якім уласціва сучаснае разуменне чалавека, яго ўзаемадачыненняў са светам, нарэшце, апавяданні В. Віткі «Паміж людзей добрых» — апавяданні-ўспаміны пра настаўнікаў, сціплых і шчырых, мудрых і душэўных людзей, у якіх паэт вучыўся жыць, на якіх імкнуўся быць падобным. Асабліва вылучае дакладчык апавяданне пра выдатнага савецкага педагога Сухамлінскага — яно ключавое ў гэтым цыкле. Пісьменнік выклаў сваё разуменне задач і прынцыпаў выхавання чалавека камуністычнай маралі. Моцнае этычнае гучанне, прага чалавечай дасканаласці і прыгажосці выводзяць апавяданні В. Віткі на галоўны стрыжань плыні сучаснай беларускай прозы.

Значнае месца адводзіць дакладчык разгляду твораў маладых, у прыватнасці, апавяданням А. Жука, падкрэсліваючы іх моцную народную этычную аснову, імкненне да дакладнасці ў аналізе чалавечай псіхалогіі.

Дакладчык прыводзіць выказванне Расула Гамзатава, сэнс якога ў тым, што кожны пісьменнік павінен мець акрэсленую пазіцыю, сваё жыццёвае крэда. Пры адсутнасці яго пісьменнік, як заўважае дакладчык, становіцца звычайным ілюстратарам падзей, не высвятляе іх глыбінnай сутнасці, не выяўляе свайго асабістага іх разумення, іх суадносін з часам. Гэта прыводзіць да схематызму, апісальнасці, выкарыстання чужых сюжэтна-кампазіцыйных прыёмаў.

Сур'ёзныя крытычныя заўвагі адрасуе дакладчык раману А. Шашкова «Спытай сваё сэрца...» Твор напісаны гладка, нават неяк лёгка. Але ён не выклікае глыбокіх пачуццяў у чытача, бо ў рамане і сам канфлікт, і вобразы герояў, і сітуацыі пазбаўлены навізны, больш таго, усё гэта было ўжо ў шэрагу твораў...

Нестае ўдумлівасці і праніклівасці герою лірычнай аповесці Р. Сабаленкі «Падарожжа ў Рослікі». Пісьменнік разам са сваім героем неяк аднабакова, сузіральна падыходзіць да з'яў жыцця, апісвае літаральна ўсё, што бачыць, без пэўнага мастацкага адбору матэрыялу.

Адмоўная ацэнка даецца і аповесці І. Мужэйкі «Дубраўлянскае лета». Ёй уласцівы, як і папярэднім творам, спрошчанасць і апісальнасць.

Да лепшых набыткаў «ваеннай прозы» мінулага года дакладчык па праве адносіць аповесць В. Быкава «Абеліск». Хоць сваёй падзейнай асновай твор звязаны з вайною, тым не менш, у ім, як ні ў адным з папярэдніх твораў В. Быкава, адчуваецца вельмі моцная сувязь з сучаснасцю. Увесь змест аповесці падпарадкаваны сцвярджэнню высакароднай ідэі самаахвярнасці ў імя дабра, справядлівасці. Напісана аповесць з запалам, публіцыстычна страсна. І ўсё ж твор пакідае ў асобных выпадках незадавальненне, яму нестае часам той філасофскай і псіхалагічнай заглыбленасці, якія характарызуюць лепшыя творы аўтара.

Спыняецца дакладчык таксама на аповесцях У. Паўлава «Нас поле не пасеяна» і А. Кулакоўскага «Дзе каму жыць...», на апавяданнях пра вайну І. Навуменкі, А. Кудраўца, А. Жука, А. Наўроцкага.

З твораў гістарычнага плана дакладчык надае ўвагу аповесцям А. Якімовіча «Кастусь Каліноўскі» і В. Іпатавай «Прадыслава». Аднак ён лічыць, што А. Якімовіч, імкнучыся як мага больш дакладна і поўна ўзнавіць сацыяльны змест эпохі (і пісьменніку з гэтай задачай удалося справіцца нядрэнна), занядбаў важны момант мастацкага асэнсавання рэчаіснасці: маральна-этычнае, духоўнае напаўненне твора. Падзеі слаба прайшлі праз духоўную прызму сучаснасці. Відавочна, адсюль і адчуванне некаторай духоўнай збедненасці галоўнага героя.

У заключэнне дакладчык спыняецца на пэўных аспектах мастацкай прозы, заклікае да напісання твораў высокага грамадзянскага гучання.

Затым адбылося абмеркаванне даклада С. Андраюка. Цікавым было, у прыватнасці, выступленне В. Жураўлёва, які прааналізаваў асобныя апавяданні мінулага года—Г. Далідовіча, Л. Левановіча, А. Рыбака, А. Жука, А. Ставера, Л. Гаўрылкіна, М. Клебановіча. Гэтай жа тэме прысвяціў сваё выступленне і Я. Лецка. Ён слушна заўважыў, што крытыка яшчэ мала ўдзяляе ўвагі творам маладых празаікаў. В. Гніламёдаў, даючы ўвогуле станоўчую ацэнку дакладу аб прозе 1972 года, не пагадзіўся з С. Андраюком, што ў аповесці В. Іпатавай «Прадыслава» няма істотных недахопаў. Яны ёсць. Аповесці не хапае, напрыклад, гістарычнага каларыту той эпохі, аб якой расказваецца, не адчуваецца таксама і адпаведнай моўнай стыхіі.

ПАМЯЦЬ

Леанід КАЛОДЗЕЖНЫ

АПАВЯДАННЕ

Доўга вёска хавалася за пагоркамі ды хмызамі. І толькі калі дарога выбралася з лагчын і пайшла ўгару, пачала памалу выплываць. Спярша выглянула абшарпаная, брудна-белая цэркаўка, без макавак і званіцы. Потым вытыркнуліся вершаліны бярозак і, нарэшце, запярэсцілі бляшаныя, шыферныя, гонтавыя дахі будынкаў.

Гатовы кінуцца бежкі, Сцяпан пакрочыў жвавей.

— Чаго разагнаўся? Куды ляціш? — засердавала жонка.— Ці не паспееш?

Безупынку, як усчаў, так і дзьмуў волкі вецер. Клычаныя, што кудзеля, набрынялыя вільгаццю хмары нізка віслі над зямлёй. З іх во-во меціўся зацерусіць дождджык.

Вёска пакрысе набліжалася. Праз голыя прысады можна было ўжо бачыць, як там-сям снавалі людзі, як па незасеяных гародах пахаджвалі куры і ў некага па захлеўем ля кучы згрэбенага і пакуль не спаленага смецця, падлятаючы, біліся пеўні.

Сцяпан глядзеў і не пазнаваў вёскі. Яна і не яна. Раней кожная хата нагадвала свайго гаспадара. Калі Насціна, дык на кульгавую Насту паходзіла. Калі Восіпава — на каржакаватага, заўсёды няголенага Восіпа. А зараз, быццам, і стаялі на даўніх мясцінах, а Восіпава — не Восіпава і Насціна — не Насціна: змяніліся. Адна пamaладзела і зухавата бліскала з-пад высокага даху вокнамі, другая, наадварот, асунулася, абамшэла. А можа змены тут былі ні пры чым, можа так з непрывычкі здавалася? Колькі разоў, палічыць, Сцяпан прыязджаў сюды, як памерлі бацька і маці? Пяць — шэсць, не болей. Прымчыць і — назад. А ў апошнія чатыры гады, хоць не за гарамі вёска, наогул забыў дарогу. Чаго і да каго ехаць? Хату прадалі Пётру Мамыку — з яе трухлявых бярвенцаў той скідаў сабе лазеньку. Блізкай радні ці харошых дружбакоў не было — раз'ехаліся па свеце. Праўда, жылі далёкія сваякі. Калі б зайшоў — прывецілі б, канечне. Знайшлася б і чарка, і да чаркі. Але не з рукі. Сваякі — сваякамі. Яны — самі па сабе. У іх — сваё, у цябе — сваё. Здараецца часам, стрэне каго на базары. Спыніцца ля воза, выскубне з драбінак каліўца сена, патрэ яго ў руках, панюхае. Потым дастане пачак папярос, пачастуе земляка, сам закурыць і разгаворыцца, папытае пра вёску, як там і што там. Паабяцае наведацца.

З'ездзіць надумаў нечакана. Прыйшоўшы з работы, блындаў па надворку, сланяўся, не знаходзячы занятку. Ля склепчыкаў наткнуўся на суседа. Падкурчыўшы ногі, той пэцкаўся з дзвюма бляшанкамі фарбы. Разбаўляў яе, боўтаў, падбіраў колер.

— Рамонт задумаў рабіць? — пацікавіўся ў яго.

— Не. Хачу на могілкі пад'ехаць ды падпавіць агароджу. Радаўніца ж у аўторак.

Не сказаўшы больш ні слова, Сцяпан павярнуўся і — дамоў.

— Можа б на тым тыдні ў вёску выбраліся? — ад дзвярэй загаварыў ён.

— Куды? — замерла з прасам ля стала жонка. — У вёску? — Чаго?

— Радаўніца праз чатыры дні.

— Дык што?

— На могілкі сходзім.

— Як сабе хочаш,— пагадзілася яна...

Ледзь апынуліся на вуліцы, сякануў касы дождж. Памятаецца, ён у кожную радаўніцу праходзіў. З раніцы звычайна надвор'е трымалася: свяціла сонца, нават прыпякала. А пасля паўдня хмурэла і цадзілася.

Дождж лупцаваў спорны. Бягом Сцяпан з жонкай кінуліся пад царкву, праўдзівей — пад руіны таго, што называлі царквой. Царкву яшчэ ў калектывізацыю зачынілі. У ёй тады краму зрабілі. Прадавалі шаркаль, косы, соль, запалкі. Пазней у царкоўных сценах быў клуб. Потым свіран. Цяпер гадоў дзесяць яна пустуе. Пад яе скляпеннямі, на гарышчах, усюды, дзе можна, жывуць раскормленыя, здзічэлыя галубы, галкі, вераб'і. З кожнай шчыліны, з кожнага выступу відзён быльнік і пух — гэта гнёзды.

Могілкі ад царквы — рукой падаць: адразу ж за равочкам на пагорку. Да іх пракладзена вузкая, дваім размінуцца, сцежка, выбітая аж да жвіру мноствам ног у шэрай, бы попел, зямлі. Колькі па ёй за доўгія вякі дзядзькі на ручніках ці проста на плячах узнеслі ў смалістых трунах сваіх сяльчан: то белабародых, са складзенымі на грудзях жылістымі рукамі, спаважных, з тварамі апосталаў, дзядоў ды бяскрыўдных, з глыбоказапалымі вачыма бабулек, то цяжкіх, бы камлюкі, маладых, то зусім маленькіх, хто не меў шчасця пакінуць на зямлі свайго слядка. Усе яны, бацькі і дзеці, ляжаць на гэтым, здалёк бачным узвышшы пад стромкімі, дрэва ў дрэва, бярозкамі. Побач з уздзірванелымі курганкамі насыпаюцца свежыя. Кожную вясну ў адзін і той жа дзень, пpазваны радаўніцай, да іх прыходзяць, як і прыходзілі сюды сотні гадоў назад, жывыя, каб пакланіцца ім, спамянуць добрым словам.

Куды ні кінь, між сінявата-белых ствалоў віднеліся людзі. Адны — жанчыны — сядзелі, стаялі. Другія — мужчыны, па-святочнаму адзетыя, галалобыя, камечачы ў руках шапкі, снаўдаліся ад крыжа да крыжа, ад помніка да помніка. Цікавіліся, хто тут ці там пахаваны. Гаманілі, спрачаліся. Нехта сцвярджаў — Міхалка, а нехта даводзіў — Сахон, Міхалка якраз далей.

Уперадзе адной купкі Сцяпан пазнаў старога Яўхіма Пальчатку. Смокчучы з кулака папяросу, Яўхім падвёў мужчын да абкладзенага дзярнінай грудка.

— Ну, што, Пархвенавіч? Трэба свіран будаваць, а ты ляжыш,— мовіў ён.

— Адцясляры ў сваё Пархвенавіч,— у той яму прагудзеў чыста паголены, дзеля радаўніцы, Восіп Верабей. Сцяпан пазнаў і яго.

— А любіў цюкаць тапаром. Без яго ніводнай хаты ў вёсцы не пастаўлена, ніводнай пуні,— падтрымаў хтосьці.— Усё трушком бегаў. На работу, з работы. Мінуты не мог пасядзець.

— Што праўда, то праўда,— кашлянуў Пальчатка. — Да апошняга на нагах быў. Яму кажуць: адпачыў бы, Пархвенавіч. А ён: нічога, міленькія. Паспею пакачацца. Але не давялося во. Лёгкай смерцю памёр. У тую раніцу, як заўсёды, бежкам прынёсся на разнарадку. Папрасіў каня — дроў збіраўся прывезці. Калёсы нарыхтаваў. Кінуўся па вупраж. Выйшаў з хамутом — белы, белы. Прысланіўся да сцяны і — асунуўся, сеў на прызбу. Я — да яго: Пархвенавіч! А Пархвенавіч — нежывы.

Яўхім прагна глытнуў дыму і, згорблены, патупаў прэч.

Узіраючыся, Сцяпан запятляў між магіл.

— Дзе ж гэта маміна і татава?

Няўпэўнена прайшоў у адзін бок, у другі. Вярнуўся назад.

— Павінны тут недзе быць.

— Шукай.

— Не відно.

— Спытай у каго,— параіла жонка.

— Пастой!

Сцяпан схіліўся над нейкім гарбячком.

— Знайшоў?

— Не.

— Што ж рабіць будзеш?

— Пагляджу яшчэ.

Нечакана перад ім з'явіўся невялічкі, толькі па плячо, з лысай, блішчастай, што жолуд, галавой, у чорным суконным касцюме і ялавых ботах дзядок. Гэта быў іх колішні сусед Цімох Мамыка, бацька Петрака Мамыкі, які купіў хату.

— Згубіў што, чалавеча? — узняў стары блакітныя, бы сакавіцкае неба, вочы.

— Магілку шукаю.

— Чыю?

— Бацькаву... Трыхона Пазняка,— чамусьці прашаптаў Сцяпан.

— Трыхона з Трыхоніхай?! Во-о! Дык іх жа магілкі троху ніжэй. А я, слухай, гэта самае, бачу — мужчына круціцца, — здароўкаючыся, ажывіўся Цімох. — Хто — не пазнаю, вочы ўжо не тыя. У нявесткі пытаю — не ведае. З Шалашына яна. Аж вунь хто! Сын Трыхонаў. Гэта самае Трыхонавіч?

— Сын.

— Большы?

— Не, меншы.

— Той, што на заводзе?

— Ага.

— Сцяпан, значыцца.

— Сцяпан.

— Помню, помню. Як не помніць. Яшчэ галапупым бегаў, запамятаў. Дыхнуць, бывала, матцы не даваў. Вечна па пятах цягаўся і, гэта самае, спадніцы з рук не выпускаў. А цяпер, калі вырас, на матчыну магілу прыйсці лянуешся.

Сцяпану стала горача. Ён замармытаў нешта ў апраўданне.

— Ну, ну. Я — не поп, што спавядаешся. К слову, гэта самае, сказана. Пайдзём лепш, пакажу.

Порсценька стары павярнуўся і, не цікавячыся, пільнуецца яго хто, ці не, пашыбаваў кудысь у другі бок. Бег, адмахваў направа-налева рукой, паказваў, дзе хто пахаваны — там Кравец з Краўчыхаю, пад раздвоенай бярозкай — Аксіння, далей Апанас.

Супраць абнесенай жалезнай агароджай магілы спыніўся:

— А тут мая Куліна ляжыць.

На лавачцы побач з магілкай, склаўшы на жываце рукі, сядзела маладжавая, раздабрэлая на дзіцё, Цімохава нявестка Маня. Каля яе перамінаўся з нагі на нагу лабаценькі, з адтапыранымі вушамі, гадкоў дзевяці-дзесяці хлапчук — выліты Пятрок Мамыка.

— Усёй сям'ёй, во, прыйшлі памінаць,— зірнуў стары на сваіх.— Сыну толькі не выпала. Трактарыст ён. Не кінеш машыну — сяўба. Гарох, гэта самае, сее на Хомкавай гары. Вечарам дома спамяне.

Не затрымліваючыся, Цімох крутнуўся і патупаў далей.

— Вось твае,— паказаў на гарбылькі ў сухім леташнім бур'яне і прэлым лісці.

— І праўда — яны, іх магілкі! От і клёнікі, што пасадзіў вясной на другі год. Маленечкія прынёс з Андрэеўскага лесу. А цяпер — не пазнаць!

Сцяпан апусціўся на калені.

— Як жа гэта я абмінуў,— гаварыў і гаварыў ні то ад узрушанасці, ні то з-за няёмкасці.

Поўзаючы па сырой зямлі, ён выдзіраў быльнёг, эграбаў бурае лісцё. Свавольны вецер клычыў на галаве валасы, рэдзенькі касмылёк прыліп да ўзмакрэлага ілба.

— Давай я табе памагу,— схамянуўся Мамыка.— А то твая краля баіцца, каб не ўвярэдзіцца ці, гэта самае, не запэцкаць ручак.

Жанчына ўспыхнула, абурылася — Якая вам, дзед справа. Але Цімох зрабіў выгляд, што не ўчуў і павярнуўся ў бок сваіх.

— Хадзі, Лёнька, сюды,— паклікаў ён унука.— Мы з Трыхонавічам прыбіраць возьмемся, а ты, гэта самае, будзеш смецце ў канаву зносіць.

— Можа і мне пасабіць? — узнялася нявестка.

— Не, не. Абыдземся.

— Пасаблю. Не цяжка ж.

— Сядзі, сядзі,— замахаў стары рукамі.— Табе нельга. Мы самі тут.

— Не трэба, дзядзька Цімох. Адзін упраўлюся, заспяшаўся Сцяпан.

— Чаго ты, Трыхонавіч? Я ж платы не патрабую. Мы пазаўчора, калі аглядалі Куліміну магілу, Вулляне Шкуратавай насыпалі горку. Глядзім, асела зямля — яма. Ну, і панасілі пяску, дзярніны. Па-людску зрабілі. Не грэх для такой жанчыны. Не злыдняй была. Усе добрым словам спамінаюць. У аднаго сынка мазгі ўсохлі. Баіцца, гэта самае, пратрэсціся і прыехаць. Выгадавала, значыцца. Столькі яна, няшчасная, папанянчылася з ім. Як пясклятя недалужнага выгравала. Ён жа здыхля-здыхляй быў. Да сямі год седнем сядзеў — не хадзіў. Вулляна ветру не давала дзьмухнуць на яго. Сама не даспіць, не даесць — яму стараецца. Помню, пасля вайны ў самую бясхлебіцу мяне палявым вартаўніком прызначылі. Іду раз цямком паўз жыта і чую, што нехта сярпом — шарп, шарп. Падкраўся — аж Вулляна каласкі яшчэ зялёныя зжынае і ў торбачку кладзе. Убачыла мяне — на калені ўпала: «Даруй. Цімахвеечка! Пашкадуй бедную ўдаву, не выдавай! Не з раскошы я, не для сябе,— сама шчаўя з'ем,— для сыночка свайго. Слабенькі ён дужа. Памрэ на адной поліўцы. Пашкадуй, не данось!» Заказытала ў мяне ў грудзях «Я цябе не бачыў,— азіраюся па баках,— і ты мяне. Нясі, бог з табой. Спячэш праснак які сыну». А сын цяпер гэты, як выкачаўся ды на ногі ўстаў, і матку забыў.

— Адкуль вам вядома? — не вытрымала Сцяпанава жонка.

— Памятае — прыехаў бы.

— А можа чалавеку нельга.

— Часу няма?

— Можа чын не дазваляе.

— Які ў яго чын? Барахольшчык ён. Сядзіць напару з Лёвам у дашчанай шпакоўні ля базара і прымае, хто што здае: шкуркі, рогі, трасцу ўсялякую,— узгарэўся стары.— Маланнін Іван сапраўды відны чалавек — генерал і то кожную радаўніцу бывае на бацькоўскіх магілках. Ге-не-рал, не абы хто.

— Дзядуля, дзядзя Ваня — падпалкоўнік, а не генерал,— паправіў унук.

— Не генерал, дык будзе генералам. Каму, як не яму быць: разумны, відны, к таму ж — працяк-працяком.

Выгаворваючыся, Цімох ні на мінуту не пакідаў работы. Скуб леташнюю траву, шоргаў зробленым тут жа венікам. Адначасна пакрыкваў на Сцяпана, на ўнука. Распараджаўся.

Праз паўгадзіны магілкі былі прыбраны, нават прысыпаны жоўтым пясочкам, якога Лёнька насіў з канавы бляшанкай.

— Дзякуй вам, дзядзька Цімох — любоўна агледзеў іх Сцяпан.— Акурат у час управіліся — людзі вунь садзяцца.

— Будзем, гэта самае, і мы,— азваўся Мамыка.— Не супраць, Трыхонавіч, калі кампаніяй памянём?

Сцяпан ведаў, што звычайна дзве-тры сям'і — родзічы ці суседзі,— прызямляюцца ля адной чыёй магілкі.

— Не, не! Давайце,— заспяшаўся ён.

— Тады расцелем абрус тут, на тваіх. На Кулінінай магілцы кожны год абедаем,— вырашыў Цімох і загадаў: — Камандуйце тут, маладзічкі, а мы рукі памыем.

Да прыходу мужчын закусь была расстаўлена: Мамыкава нявестка дастала з сумкі міску ячнай кашы, талерку густога, з цялячай ножкі, наварыстага студня, багата прыпраўленага часнаком, падсохлую ад краёў ячню, абаранак печанай кілбасы, ад якой разносіўся пах кмену, і кавалак адваранага, у намаразі застылага тлушчу, мяса, некалькі чырвоных яек, паўбохана пшанічнай булкі. Выцягнула пляшку іскрыстай, уласнага вырабу медавухі. Сцяпанава жонка выняла бутэльку «Зуброўкі», бутэльку ліманаду, наздраваты, парэзаны тонкімі лустачкамі сыр, абкладзены кружочкамі цыбулі і абліты алеем селядзец, смажаную курку, хлеб.

— Го, мы ў саменькі раз! — усклікнуў Цімох. Ён азірнуўся і абвясціў:

— Пачнём, гэтае самае!

З крэктам прыторкнуўся на ўскраек магілкі.

— Давай, Трыхонавіч, да мяне. Хадзі, Лёнька, і ты сюды. Мужчыны да мужчын. А вы маладзічкі, насупраць мясціцеся, не стойце. Бліжэй, бліжэй. Вось так. Селі? Ну, і добра.

Тройчы Мамыка чарпануў салодкай кашы, і, калі астатнія прарабілі тое ж, прытворна кашлянуў:

— Слаўны наедак. Але не гадзіцца. Усяму ёсць мера. Трэба, відаць, і гарачэйшым заняцца! — падміргнуў ён і падхапіў пляшку медавухі.— Як кажуць, чым багаты, таму і рады.

Пацягнуўся за «Зуброўкай» і Сцяпан.

— Чакай, Трыхонавіч. Не спяшайся,— затрымаў яго Цімох.— Няхай цастаіць, не скісне. Гэта самае, дабярэмся, дай час, і да тваёй. Адведаем спярша маіх лекаў.

Асцярожна ён наліў адзін кілішак і падаў Сцяпану, другі — Сцяпанавай жонцы.

— Мне не давайце, тата. Не буду я,— замахала рукамі Маня.

— Прыгубі. Не зашкодзіць слязіна нейкая. Трымай, не бойся.

Лёньку ён паднёс ліманаду:

— Ты, унучак, хоць і мужчына, але прыйдзецца гэтым пітвом задаволіцца. Добра ў нос шыбае!

Напаследак напоўніў чарку сабе.

— Ну, дык узнімем, таварышы. Гэта самае, вып'ем за нябожчыкаў.

Адным глытком, толькі раз каўтануўся кадык, Цімох асушыў сваю стограмоўку.

— Да дна цягніце, да дна! На мяне раўняйцеся.

Закусваючы, стары прыгадаў Трыхона і Трыхоніху:

— Ты ж, Сцяпане, памятаеш — заўсёды нашы сем'і сябравалі. У вас, гэта самае, у Трыхона Аверкавіча пірушка — я і Куліна мая на покуце. У мяне застолле — Трыхон з Ганнай сваёй пад абразамі. Па два, тры дні, а здаралася і па тыдню, калі радзіны ці хрэсьбіны, гулянкі ішлі. Песні, скокі, забаўкі розныя — аж да трэціх пеўняў. Верхаводзіў усім — бацька твой. Во даваў! Вычварыць што: пераапранецца бабай альбо старцам — ад смеху надарвешся. Адкуль у чалавека бралася. Артыст і годзе! Ніколі носа не вешаў. Не адставала ад яго і Ганна. Весялуха, пяюння была. Як цяпер бачу,— у дзяўках яшчэ хадзіла, я тады ўлягаць за ёй пробаваў, ды Трыхон на дарозе стаў,— складзе на грудзях рукі, зальецца — салавей заслухаецца. Колькі яна песень ведала: і купальскіх, і калядных, і жніўных, і вясельных — не пералічыць. Нездарма апошнім часам ажно са сталіцы адзін прыязджаў запісваць іх. Паставіць перад ёй скрыначку, а сам слухае. Дык Трыхоніха цэлую тую скрыначку наспявала.

Ахмялелы Сцяпан павярнуўся да Мамыкі і сядзеў з відэльцам у руцэ. Шчаслівая ўсмешка не знікала з яго твару.

Са злямчаных хмар, ужо ў які раз, зацерусіў драбнюткі, што мак, дожджык; дакучліва імжэў, як бы збіраўся перашкодзіць людзям давесці да канца тое, дзеля чаго яны сабраліся.

Пасля другой чаркі, глядзячы на тых, хто пакідаў могілкі, Сцяпан уздумаў адыходзіць.

— Не гадзіцца так, — крутнуў галавой Мамыка, — быў у вёсцы, садзеў разам і не зайсці — не пушчу!

— Некалі нам, дзядзька Цімох. Спяшаемся.

— Цэлы ты будзеш. Апошнім аўтобусам заедзем, — на здзіўленне пагадзілася жонка. — Заглянем, раз запрашаюць людзі.

— Вось гэта голас! — зарадаваўся стары.

З могілак рушылі гуртам, хто за кім, а ледзь мінулі гразкі равочак — раздзяліліся: наперад выпнуліся Маня са Сцяпанавай жонкай, следам, крокаў за дваццаць, ківаліся мужчыны. Расчырванелы задаволены, што прыдбаў слухача, Цімох хуценька, аж захлёбваўся, расказваў вясковыя навіны. Час ад часу на самым цяжкім месцы ён тоўхаў локцем пад бок, прыгаворваючы: слухай, гэта самае!

Жылі Мамыкі непадалёк ад царквы. Прысадзісты, у пяць акон дом іх туліўся разам з іншымі пабудовамі — хлевам, пунькай — у засені дрэў: ад вуліцы яго засланяла сцяна кучматага вішанніка, а з тылу абступалі разгатыя яблыні, грушы. Адна лазенька як бы не схацела хавацца, адасобілася і была на відавоку — стаяла ў канцы горада над раўком. Праз спляценне голляў на прагаліне перад домам віднелася каля дзесятка вулляў, нядаўна выстаўленых з імшанніка. Усё: і дом з ахайнай шкляной верандай, і дагледжаны, пабелены садок, і гарод, падрыхтаваны для засевак, і нават сцежка, высланая цэглай, гаварыла, што гэтае гняздо належыць сям'і і дбайным гаспадарам.

Калі з'явіліся дарослыя, Лёнька ўжо, трымаючы ручнік, стаяў на надворку ля бацькі — Петрака, які, аголены да пояса, мыўся з падчэпленага рукамыйніка.

— Рана ж ты сёння! — аклікнуў Цімох сына.

— Дакончылі. Ды і радаўніца, — пасміхаўся той.

Каб не турбаваць потым ні гасцей, ні сябе, Мамыкі адзін за другім кінуліся ўпраўляцца па гаспадарцы: Цімох намяшаў і панёс парсючкам, Пятрок з Лёнькам падаліся па ваду, Маня і Сцяпанава жонка ўзяліся рыхтаваць на стол.

Абы змарнаваць час, Сцяпан мінут некалькі тупаў па зальчыку, разглядаў у вялікай пад шклом раме здымкі. Садзіўся, уставаў. Падыходзіў зноў. Але хутка яму надакучыла ўсё, і ён не вытрымаў — пасунуўся на вуліцу.

Дождж перастаў. Хмары з сіне-ліловых зрабіліся сівымі і лёгкімі. На захадзе з-за іх прарэзалася блакітная палоска неба. Як не пад хмарай над царквой паволі віліся, стрымана перакліканіся галкі.

Подбегам Сцяпан перасек Мамыкаў гарод і апынуўся ля бацькоўскага котлішча. Ён не ведаў, чаго прыйшоў сюды. Спыніўся перад купкай чэзлага, змарнаванага жывёлай вішняку. Пасля азірнуўся і праз сухабылле палез на пагорак — месца, дзе стаяла хата. Патаптаўся там і апусціўся на камень, урослы да паловы ў зямлю. Шырокі і пляскаты гэты камень ляжаў калісьці ля парога. Раніцой, калі Сцяпан выскокваў на вуліцу, ён студзіў пяткі, а вечарамі, угрэты за дзень сонцам, патыхаў цяплом.

Нечакана Сцяпан заўважыў у кучы бітага шкла белую, з блакітнай каёмкай фарфоравую друзачку, і яму адразу ж прыгадалася вялізная, аздобленая трыма блакітнымі ябадкамі махотка-міса, — друзачка толькі ад яе. У місе, памятаецца, заўсёды былі скваркі. Кожнай нядзельнай раніцай маці асцярожна ўносіла тую місу з кладоўкі і ставіла на стол, за якім ужо няўрымсліва ёрзалі дзеці, загадзя паклаўшы перад сабой на талеркі самыя гарачэйшыя бліны.

Сцяпан не чуў, як яго аклікнулі з Мамыкавага надворку. Заюшыўшыся, ён цёр аб крысо фарфоравы асколачак і дзівіўся:

— Столькі праваляўся, а фарба — ані не злiняла! Якой была, такой і засталася блакітнай! Скажы ты!..

ШТО ШУКАЕМ І ШТО ЗНАХОДЗІМ

ПРЭМ'ЕРА «СІЛЬВЫ» У ДЗЯРЖАЎНЫМ ТЭАТРЫ МУЗЫЧНАЙ КАМЕДЫІ БССР

ЦІКАВЫ факт: у XVIII—XIX стагоддзях у Аўстрыі і Германіі сто восемдзесят князёў, шэсцьсот графаў, тры тысячы баронаў былі жанаты на актрысах, спявачках або танцоўшчыцах розных кабарэ, вар'етэ, эстрадных атракцыёнаў, вакол якіх групавалася «залатая моладзь». І разам з тым ішла ханжаская барацьба за чысціню роду, фанабэрыстая знаць імкнулася не дапусціць у сваё асяроддзе «нізкіх» па паходжанні.

Ці ўсе яны выходзілі замуж за арыстакратаў — гэтыя, часам таленавітыя і прыгожыя артысткі з Вены, Будапешта, Мішкальца, іншых гарадоў былой Аўстра-Венгерскай імперыі? Безумоўна, не, але было рознае ў «няроўных» шлюбах — і шчырае каханне, і адкрыты матэрыяльны разлік, і выпадак, і розныя іншыя адценні чалавечых узаемаадносін. І наўрад ці быў у венгерскага кампазітара Імрэ Кальмана намер у бліскучай аперэце «Княгіня чардаша» («Сільва») раскрыць і асудзіць нейкую трагедыю сацыяльнай няроўнасці дзяўчыны з народа, якая нарадзілася недзе на «казіным балоце», і наследніка вядомага князя Леапольда фон і цу Ліперт-Вейлерсхайма, лейтэнанта Эдвіна. Гісторыя кахання Сільвы і Эдвіна — адна з тых, пра якія гавораць статыстычныя дадзеныя, што мы прывялі ў пачатку. І кампазітар разам са сваімі лібрэтыстамі Леа Штэйнам і Бэла Іенбахам смяяліся і здзекаваліся з пустых марнатраўцаў жыцця з вышэйшага свету, якія нават у цяжкія для народа і краіны дні сусветнай вайны (твор быў пастаўлен 17 лістапада 1915 года) аддавалі ўвесь час і душэўныя сілы любоўным перыпетыям. Вайсковец Эдвін нават і не думае з'явіцца ў армейскую часць, заляцаецца спачатку да Сільвы потым да графіні Стасі, і нарэшце ўсё ж аддае сваё сэрца і руку княгіні чардаша.

Навошта ж спатрэбіўся аўтару гэтых радкоў такі працяглы ўступ? Ён тлумачыць у пэўнай ступені прычыну незадавальнення спектаклем «Сільва» на сцэне Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі БССР.

Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля В. Вярбоўская — дапытлівы мастак. Яна, мяркуючы па ранейшых яе пастаноўках у гэтым жа тэатры, не любіць ісці па пратораных сцежках, шукае ў вядомых творах новыя ракурсы і адценні. Такая яе рэжысура, напрыклад, у спектаклях «Халопка» і «Фіялка Манмартра».

Але кожны, хто ў мастацтве шукае, павінен ведаць, што ён хоча знайсці і ў імя чаго ён вядзе творчы пошук. На нашу думку, не было патрэбы рабіць падкрэслена сацыялагічны акцэнт на біяграфіі Сільвы і апраўдваць любоўныя калізіі між ёю і Эдвінам адданасцю артысткі «казінаму балоту», дзе яна нарадзілася. Па-першае, арганічным гэты акцэнт у творы І. Кальмана стаць не мог, тым больш, што ў аўтараў аперэты Эдвін і Сільва шчаслiва, нават ідылічна перамагаюць усе перашкоды для шлюбу. Па-другое, такі «дадатак» да музыкі аперэты празмерна сур'ёзны, груваскі, цяжкі. Каб з'явілася падтрымка такой канцэпцыі, у тэкст «Сільвы» ўведзены сацыяльна насычаныя па змесце вершы... Пецёфі. Рэжысёр карыстаецца імі, але яны не ратоўваюць становішча. Больш таго — часам гэтыя вершы дыскрэдытуюцца спецыфічна аперэтачнымі паводзінамі тых выканаўцаў, якія іх старанна рэцытуюць (напрыклад, у сцэне Ангільты і Феры ў апошнім акце спектакля).

Такое ж рэжысёрскае падкрэсліванне вернасці Сільвы свайму сацыяльнаму паходжанню і дэмакратычным поглядам мяняе характар сцэны развітання Сільвы з наведвальнікамі начнога кабарэ ў Будапешце (пачатак спектакля ў І. Кальмана). У спектаклі гэта адбываецца немаведама дзе, у асяроддзі прыгожа апранутых у нацыянальныя касцюмы персанажаў. У выніку такой «трансфармацыі» зноўтакі атрымаўся яўны эфект штучнай «навізны» наогул.

Калі мізансцэніраванне большасці эпізодаў спектакля сведчыць пра вынаходлівае рэжысёрскае выкарыстанне тэатральнай пляцоўкі, уменне падказаць выканаўцу яго месца і паводзіны ў дзеі, дык фінал другога і трэцяга актаў не задавальняюць. Першы з іх атрымаўся зробненым, стракатым (масавая сцэна заручын Эдвіна і Стасі) і вельмі замаруджаным на змене настрою ўдзельнікаў. Фінал жа трэцяга акта ўспрымаецца неяк знянацку, ён нібы перарывае лагічную хаду падзей.

Нечаканая, бадай, беспрэцэдэнтная недарэчнасць склалася з аркестравым кампанентам спектакля «Сільва» на сцэне нашага тэатра. Справа ў тым, што тут раптам перастаюць гучаць асобныя прадугледжаныя аўтарам тэматычныя фрагменты партытуры, губляецца лінія меладычнага развіцця вобразаў, і аркестр як бы «глохне». Прычына гэтых хібаў анекдатычная — склад аркестра тэатра па наяўнасці аркестравых галасоў не адпавядае прадугледжанаму партытурай І. Кальмана. Да таго ж у прэм'ернай спешцы некаторыя аркестравыя партыі наогул не былі перапісаны (партытуру пазычалі на пэўны час, сваёй у Мінску няма). Наогул, — дырыжор Г. Ханаьеў у межах магчымага вядзе аркестр упэўнена, тэмпераментна раскрывае сольныя эпізоды твора і досыць тактоўна трымае кантакт са сцэнай у акампанементах. Ды толькі гучыць «не зусім» Кальман.

Затое работа мастака спектакля Я. Чамадурава — сведчанне высокай культуры і жыццесцвярджальнага пафасу творца. Святочнасць і яркасць інтэр'ераў, другога сцэнічнага занавеса, касцюмы — усё гэта пакідае цудоўнае ўражанне. Але, разам з тым, патрэбны ў спектаклі нейкія мастацкія дэталі, якія дапамогуць адчуць, што ў першым і трэцім актах дзея адбываецца ў Венгрыі, у другім — у Аўстрыі. Гэта дасць магчымасць паказаць розніцу ў асабістым, прыватным жыцці герояў аперэты, і афіцыйным, менавіта тое, што высмейвалі аўтары твора.

На фоне такога дэкаратыўнага афармлення чакаеш больш тонка прадуманага выканання аперэты.

І ў харэаграфічных эпізодах, якія заўсёды арганічна ўліваюцца ў ходу падзей твораў І. Кальмана, і ў масоўках. На жаль, асаблівай мастацкай вынаходлівасці балетмайстар Л. Травінін на гэты раз не дэманструе: ніякай харэаграфічнай партытуры глядач не адчувае, гэта нумары — дый годзе. Відовішчу надаецца характар дывертысмента, дзе танцам адводзіцца роля «дадатку» дзеля ўпрыгожвання... Можа, рэжысёр, які цалкам згадзіўся з такой харэаграфіяй, не пагодзіцца з намі, але і абгрунтаваць высокімі мэтамі мастацкага раскрыцця задумы «Сільвы» з'яўленне тых або іншых нумароў яна наўрад ці здолее. Хоць паўторым яшчэ раз — па-традыцыйна аперэтачнаму і тут як быццам усё на месцы.

«Як быццам...» Дык жа і хор часам гучыць выразна толькі «як быццам». Інтанацыйнай чысціні яму трэба дамагацца і дамагацца! І тут многае залежыць ад хормайстраў Н. Андросавай і Г. Палянкавай.

Пра выканаўцаў асобных роляў. Ну, ці трэба яшчэ і яшчэ паўтараць тое, што ад артыста музычнай камедыі мы чакаем вакальнай культуры, перш-наперш голасу і голасу, умення рухацца пластычна і гаварыць выразна, як у драме, і спяваць, як у оперы! Глядзіш «Сільву» — паўтараць хочацца.

Лепш за іншых выканаўцаў выглядае Л. Зубцова (Стасі), якая непасрэднасць сцэнічных паводзін спалучае з пэўным характарам персанажа, падтрымлівае кантакт з партнёрамі, стварае пластычны малюнак і ў добрым сэнсе слова «лёгкадумна» вядзе дыялог і вакальную партыю ролі.

У ролі Сільвы выступае артыстка М. Белавусава. Мабыць, ёй яшчэ прадстаіць удасканальваць тое, што яна робіць на сцэне: Сільва ж — з тых вобразаў, пра якія аперэтачныя актрысы мараць! Чаго не хапае М. Белавусавай? Шчырасці. Той, без якой Сільва выглядае бяднейшай за тую, што «гучыць» у мелодыях І. Кальмана. І яшчэ — артыстычнага тэмпераменту, напалу душы. Выканаўца быццам увесь час глядзіць на сваю гераіню збоку і таму не жыве на сцэне яе жыццём, а паказвае, якой можа і павінна быць такая гераіня. Трэба артыстцы звярнуць увагу таксама на яснасць дыкцыі.

Добра спявае М. Смаршкоў (Эдвін), але хочацца бачыць у яго персанажы больш сцэнічнай свабоды, бляску сталічнага афіцэра, для якога раман з актрысай будапешцкага кабарэ спачатку толькі прыемны эпізод. Спачатку... Але драматызм наступных эпізодаў раскрыты ў гэтым героі пакуль што не вельмі глыбока.

Гаворачы пра іншых удзельнікаў спектакля «Сільва», адзначым вострахарактарны вобраз Леапольда Вейлерсхайма В. Шаўкалюка. Астатнім артыстам яшчэ трэба знайсці сябе ў сваіх героях.

Сказаўшы слова «знайсці», мы вяртаемся да таго, з чаго пачыналі размову. Рэжысёр правільна зрабіла, калі адмовілася ставіць «Сільву» традыцыйна. Яна заклікала калектыў да творчага пошуку. Па-першае, ёй для гэтага варта было б пашукаць літаратурнага супрацоўніка, які падказаў бы ёй, што ў дадзеным выпадку Пецёфі — недарэчны саюзнік. Па-другое, тэатр абавязаны быў мець сапраўдную кальманаўскую партытуру. Мабыць, тады пастаноўка не набыла б адцення трохі вульгарызатарскага сацыялагізавання «на тэмы Кальмана», якое некалі лічылася абавязковым для ўвядзення той ці «Сільвы» ў рэпертуар. Не, крый божа, мы не збіраемся сказаць, што атрымалася «вампука», але і цэласнага ва ўсіх аперэтачных кампанентах спектакля, на нашу думку, пакуль што няма.

Відаць, пачынаючы пошук, В. Вярбоўская павінна была больш выразна паставіць перад сабой і тэатрам пытанне — што шукаем.

І. ІНІЧ.

КОНКУРС АМАТАРСКІХ КІНАФІЛЬМАЎ АБ ПРЫРОДЗЕ

Беларускі рэспубліканскі савет прафсаюзаў, дзяржаўныя камітэты Савета Міністраў БССР па ахове прыроды, тэлебачанні і радыёвяшчанні, прэзідыумы рэспубліканскіх саветаў беларускіх таварыстваў аховы прыроды, паляўнічых і рыбаловаў і сакратарыят Саюза кінематаграфістаў БССР прынялі сумесную пастанову аб правядзенні ў лістападзе 1972 года, у азнаменаванне 50-годдзя ўтварэння СССР, рэспубліканскага конкурсу аматарскіх кінафільмаў аб прыродзе роднага краю.

На конкурс прадстаўляюцца аматарскія фільмы, знятыя на 8 і 16 міліметровай стужцы з працягам дэманстрацыі не больш 20 мінут, якія раней не прадстаўляліся на ўсесаюзныя і рэспубліканскія конкурсы і фестывалі.

Для заахвочвання самадзейных кінастудый і індывідуальных кінааматараў устаноўлены першая, другая і трэцяя грашовыя прэміі. Лепшыя аматарскія фільмы аб прыродзе будуць дэманстравацца па беларускім тэлебачанні.

ЗБРОЯ РЭАКЦЫІ

У ВЫДАВЕЦТВЕ палітычнай літаратуры выйшла ў свет кніга, якая не можа не прыкаваць увагі чытачоў. Гэта зборнік матэрыялаў, якія выкрываюць ідэалогію і палітыку сучаснага сіянізму.

У нашы дні з асаблівай відавочнасцю праяўляецца рэакцыйная сутнасць ідэалогіі і палітычнай практыкі сіянізму, якая прасякнута ярым антыкамунізмам, расісцкім духам, жорстакасцю і каварствам у дасягненні мэты, пастаўленай перад сіяністамі іх мачапалістычнымі гаспадарамі.

Сіянізм выконвае ролю штурмавога атрада імперыялістычнай рэакцыі, зачыншчыка антысавецкіх правакацый, факельшчыка новых ваенных канфліктаў.

Створаная сусветным капіталам шырока разгалінаваная сістэма сіянісцкіх арганізацый разглядаецца сёння заправіламі імперыялізму як адзін з «сродкаў нападзення». Менавіта на сіянізм клас эксплуататараў усклаў задачу рыхтаваць і праводзіць антыкамуністычныя акцыі, ствараць «спрыяльную атмасферу» для антысацыялістычных правакацый на сусветнай арэне, дыскрэдытаваць асноўныя прынцыпы знешняй і ўнутранай палітыкі краін сацыялістычнай садружнасці, чарніць і няславіць светлую ідэю барацьбы за камунізм, у імя перамогі якога самаахвярна і натхнёна працуюць народы Савецкага Саюза і іншых краін сацыялізма.

Зборнік складзены па публікацыях у савецкім перыядычным друку («Международная жизнь», «Правда», «Политическое самообразование», «Азия и Африка сегодня», «Проблемы мира и социализма», «Литературная Россия», «Новое время», «Красная звезда», «Известия», «Литературная газета»). Ён уключае 19 артыкулаў, кожны з якіх закранае той ці іншы бок тэорыі і практыкі сусветнага сіянізму. Гэта такія, напрыклад, артыкулы, як «Сіянізм на службе імперыялізму», «Хто плаціць сіяністам», «Антысаветызм—прафесія сіяністаў», «Ізраіль—краіна шавінізму і расізму», «Расісты з Тэль-Авіва», «Звычайны сіянізм», «Свастыка—аўтограф сіянізму», «Чорныя сотні сіянізму» і іншыя. Сабраныя разам, гэтыя матэрыялы даюць шырокае ўяўленне аб тым, што такое сіянізм, якая яго класавая сутнасць, як, выступаючы ў якасці сродку імперыялістычнай рэакцыі, сіянісцкія правячыя колы Ізраіля раздзьмухваюць полымя вайны на Блізкім Усходзе, спрабуюць пасеяць насенне варожасці і нянавісці паміж народамі.

У артыкуле В. Аляксеева і В. Іванова «Сіянізм на службе імперыялізму» раскрываецца рэакцыйная сутнасць сіянісцкай ідэалогіі. Яна з'явілася на грамадска-палітычнай арэне ў канцы мінулага стагоддзя з шырокавяшчальнай праграмай «канчатковага» вырашэння «яўрэйскага пытання». Узяўшы на ўзбраенне два міфы—аб «богавыбранні» яўрэйскага народа і аб «яўленні месіі», сіянісцкія главары выкарысталі гэту атручаную зброю з каварнай мэтай—каб падпарадкаваць сваймy неабмежаванаму ўплыву шырокія масы яўрэйскага народа, прымусіць іх падтрымаць сіянісцкі план утварэння з дапамогай імперыялістычных дзяржаў яўрэйскай дзяржавы, адцягнуць працоўных яўрэяў ад інтэрнацыянальнай рэвалюцыйнай барацьбы ў тых краінах, дзе яны пражываюць.

Сіянізм нашых дзён—гэта ідэалогія, разгалінаваная сістэма арганізацый і палітычная практыка буйнай яўрэйскай буржуазіі, якая зраслася з манапалістычнымі коламі ЗША і іншых імперыялістычных краін. Галоўным зместам сіянізму з'яўляецца яры шавінізм і злосны антыкамунізм. Інтарэсы імперыялістычных колаў і сіянізму супадаюць не толькі ў барацьбе супроць нацыянальна-вызваленчага руху арабскіх народаў. Сіянізм заўсёды шырока выкарыстоўваўся заходнімі дзяржавамі ў іх падрыўной дзейнасці супроць Савецкага Саюза. Непрымірымага ворага ў асобе сіянізму Савецкая дзяржава ўбачыла з першых дзён свайго існавання. Лідэры сіянісцкіх арганізацый адразу ж пасля Кастрычніка заклікалі змагацца з Савецкай уладай у радах контррэвалюцыі, сіяністы ўдзельнічалі ў грамадзянскай вайне на баку дзянікінцаў, пятлюраўцаў, махноўцаў і іншых ворагаў маладой Краіны Саветаў. Іх нікольні не бянтэжыла, што сіянісцкія падраздзяленні ўваходзілі ў склад белагвардзейскіх банд, адказных за яўрэйскія пагромы, за забойства дзесяткаў тысяч яўрэяў. Сіяністы супрацоўнічалі з імперыялістычнымі разведкамі, арганізоўвалі сабатажы, дыверсіі, стваралі шматлікія таварыствы, якія рабіліся цэнтрамі антысавецкай дзейнасці. У цяперашні час усё, што звязана з Савецкім Саюзам, сіяністы спрабуюць зняславіць і абылгаць. Аднак адпор, які даюць гэтым правакацыйным вылазкам савецкія людзі, у тым ліку і яўрэі,—несумненнае сведчанне правалу ідэалагічных дыверсій сіянізму і імперыялізму.

Выкрываючы агрэсіўную палітыку і ідэалогію сіянізму, савецкія людзі ніякім чынам не атаясамліваюць сіянісцкія правячыя колы Ізраіля з народам гэтай краіны. Савецкі Саюз адзін з першых прызнаў дзяржаву Ізраіль і да чэрвеня 1967 года падтрымліваў з ёй дыпламатычныя адносіны.

Ізраіль не можа фінансаваць сваю агрэсіўную палітыку за кошт уласных рэсурсаў. Для яго характэрны пастаянны плацёжны дэфіцыт і прынясце з году ў год «дадатковых бюджэтаў». Бесперапынна ўзрастаючыя ваенныя расходы пакрываюцца паступленнямі з-за граніцы. Сакрэт так званага «ізраільскага цуду» раскрываецца ў артыкулах В. Бальшакова «Хто плаціць сіяністам?» і Г. Баканурскага «Саюз сіянізму і манаполій». Аўтар першага артыкула прыводзіць словы члена кіраўніцтва Кампартыі ЗША Хаймена Лумара, які заявіў: «Сіянісцкі рух узначальвае ўплывовая група капіталістаў-яўрэяў. Гэта група ўносіць львіную долю ўкладаў, якія дапамагаюць Ізраілю пакрываць велізарныя ваенныя расходы... Акрамя таго, яна аказвае дамінуючы ідэалагічны ўплыў». Аналізуючы факты, аўтары артыкулаў даюць чытачу падрабязныя звесткі аб тым, хто фінансуе і натхняе ізраільскіх ястрабаў на агрэсію супроць арабскіх краін і на антыкамуністычную, антысавецкую дзейнасць. Гэта буйныя манаполіі і банкі ЗША і іншых капіталістычных краін, мільянеры-сіяністы гэтых краін. Згодна з пагадненнямі, заключанымі з урадамі ЗША, ФРГ і Міжнародным банкам рэканструкцыі і развіцця з 1967 па 1975 год у Ізраіль павінны паступіць капіталы на суму 9 мільярдаў долараў. Прыватныя пераводы ў Ізраіль у 1967—1970 гадах склалі каля 800 мільёнаў долараў. Прамыя ваенныя расходы Ізраіля складаюць каля 40% дзяржаўнага бюджэту. У бягучым фінансавым годзе на вайну супроць арабскіх краін будзе выдаткоўвацца больш за тры мільёны долараў на дзень.

Сярод тых, хто сістэматычна фінансуе Ізраіль, пішуць аўтары, мы бачым французскіх баронаў Ротшыльдаў і Лазараў, амерыканскіх банкіраў Лімэнаў, Кунаў-Лебаў, Уорбергаў, Гугенхаймаў, Зэлігманаў і іншых, англійскіх капіталістаў-сіяністаў Клораў, Вальфсонаў, Сіфаў, Спенсераў і інш., шведскіх Валенбергаў, мільянераў Заходняй Германіі, Швейцарыі, Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі і іншых краін.

З цікавасцю прачытае чытач артыкул члена Палітбюро ЦК Кампартыі Ізраіля Эміля Тумы «Штурмавы атрад міжнароднага сіянізму і імперыялізму». Сіянісцкія ідэолагі спрабуюць атоесамліваць Ізраіль з сіянізмам гэтак сама, як яны атоесамліваюць сіяністаў з яўрэямі. У раздзьмутай і дарагой прапагандысцкай кампаніі яны сцвярджаюць, што той, хто выступае супраць сіянісцкай ідэалогіі і палітыкі з'яўляецца праціўнікам дзяржавы Ізраіль і антысемітам. У сапраўднасці ж барацьба супроць праімперыялістычнай, сіянісцкай палітыкі і ідэалогіі ёсць барацьба за народ Ізраіля, за іншы Ізраіль, за забеспячэнне яго будучыні. КПІ, якая вядзе непрымірымую барацьбу з сіянізмам, вядзе барацьбу за вызваленне мас працоўных ад шавінізму, за ўступленне краіны на шлях прагрэсіўнай унутранай і знешняй палітыкі, якая б адпавядала сапраўдным нацыянальным інтарэсам народа.

У рэзалюцыі ЦК КПІ ад 20 лютага 1972 года адзначалася, што за дымавой завесай «заклапочанасці» становішчам савецкіх яўрэяў сіяністы спрабуюць схаваць правал ізраільскай палітыкі акупацыі і анексіі арабскіх тэрыторый. Сіянісцкія лідэры і іх імперыялістычныя заступнікі, гаворыцца ў артыкуле Э. Тумы, не маюць ніякага права турбавацца аб савецкіх яўрэях, якія свабодныя і шчаслівыя на сваёй сацыялістычнай радзіме. І калі ўжо праяўляць клопат, то аб лёсе народа Ізраіля, будучае якога пад пагрозай.

Шмат фактычнай інфармацыі даюць артыкулы А. Курава «Звычайны сіянізм», Я. Шрайбера «Свастыка—аўтограф сіянізму» і Л. Канеўскага «Чорныя сотні» сіянізму», С. Астахава «Расісты з Тэль-Авіва». Прадстаўленыя тут дакументальныя матэрыялы неабвержна сведчаць, што вераломна напаўшы на арабскія краіны і акупіраваўшы арабскія тэрыторыі, ізраільскія агрэсары фактычна ставяць сябе па-за законамі, якія вызначаюць нормы адносін паміж дзяржавамі. Няма, бадай, нічога дзіўнага ў тым, што правіцелі Ізраіля дзейнічаюць сёння фашысцкімі метадамі.

Сіянісцкая тэорыя, згодна з якой яўрэі—«богам выбраны народ», радня нацысцкай тэорыі «вышэйшай расы». У Ізраілі растуць рады рознага роду фашысцкіх арганізацый. Да даўно існуючых «Херут» і яе маладзёжнага філіялу «Бейтар» у апошні час дадаліся «Камітэт абароны яўрэяў», «Арыэль», групка «ДБ» (скарачэнне ад «Дзікуй богдым»—«падаўленне здраднікаў»). Пад здраднікамі маецца на ўвазе антысіянісцкі настроеныя ізраільцяне.

Нельга без хвалявання чытаць артыкул Н. Сямёнава «Цана прасвятлення». У ім прыводзяцца вытрымкі са шматлікіх пісьмаў, якія прыходзяць у Савецкі Саюз ад былых савецкіх грамадзян, што ўзяліся на прыманку і паехалі на «зямлю абетаваную», дзе «дэмакратыя і свабода», дзе «сапраўдны рай». Розны лёс у іх аўтараў. Пісьмы адчаю і шкадавання. Так рассыпаюцца ў пух і прах міфы аб райскім жыцці, адзіным яўрэйскім народзе, без класавых, расавых, саслоўных і іншых адрозненняў.

Пісьмы людзей, якія расчараваліся ў капіталістычнай рэчаіснасці Ізраіля, выклікаюць не толькі жаль да іх аўтараў, але і абурэнне.

З сусветнага сіянізму, які знаходзіцца на службе імперыялістычнай рэакцыі і антыкамунізму, неабходна сарваць маску, каб перад усім светам раскрыць яго звярынае аблічча.

Гэтай важнай мэце служыць таксама і кніга «Рэакцыйная сутнасць сіянізму».

М. НАВІЦКІ.

«Рэакцыйная сутнасць сіянізму». Зборнік матэрыялаў. Выдавецтва палітычнай літаратуры. Масква. 1972 год.

У КАЛЕЙДАСКОПЕ ВЫПАДКОВАСЦЕЙ

РЭАЛЬНЫ, жывы факт, дакумент заваёўвае ўсё больш самастойнае месца ў мастацкай літаратуры. Нездарма такую вялікую папулярнасць у масавага чытача набылі ў апошні час мастацкія нарысы, мемуары, дакументальная проза. «Як у кіно», «як у кніжках» — не толькі прахадная іранічная фраза. У ёй адбіваюцца скептычныя адносіны чытача да некаторых твораў мастацтва, аўтары якіх, пад выглядам «творчага асэнсавання», падтасоўваюць факты рэальнага жыцця, каб даказаць або заведама фальшывую, або празмерна «правільную» агульную ідэю.

Аповесць В. Мысліўца «Гарачая сталь» сведчыць аб свядомым імкненні маладога пісьменніка пераносіць з'явы і падзеі рэчаіснасці ў твор амаль у натуральным выглядзе, арыентавацца на рэальныя здарэнні, на жывых людзей, грунтавацца на асабісты працоўны і жыццёвы вопыт. Нядаўні рабочы, В. Мыслівец добра ведае жыццё і працоўныя будні рабочых, падтрымлівае, як бачна з яго нарысаў, пастаянную сувязь з пэўнымі заводамі, цэхамі, брыгадамі, асобнымі людзьмі. Ён не адмаўляецца ад вопыту, набытага ім у час працы ў жанры нарыса, наадварот — шырока выкарыстоўвае яго.

У намаганнях аўтара быць верным натуры тоіцца гарачая палеміка з творамі, у якіх, на яго думку, гэтая натура скажаецца. Вось яго герой ідзе рэальнай «палявой сцяжынкай між жытоў» побач з «дзікаватай Валечкай, што не дазваляе да сябе дакранууцца», і здзіўляецца: «Дзе ж драматычны парыў закаханых? Дзе непасрэдная ўзнёсласць? Дзе элегічная задуменнасць? Дзе псіхалагічны роздум? Так толькі ў кніжках!»

Паглядзім, як жа ў кніжцы В. Мысліўца.

Праўду жыцця можна перадаць толькі з дапамогай творчага ўяўлення, яно адыгрывае галоўную ролю ў адборы, асэнсаванні і творчым пераўвасабленні жыццёвага матэрыялу ў новыя якасці, без яго мастацтва зводзіцца да плоскага капіравання натуры. Але вось (як бы аспрэчвае падобныя сцвярджэнні В. Мыслівец) жыццё і лёс аднаго звычайнага чалавека — рабочага Мішы Магната. Яно гаворыць само за сябе і не патрабуе нейкага асаблівага домыслу, каб зразумець яго сэнс. Кожны, знешне нават просты, эпізод настолькі значны, што ўсю глыбіню яго зместу нельга вычарпаць, тым больш пры дапамозе домыслу, які можа ўнесці непажаданую суб'ектыўнасць меркаванняў і ацэнак, звузіць, спрасціць з'яву, сказіць праўду жыцця. Дык лепш перадаць яго такім, які ён ёсць у самім жыцці, з усёй яго рэальнай шматзначнасцю і глыбінёй. У кнігах — вострa закручаныя сюжэты, а ў жыцці... Вось хаця б той жа Міша Магнат. Працуе, імкнецца выконваць і перавыконваць пастаўленыя перад ім заданні, непакоіцца, чаму спыніўся адзін з яго станкоў... Адзін у яго недахоп: за вытворчымі клопатамі забывае пра людзей, разам з якімі працуе. Яго больш трывожаць «цёпленькія рэгулятары», чым «гарачая сталь» — людзі. Але ў цэлым ён з тых, хто называюцца станоўчымі. І, вядома, лёгка можа перайначыцца пад уплывам асяроддзя ў лепшы бок. А жыццё — неспакойнае, хуткаплыннае — у адзін дзень прыносіць Магнату тры навіны: сапсаваўся станок, арыштавалі яго майстра Сабатажніка, у якім нехта пазнаў былога паліцая, сам ён не паразумеўся з каханай Валечкай.

Паехаў у вёску да бацькоў — супакоіцца, загаіць раны душы. А там—яшчэ адно «страшнае выпрабаванне — адзінота». Усё гэта ўзварушвае пачуцці і думкі героя. Памяць вядзе яго ў далёкае і блізкае мінулае: калектывізацыя (яна супадае з годам нараджэння героя і вядома яму больш з расказаў старэйшых), вайна (дзяцінства, апаленае ёю), пасляваенныя гады (школа, служба на флоце, першае каханне, праца на заводзе...). Адбываецца працэс «ачышчэння ўспамінамі». Герой становіцца больш уважлівым да людзей, больш глыбокім і чулым. Ён пачынае ўсведамляць, што самае галоўнае — людзі, якія працуюць на станках, а не станкі.

Ну, а чытач? Ці змяніўся хоць на каліва ён, прачытаўшы яшчэ адну кнігу? Скажу пра сябе: я набыў сякую-такую інфармацыю пра жыццё рабочых, але ў сэрцы маім зварушылася мала што. Чаму?

Таму, думаецца, што аўтар толькі намякнуў на працэс духоўнага абнаўлення героя і не паспрабаваў заглыбіцца ў яго. Ён не матываваў, чаму герою прыходзіць на памяць той ці іншы эпізод яго жыцця, як ён адносіцца да свайго мінулага. Праходзячы міма «непасрэднай узнёсласці», «элегічнай задуменнасці», «псіхалагічнага роздуму» (усяго таго, што ўласціва жывому чалавеку, калі ён нанава перажывае сваё жыццё), В. Мыслівец прамінуў і тую глыбіню, на якую ён намякае. Атрымалася больш-менш добрасумленная стэнаграфія малюнкаў мінулага ў іх часавай паслядоўнасці. Прычым, выбар гэтых малюнкаў найчасцей выпадковы: «Паслухай, стары, яшчэ адну тваю і маю аповесць...» У аповесці няма адчування абавязковасці таго або іншага элемента, эпізода, вобраза ў сістэме цэлага. Сам аўтар часам губляецца, у якім месцы перапыніць апавяданне пра сучаснае, каб уставіць успамін пра мінулае.

Як вядома, творчае асэнсаванне фактаў пачынаецца з выбару жыццёвага матэрыялу, з таго, што пісьменнік заўважае нейкі факт, вобраз, вылучае яго з шэрагу іншых фактаў і вобразаў, засяроджваецца на ім, ідзе ў яго глыбіню. Ва ўсім гэтым у В. Мысліўца пануе закон выпадковасці. Вось, напрыклад, апісанне таго, пра што думае герой: «І чаго толькі няма ў нашым садзе! Пчолы гудуць, мікробамі поўзаюць па белі... Вясновы мёд самы лепшы. Формулу ліповага ці грэчневага ніяк не ўстановяць. А вясновага тым больш... Малекулы, вядома, з атамаў. Электроны, прато-

В. Мыслівец. «Гарачая сталь». Аповесць. Выдавецтва «Беларусь» Мінск 1971.

ШЧЫРАЙ ДУШЫ ГАЛАСЫ

Прыгадваецца сустрэча з чытачамі ў кніжным магазіне Мінска. Было гэта даўнавата. На той сустрэчы было многа ўжо вядомых паэтаў, а між іх—яшчэ зусім малады Юрась Свірка. Ён сваім ціхім голасам чытаў ціхія, неграмавітыя, але вельмі шчырыя вершы. Яны лёгка знаходзілі дарогу да сэрцаў тых людзей, якія былі тады ў магазіне. Нібыта добры, цёплы дожджык-грыбасей на спелую баравіну, падалі цёплыя, шчырыя словы маладога паэта на сэрцы людскія...

Ішлі гады. Паэт выдаў некалькі кніжак. Летась выйшаў яго чацвёрты зборнік вершаў «Крэўнасць». У гэтай кніжцы ёсць верш «Зварот», у якім выказана высокая думка, пачэсны абавязак:

Паэты!
Вы—усе пасла народа
У краіне праўды і свабоды.
А народ чакае ад паслоў
Самых верных і
праўдзівых слоў.
І як лепшую ўзнагароду
Праўду выпраменьвайце
народу.

Гэтаму абавязку верны сам аўтар. Ён па-ранейшаму вельмі шчыры, душой і сэрцам зніtаваны з доляю народа, бацькаўшчыны, з інтарэсамі, думамі, клопатамі і трывогамі сваіх лірычных персанажаў.

Гарачай любоўю і глыбокай пашанай прасякнуты радкі пра роднага Леніна:

Быў красавіцкі дзень...
Усё вакол спявала
У тысячы птушыных
галасоў,
Напэўна, і прырода добра
знала,
Хто ў дзень такі
На гэты свет прыйшоў.

І свет праясніўся, пахарашэў. «Пачатак новай эры ад Сімбірска вясна па ўсёй планеце панясла». Нарадзіўся волат вялікай праўды, яснага розуму. Як да яснага сонца, травы, кветкі, дрэвы, так да Леніна пацягнуліся мільёны душ, мільёны сэрцаў людскіх.

Не.
Гэта ўжо не супадзенне.
На здымкі доўга я глядзеў
І не знайшоў,
Каб збоку Ленін

Альбо стаяў,
Альбо сядзеў...
Сціскалі ворагі ў кішэні
Нагана цёмны халадок.
На цэнтры білі,
На мішэні...
Ды Ленін не схіляўся ўбок.

На цэнтры білі, але нельга было забіць нашу праўду — Леніна. Ён—сам народ. І вывад:

Паэту ёсць чым
захапляцца
І ёсць па кім раўняць хаду,
Калі ён прагне наблізіцца
У эпіцэнтр народных дум.

Гэта самая прага дапамагае паэту заўсёды быць у курсе малых і вялікіх падзей, жыцця народа, краіны. Народныя думы, інтарэсы, клопаты і надзеі ў гарманічнай, непарыўнай сувязі з душэўнымі імкненнямі, інтарэсамі і настраёвасцямі паэта. Ён у жыцці ўлоўлівае праўду, матывы, галасы сучаснасці. Гэта дапамагае яму даваць у сваіх вершах дакладныя малюнкі старога і новага ў нашай рэчаіснасці.

Многімі, рознымі паэтамі багата напісана пра сельскую кузню. І Юрась напісаў: «Без гэтай цяжкай індустрыі не мог і дня пражыць калгас». І ад гэтай сельскай, гарбатай, пракуранай кузні аўтар узнімаецца да сонечных планет:

І нехта ў космасе вячэрнім
Затужыць па сваёй зямлі
І паляціць
Як да майстэрні,
Дзе рамантуюць караблі.

І нас кранае гэта ціхая туга «у космасе вячэрнім». Космас — космасам, а зямля-карміцелька, якая цябе нарадзіла, узгадавала,—найвялікшае прыцягненне і краса нашага жыцця і быцця. Нельга адцурацца ад роднай зямлі, як нельга адцурацца ад бацькоўскай мовы. Першыя словы: «мама», «тата», «хлеб», «сонца» былі сказаны роднай беларускай мовай. Тыя вяснянкі, калыханкі, зажынкавыя песні, што пасеяла маці ў тваім сэрцы — навечна з табою. З душэўнай цеплынёй і сардэчнасцю пра родную мову паэт піша:

Жыву
Тваім гучаннем
перапоўнены,
Мне кожны гук твой родны,
дарагі.
Не толькі адпаму ты мне
напомніла,
Што ў вечнасці схавала
берагі.

І ён злосным, справядлівым словам карае тых, якія не шануюць, крыўдзяць, ганьбуюць родную мову, якія ўпрочкі праганяюць калыханку роднай маткі.

Шчырыя, цёплыя, часінай пякучыя і балючыя словы ідуць ад сэрца, калі Юрась Свірка піша пра цяжкую долю сваіх бацькоў, пра добрых, працавітых і шчодрых людзей. Паэту-франтавіку Міколу Сурначову, які за нашу долю, за наша шчасце загінуў у баі на ратным полі апошняй вайны, Юрась Свірка выказвае свой боль і пашану:

Цябе я ўжо гадамі
перажыў,
Але ж узрост не вымярае
сталасць.
Ты маладым упаў на
рубяжы,
Дзе толькі абеліскі
прарастаюць.

І толькі трошкі аўтар уцешаны ў сваім горы тым, што М. Сурначоў сваім гераізмам і мужнасцю, сваёй смерцю ўвайшоў у бяссмерце, у песні і быліны. І пра гэта разумныя радкі: «Сабе заваяваў ты вышыню, куды не ўсе жывыя паўзыходзяць».

Многа ў зборніку вершаў пра беларускіх партызан, пра іх цяжкую долю, пра гераічную барацьбу супраць акупантаў, лютых гітлераўскіх карнікаў. Моцна напісана «Балада пра помнік». Я нізка не схіляю галавы перад белым вершам. А гэта балада мяне кранула сваёй суровай праўдай, глыбокім філасофскім роздумам, сваімі пякучымі перажываннямі. З таго свету, з глухой магілы лірычны герой звяртаецца да жывых: «Прашу: мяне каменным не рабіце... Акамянелых губ не высякайце: яны ж даўно сяброў не цалавалі. Вачэй падсляпаватых не рабіце — ім трэба бачыць ворагаў сваіх. Не высякайце пальцаў, што не гнуцца, як я галоўку сынаву пагладжу?».

Сумнаватая, але вельмі зрокавая, праўдзівая, суровая карціна намалявана ў вершы «Першыя гады пасля вайны».

Мой хлеб не туга быў
замешан,
За ім чарга была тугой.
Яна выраўнівала меншых
І падпірала іх сцяной.

Гэтыя радкі пераносяць нас у той далёкі, галодны час, калі «самай важкаю навіной была адна: «Прывезлі хлеб!» А каля таго магазіна «нібыта рошчына, хадзіла худая доўгая, чарга». Яна «сціскала і душыла», а ён, хлапчук, не пакідаў чаргу, ён ціснуўся бліжэй да касцоў, плугароў, лесарубаў, кавалёў, да людзей нялёгкай працы. Паэт з душэўным болем усё тое прыгадвае і ў сваім сумнаватым роздуме гаворыць:

Не ведаю, якія годы
Далі запасы дабраты,
А вернай еднасцю
з народам
Я намагніціўся тады.

Зноў і зноў паэту прыгадваецца горкае маленства суровага ваеннага часу. «Я не хачу з табою сустракацца, маё дзяцінства. Ты не лезь у сны. Я не хачу: баюся, я вяртацца да голаду, хваробы і вайны».

Нейкая шчымлівая хваля наплывае на сэрца, калі паэт прыгадвае сваю ціхую вёску:

Для цябе я—
Адыходнік твой нязлоўны,
Прызнаюся табе, вёска, не
хлушу...
Заглядаю я ў вёску, як
у слоўнік,
Каб упэўніцца, што
правільна пішу.

То ціхім, то трывожным, усхваляваным роздумам напоўнены многія вершы новага зборніка...

Душэўнай цеплынёй прасякнуты вершы пра чыстае, вернае каханне, пра дружбу чалавечую. Жывою, чыстаю крыніцаю заплываюць радкі ў верш, калі паэт піша пра прыроду. Ён, як з добрымі сябрамі, гаворыць шчыра з дрэвамі, краскамі, птушкамі, маланкамі і грамамі. У многіх вершах іскрацца жывыя праменьчыкі, маляўнічыя, зрокавыя карцінкі. Напрыклад: «красавік — яго высокасць! — напраменіў маю пяткі»; «Launtil Ператрэслася рабіна: век жыві і вечна бойся. Што за лета зарабіла, нож пашархаў, як разбойнік». І такое:

Стажкі ядлоўцу вечарамі,
Калі спяваюць палазы,
Бяруцца гнуткімі рукамі
Скубсці спадыспаду вазы.

Не зусім удалымі падаліся мне вершы «Няўломнасць», «Балада пра карэнне», «На захадзе свяціла дагарае», «Лугавое сутонне». Ды важна тое, што паэт «прагне наблізіцца ў эпіцэнтр народных дум», што сэрцам выкрасае словы — шчырай душы галасы.

Антон БЯЛЕВІЧ.

Ю. Свірка. «Крэўнасць». Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

З ДОБРАЙ УСМЕШКАЙ

Напэўна, я не памылюся, калі скажу, што ва ўсіх нас свядомае жыццё пачыналася з казкі. Кожная новая казка ўваходзіла ў нашы сэрцы і заставалася там на доўгія гады. З імі мы раслі, сталелі і памаленьку... забывалі іх. Але і пасля, у сталым веку, каго з нас не кране за сэрца, калі раптам пачуем неўміручае пушкінскае: «У лукоморья дуб зеленый, златая цепь на дубе том...».

Міжволі думаў я пра гэта, калі гартаў нядаўна выпушчаную ў выдавецтве «Беларусь» кніжку вершаў і казак Міколы Ганчарова «Карусель». Скажу спачатку пра казкі: яны спадабаліся мне больш, чым вершы. У зборніку іх дзве — «Лясная зарадка» і «Карагод на Новы год». Сюжэты ў іх прасценькія, але напісаны вобразна, з вясёлым настроем, з добрай усмешкай.

Вось як пачынаецца першая казка — «Лясная зарадка»:

Очень рано, очень рано
Встало солнышко румяное;
Разметав лучей косу,
В поле выпило росу,
Осветило лес дремучий,
Приласкало в небе тучи,
И рукой своею алой
Всем в окошки постучало:
— Просыпайтесь, звери,
Открывайте двери,
И все по порядку
Стройтесь на зарядку.

Далей дадзена цікавая карціна лясной зарадкі, прытым добра падмечаны асаблівасці тых ці іншых звяроў, птушак. Вось, напрыклад, пра зуброў:

Зубры-великаны
Сдвинулись лбами,
Скрипнули рогами.
Кто кого — не угадать:
Сила силе тут
Под стать.

А вось як пра змей:

...Все, кому не лень, бегут.
Кто не может, те ползут.
Вот, к примеру, змеи
Бегать не умеют.

Шмат цікавых радкоў ёсць і ў казцы «Карагод на Новы год».

Як гаварыў я ў пачатку, у зборніку М. Ганчарова «Карусель», акрамя казак, ёсць і вершы. У іх расказана пра чайнік, які «держит кверху нос», пра тралейбус, што «обеими руками держит провода», пра елкі, якія, як ракеты, «стоят нацелясь в небо», і пра многае іншае.

Думаецца, што «Карусель» спадабаецца юным чытачам. Хочацца яшчэ дадаць, што гэта ўжо чацвёртая кніжка М. Ганчарова для дзяцей: у мінулыя гады выйшлі «Твои друзья», «Речка-быстротечка» і «Мишка-пилот».

Гаворачы пра новы зборнік М. Ганчарова, нельга не сказаць і пра мастака — С. Кавалёва. Адчуваецца, што ён уклаў у афармленне кніжкі шмат любві і таленту. На кожнай старонцы шмат святла, смеху, колераў.

Ул. АЛЯХНОВІЧ.

М. Ганчароў. «Карусель». Вершы і казкі. На рускай мове. Выдавецтва «Беларусь». Мінск, 1971.

ны... Адным словам, цёмны лес з гэтымі ядрамі ў мёдзе!

Фізіку трэба паўтарыць — кожнаму неабходна ведаць яе законы.

Сонца ў зеніце, а тут — прахалода. Як у форме «раз» на Чарнаморскім узбярэжжы! Не тое што было на голым востраве — караблі, ракеты, адна Тоська на ўсю базу!

Чаму такія крывыя ствалы і галіны, а ў садзе хораша круглы год? Вясновая квецень — гэта сукенка. Тыдзень, паўтара — і ўбор зменіцца. А ўсё роўна будзе прыгожа.

Сярод дрэў, па няпісаных законах, я самы дасканалы абразец прыроды. Але ж праз гэты сад і прыходзіць да мяне пачуццё вялікасці! Тады хто ж першы: той, хто стварае асалоду, ці той, хто яе бязмерна ўдыхае?

Мастацтва, мусіць, вышэй і за чалавека, і за сад. Праз яго чалавек і адчувае сваю веліч. Яно і прыніжае чалавека, прымушае ўдасканальваць сваю натуру, звычкі...

Хутка ў садзе прарасце бульба. Скібы разроўняцца бараною. Зялёны бульбоўнік ухутае зямлю. На паўмежках загарыцца ягадамі малінік...

Чаго ж брэша сабака?..»

Імітацыя багацця духоўнага свету чалавека, псеўдаглыбіня, уяўны падтэкст — усё гэта занадта часта сустракаецца на старонках кнігі. Няўменне ці нежаданне спыніцца, засяродзіцца на з'явах жыцця прыводзіць да таго, што пісьменнік прамінае такія эпізоды, сітуацыі, на якіх бы іншы пісьменнік сканцэнтраваў сваю ўвагу і, магчыма, даў бы выхад той вялікай энергіі, якая скандэнсавана ў іх.

Вось адзін толькі прыклад. У старога Аўдзея «ўсіх чатырох сыноў забрала вайна. Праўда, стары Аўдзей асабліва не апускаў носа. Гарэлі жвірам надмагільныя партызанскія і салдацкія курганы. Не магла стрымаць слёз, залівалася на ўвесь свет свякруха. А ён на першых пасляваенных выбарах выйшаў у танцы. Зухавата прытупнуў нагою. Ёмка прайшоўся па кругу ў польцы. І хто ведаў яго сямейную трагедыю — а ведалі яе амаль усе ў раёне,—толькі ўздыхнулі. На момант забыліся на цяжкасці...» Такая глыбіня чалавечай душы адкрываецца на момант у гэтай сітуацыі, што перахоплівае дыханне! А аўтар — міма, міма. Для яго галоўнае, — сказаць пра ўсё, не забыць пра гэта, упамянуць тое...

Няўвага маладога пісьменніка да таго, пра што ён апавядае, прыкмячаецца і ў празмернай перанаселенасці аповесці героямі, чалавечая індывідуальнасць якіх выяўляецца хіба толькі ў імёнах і прозвішчах: Фрахт, Шмыг, Шпунт, Квадрыга, Мамалыга; Мілка, Зенька, Адарка, Маруська, Аўдулька, Фёкла, Анюта, Вера, Соня, Насця...

Універсальным сродкам паказу жыцця ў аповесці становіцца дыялог. Знешне твор нагадвае расцягнутую п'есу. У дыялогах В. Мысліўец спрабуе выявіць не толькі характары герояў, прытым, робіць гэта часта псіхалагічна недакладна (героі напамяць цытуюць цэлыя ўрыўкі з газет, зваротаў, пісем), але і паведамляе аб усім, што мог бы коратка і ясна выкласці ад сябе. Славуты хемінгуэеўскі «айзберг» пераварочваецца ў кнізе «Гарачая сталь» уверх дном: большая, падводная частка ляжыць на паверхні, а надводная, меншая ідзе пад ваду.

Рэальны факт заваёўвае ўсё большае месца ў літаратуры. Аднак мастацтва жыве толькі там, дзе даецца псіхалогія і філасофія факта, дзе факт творча асэнсоўваецца, аналізуецца, даследуецца. Гэтага, на жаль, няма ў аповесці В. Мысліўца. Найбольш цікава чытаюцца ў яго кнізе раздзелы пра дзяцінства героя («Цэнтрал — чалавек не крайні», «Сойка», «Навальніца над светам»). Сам час выступіў тут у ролі творцы: пакінуў у памяці аўтара толькі самае яркае, значнае, тыповае. Менш запамінаюцца раздзелы пра пасляваеннае жыццё. Яшчэ менш — раздзелы пра сучаснасць. Механічнае перанясенне фактычнага матэрыялу непазбежна вядзе да павярхоўнага адлюстравання знешніх праяў жыцця, ператварае аповесць у зборнік нарысаў.

М. ТЫЧЫНА.

Выйшлі з друку

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

З. Бяспалы. У лясной каморы. Апавяданні і замалёўкі. Малюнкі А. Лось. 1972 г. 48 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 10 кап.

У. Дамашэвіч. Каб радзіла зямля. Нарыс. Мастак Л. Бетанаў. 1972 г. 128 стар. Тыраж 5 500 экз. Цана 19 кап.

А. Драчахруст. Мост. Кніга вершаў. Мастак М. Лазавы. На рускай мове. 1972 г. 144 стар. Тыраж 4000 экз. Цана 43 кап.

М. Дукса. Крокі. Вершы. Мастак М. Захарэвіч. 1972 г. 88 стар. Тыраж 3 000 экз. Цана 26 кап.

Ул. Корбан. Закаханы морж. Байкі і фельетоны. Мастак В. Забораў. 1972 г. 176 стар. Тыраж 8 000 экз. Цана 68 кап.

Піянерскія песні. Мастак Ю. Кухараў. 1972 г. 64 стар. Тыраж 7 000 экз. Цана 24 кап.

А. Савіцкі. Аповесці. Серыя «Бібліятэка беларускай прозы». 1972 г. 488 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 1 руб. 9 кап.

А. Ставер. Жураўлі ляцяць. Вершы і песні. Мастак В. Юрчанка. 1972 г. 112 стар. Тыраж 4 000 экз. Цана 30 кап.

Т. Хадкевіч. Даль палявая. Серыя «Беларускі раман». Мастак П. Калінін. 1972 г. 456 стар. Тыраж 10 500 экз. Цана 1 руб. 7 кап.

В. Шыкула. Канікулы з дзядзькам Рафаэлем. Аповесць. Пераклад з чэшскай мовы С. Міхальчука. Малюнкі В. Чапля. 1972 г. 128 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 31 кап.

У гэтай хатцы жыве Пятрок Кірылавіч.

Віктар КАРАМАЗАЎ

ЧЫРВОНАЕ

ПЕТРАКА КІРЫЛАВІЧА я ведаў і за даўнім часам.

Зімаў дзесяць назад, калі яшчэ толькі пачынаў адчуваць на сабе ўладу ліменскіх лясоў, яшчэ тады мы пахадзілі і паездзілі з ім і з яго братам Іванам, таксама леснікам, па шмат якіх тутэйшых мясцінах—з стрэльбамі і без стрэльбаў. У тыя ранейшыя часы, памятаю, неяк чакаючы ў Лімені ля крынічнага тыну заходу сонца, каб выйсці на вечаровую слончыну цягу, ён расказваў мне аб сваім ранейшым жыцці, пра свае шматпакутныя ваенныя дарогі з кляймом вязня фашысцкіх лагераў смерці Заксенхаўзена і Майданека, і ў мяне халадзелі плечы ад тых яго ўспамінаў—кароткіх і ціхіх, як далёкія, прыглушаныя часам стрэлы. На маладзейшае сэрца, на свяжэйшыя пачуцці тыя словы кладліся цяжка, з грукатам бруку, як выбітага з дарогі калодкамі вязня. У тыя свае сустрэчы з Петраком Кірылавічам я не мог яшчэ дапяць да таго, як жа ён, кінуты фашыстамі на шматпакутнае і немінучае згасанне, змог дажыць да гэтага вечара вясновай слончынай цягі, не забыў песень прыроды, не прыдушыў у сваёй душы святой чалавечае прагнасці:

— Ідзем. Паслухаем слонку...

Я і пасля бачыўся з ім не раз—з Петраком Кірылавічам. Апошнія гады—неяк усё мімаходзь. То ў канторы лясніцтва, то ў канторы лясгаса, то выпадкова ў лесе, у той жа Лімені. Сустрэнемся і разыдземся, быццам усё нашае жыццё, усе нашыя радасці яшчэ наперадзе.

А нядаўна зноў былі разам...

Пятрок Кірылавіч рабіў ужо не леснікам, як у ранейшыя гады, а егерам і дагладаў у Лімені не дрэвы, а прыгожых танканогіх аленяў, для ўтрымання і памнажэння якіх тут была цяпер цэлая вальерная гаспадарка. У жарт Петрака Кірылавіча называлі «дырэктарам вальера», а ў сапраўднасці ён быў звычайным егерам і ад раніцы да вечара жыў, нешта рабіў у вальеры—тут у яго стаяла і маленькая егерская хатка з печчу; з ложкамі, з таямнічай, па-лясному адметнай утульнасцю і цішынёю.

— Вось табе ложак. Вось міскі, каструлі, шклянкі, лыжкі. Вось соль, у карабку. Вось бульба ў кошыку, капуста. Ядзім тутака тое, што ядуць алені. Яшчэ, праўда, скаромніна ёсць. Як жа, самы сезон на скаромніну. Зіма...

І я з радасцю застаўся пажыць з Петраком Кірылавічам.

Нанач егер хадзіў за тры кіламетры ў Чэрыкаў, да сям'і, а прыходзіў на службу ў вальер недзе ўранні. К гэтаму часу я штораніцы павінен быў абысці чатырохкіламетравую агароджу вальера, ахвотна ўзяўшы на сябе гэты егерскі абавязак.

Белае зімовае сонца яшчэ не паказвалася над лесам, калі вешаў на плячо «іжаўку», станавіўся на шырокія егерскія лыжы і гадзіны на дзве адпраўляўся ў разведку. Агароджа ішла больш квартальнымі прасекамі і на гэтых прасеках лягчэй было ўбачыць усе начныя сляды, прачытаць іх, каб потым далажыць Ерафееву. Але ніводны абыход тае агароджы не прынёс мне большай радасці, як самы першы — з Петраком Кірылавічам. Таксама ўранні...

А ці раніца то была? Хутчэй—збег раніцы і дня, мяжа, калі на снезе гасне бэзавая паводка і запальваецца, іскрыцца сонечная. Колькі дзён назад пасля месяца бясснежнай зімы лёгкія лютаўскія завеі паслалі пад дрэвы свежы снегавы кілім і цяпер, недзе на трэці дзень пасля апошняй завеі, з'явіліся першыя сляды зайцоў, ужо ляжалі наторанныя лісіныя сцежкі, дзе-нідзе іх перасякалі двайняткі, пакінутыя круглымі кунічымі лапамі. Па слядах відаць было, што вальер вабіў да сябе ўсё жывое, кожная звярына мела ў агароджы вальера свае лазейкі, свае подступы ў загадкавы і зманлівы кавалак лесу, які людзі адгарадзілі і старанна ахоўвалі. Праўда, для такой лясной драбязы, як зайцы ці лісы, вальер не быў забаронены зонаю—людзі стаялі тут перш за ўсё на варце аленяў і берaглі іх ад ваўкоў. А ваўкі пахаджвалі блізка.

— Ты ў добры час прыехаў,—казаў мне дарогаю Пятрок Кірылавіч.—Будзем страляць ваўкоў.

— Лясных санітараў? Няўжо іх так многа?

— Было ўсяго два, а цяпер тры. Трэці малады прыбіўся не так даўно, у час вяселляў. Яны і цяпер вяселлі спраўляюць.

— Тры ваўкі? Навошта ж апошніх?..

— Начытаўся ты кніжак,—усміхнуўся егер.—У кніжках і ваўкі ў санітарах ходзяць, а ў нашым лесе... Калі не лічыць, што рэжуць аленяў, дык яшчэ і антысанітарыю разводзяць. За апошні месяц трох аленяў уклалі, трохі пагрызлі—і пакінулі. Свежанькую кроў шукаюць.

— Значыцца, на санітараў не падобныя?

Егер з усмешкай зірнуў на мяне, змоўчаў, толькі гучна прачысціў нос і гэта трэба было, вядома, зразумець як самы рашучы і красамоўны адказ на пытанне.

— Усё жывое ў прыродзе мяняецца з часам. І чалавек, і ваўкі,—сказаў ён, памаўчаўшы.—Пасля вайны, памятаю, ваўкі табунамі хадзілі. І да вайны. Тады яны галодныя былі. Гэтакай спажывы тады не было, як цяпер. Сёння лясы поўныя дзічыны, а ваўкоў мала. Вось і парабіліся панамі.

Мы адышлі ад вальера. У ельніку Пятрок Кірылавіч папрасіў

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

ЁН РОБІЦЬ ЖЫЦЦЁ ПРЫГАЖЭЙШЫМ

Васілю ВОІНКАВУ — 70 гадоў

Заслужанаму артысту БССР Васілю Віктаравічу Воінкаву гэтымі днямі споўнілася 70 гадоў. Доўгі час я працавала з ім і хачу расказаць пра гэтага сумленнага, добрага, сціплага чалавека, які беззапаветна прысвяціў сваё жыццё акцёрскай творчасці. Ён пачынаў з мастацкай самадзейнасці. У 1932 годзе прыйшоў у наш тэатр, тады яшчэ перасоўны, якім кіраваў Уладзімір Кумельскі. Хутка тэатр стаў стацыянарным (з базай у Магілёве), а ў 1939 годзе сюды была запрошана моладзь, якая скончыла Ленінградскі тэатральны інстытут (курс народнага артыста СССР Л. Віў'ена). У ліку пакінутых у тэатры з ранейшага складу быў і Васіль Віктаравіч.

Ён іграў самыя разнастайныя ролі. Гэта і гадзіннікавых спраў майстар у «Крамлёўскіх курантах» М. Пагодзіна, і рэдактар амерыканскай левай газеты ў «Рускім пытанні» К. Сіманава, і аптэкар у «Каменным гняздзе» Х. Вуалійокі, і паліцэйскі саветнік у «Справе Даўбмана» Л. Кручкоўскага, і Аргонт у «Хітрыках Скапэна» Мальёра, і магістр у спектаклі «Фуэнтэ Авехуна» Лопэ дэ Вэга. Але лепш за ўсё Воінкаву ўдаваліся вобразы з п'ес Астроўскага і Горкага, такія, як Гарэцкі («Ваўкі і авечкі»), Галутвін («На ўсякага мудраца даволі прастаты»), Назар Аўдзеевіч («Дзеці сонца»). Пасля спектакля «Шалёныя грошы», дзе Васіль Віктаравіч іграў ролю камердынера Васількова Васіля, памятаю, рэжысёр спектакля народны артыст БССР Д. Арлоў сказаў: «Твой Васіль праўдзівы, і гэта добра! Дадай вобразу нашай расійскай кемлівасці, і будзе здарова!». «Вы адзін з лепшых Галавасцікавых», — так ацэньваў работу Воінкава ў спектаклі «Варвары» народны артыст БССР рэжысёр В. Фёдараў.

Спыніцца на ўсіх работах артыста немагчыма. Іх больш за сотню. Але аб самых значных з савецкага рэпертуару хочацца ўпамянуць. Гэта Міхей-стрэлачнік у спектаклі «Галоўная стаўка» К. Губарэвіча, які без позы і патэтыкі служыць справе рэвалюцыі, Мамалыга ў спектаклі «Адзін год» паводле рамана Ю. Германа. Народны артыст СССР М. Яншын, які глядзеў спектакль, сказаў: «Гэта сапраўды маленькі шэдэўр акцёрскага выканання».

Васіль Віктаравіч — артыст вельмі праўдзівы, арганічны. Разам з тым яго работы падпарадкаваны яснай логіцы.

За 35 гадоў сумеснай работы я не магу прыпомніць выпадку, калі б па яго віне ўзнік які-небудзь канфлікт, дапушчана якая-небудзь нетактоўнасць у адносінах да таварышаў.

Заўсёды па-таварыску чулы, гэты артыст умее далікатнай парадай памагчы таварышу, падтрымаць. А калі трэба, ён дасціпным жартам «здыме» цяжкі настрой і паспрыяе атмасферы добрага сяброўскага асяроддзя. У закулісным свеце гэта часта так неабходна! Інтэлігентны чалавек, Воінкаў не проста збірае кнігі (іх у яго стэлажы і стэлажы — на ўсю кватэру!), а чытае літаратуру, каб здабыць для самога сябе і потым падарыць калегам цікавыя і патрэбныя для творчага скарыстання звесткі, навіны, высновы. Яго цікавіць і псіхалогія артыстычнага мастацтва, і геаграфічныя далягляды, і філасофскае асэнсаванне жыцця. Мабыць, таму мы міжволі прыслухоўваемся да яго парад: ён ведае, ён імкнецца зрабіць кожны дзень прыгажэйшым за ўчарашні..

Семдзесят гадоў — нямала. Але і сёння ўвечары Васілю Віктаравічу пазвоняць з тэатра і нагадаюць: ідзе спектакль, дзе яму трэба іграць... І ён сыграе па высокіх крытэрыях сапраўднага мастацтва!

Ганна АБУХОВІЧ,
народная артыстка БССР.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Гомельскі абласны драматычны тэатр паказаў новы спектакль—«Тры сястры» А. Чэхава. Рэжысёр—народны артыст БССР І. Папоў, мастак—заслужаны дзеяч мастацтваў КазССР А. Кляўзер.

На здымку, зробленым У. Ткачэнкам, сцэна са спектакля. У ролях: Машы—А. Александрава, Ірыны—Л. Гарбунова і Ольгі—І. Чальцова.

Падзеі Факты Навіны

□ Магілёўскі абком КПБ правёў нараду з кіраўнікамі вядучых калектываў мастацкай самадзейнасці вобласці. У рабоце нарады прынялі ўдзел сакратары гаркомаў і райкомаў партыі, кіраўнікі ўстаноў культуры, музычных і культурна-асветных устаноў вобласці. Размова ішла аб развіцці мастацкай самадзейнасці на Магілёўшчыне.

М. Назаровіч.

□ Другі год працуе драмгурток у калгасе імя Ільіча Бешанковіцкага раёна. Нядаўна ён паставіў спектакль па п'есе А. Макаёнка «Трыбунал». Выступленні калектыву адбыліся ў калгасах імя XX з'езда КПСС, «Палітаддзелец» і іншых гаспадарках «Бешанковіцкага раёна.

Т. Есіпенка.

□ У Кобрыне адбыўся рэспубліканскі семінар кіраўнікоў самадзейных духавых і эстрадных аркестраў гарадскіх і раённых дамоў культуры. На семінары былі кіраўнікі аркестраў і ансамбляў, метадысты абласных дамоў народнай творчасці. На семінары выступілі намеснік дырэктара Рэспубліканскага дома народнай творчасці Ф. Валадзько, дырыжор эстраднага аркестра Мінскага цырка Д. Сакалоў, дырыжор аркестра Беларускай ваеннай акругі Б. Чудакоў, старшы метадыст Рэспубліканскага дома народнай творчасці В. Манкевіч і іншыя. Удзельнікі семінара пазнаёміліся з мастацтвам эстраднага і духавога аркестраў Кобрынскага раённага дома культуры, народнага духавога аркестра Бярозаўскага раённага дома культуры, вакальна - інструментальнага ансамбля «Мы маладыя» Кобрынскага раённага дома культуры.

А. Яськоў.

□ У Гомелі прайшоў заключны канцэрт абласнога агляду палітычнай песні. Канцэрт адкрыў вакальна - інструментальны ансамбль Гомельскага шклозавода. У яго выкананні гучалі песні І. Лучанка «Хатынь» і «Жураўлі на Палессе ляцяць». Калектывы раёнаў і гарадоў вобласці выконвалі таксама песні «Партызаны палескіх лясоў», «Беражы, салдат», «Памяць сэрца» і іншыя.

М. Гатоўкін.

ВОКА АЛЕНІХІ

мяне пастаяць, а сам падаўся неяк па крузе і вярнуўся хвілінак праз дзесяць. Вярнуўся—і паказаў:

— Вунь, ці бачыш? Нешта ляжыць.

— Снегам прысыпанае?..

Аказваецца, там ляжаў алень—апошняя ахвяра. Егер панастаўляў пастак, насыпаў атруты, але ваўкі і блізка не падыходзілі.

— На падлу не ідуць твае санітары. Запанелі.

Мы рушылі далей і пад расказы Ерафеева пра ваўкоў, пра іхнюю вайну з аленямі мне ўжо здавалася, што ўсе заечыя, лісіныя, кунічыя сляды, нават сляды вавёрак і мышэй вядуць з лесу ў вальер, што ўсе сцежкі туды былі сцежкамі ўцёкаў ад лютых звяроў. Але болей за ўсіх іншых тут было аленіх слядоў. Паўз агароджу алені скапыцілі ўвесь снег. Гэта былі сляды вольных аленяў, выпушчаных з вальера за апошнія гады. Яны самі мусілі здабываць сабе харч, ратавацца ад ворага, але нібы тыя зайцы, туліліся да жаданага вальера, бо знаходзілі тут, ля агароджы, не толькі большую бяспеку, але і сыцейшую зімоўку—выкідаючы аленям кармы ў вальеры, дзядзька Пятрок шкадаваў і сваіх леташніх пестуноў-гадаванцаў: для іх таксама заўсёды выкіне альховых ды лазовых венікаў, а то бярэма сена, бульбы, капусты. Ён шчыра шкадаваў у лесе ўсё жывое, акрамя ваўкоў, і дзеля гэтага жывога часта забываўся, дзе канчаюцца егерскія абавязкі і дзе пачынаюцца жэсты яго чалавечае дабрыні.

У той дзень, калі добра ўзышло сонца, у вальер прыехаў паляўніцтвазнаўца з лясгаса Іван Копелеў. Ён прыехаў пасобіць Ерафееву секчы на корм аленям малады асіннік, вынесці ім бульбу і капусныя качаны, а пасля абеду запрог старую кабылу, што стаяла ў вальеры, і паехаў шукаць ваўчыную лёжку. Мы з егерам зноў падаліся паўз агароджы—непадалёк ад хаткі Пятрок Кірылавіч перарабляў лавушку: праз яе алень мог заўсёды вярнуцца ў вальер з лесу, але ніводзін алень не мог выйсці ў лес.

— Воўк не пройдзе?—спытаў я.

— Можа. Але...

Ён не дагаварыў, што за гэтым «але», і адразу прыгадаў выпадак, які адбыўся два гады назад.

У тую зіму да вальера наведваліся два старыя ваўкі—воўк і ваўчыха. Звяры былі вопытныя, хітрыя, колькі разоў абкладалі іх сцяжкамі—ішлі, не баючыся, цераз сцяжкі. Ніколі не начавалі на адной лёжцы двойчы, начныя пераходы рабілі вельмі далёкія—за кароткі зімовы дзень паляўнічыя не паспявалі аб'ехаць тыя сляды. Але аднойчы, узяўшы аленя і наеўшыся, пацяжэўшы, ваўкі не змаглі ісці—залеглі блізка ад вальера. Абыходзячы лес, Пятрок Кірылавіч заўважыў сляды, змікіціў, дзе магла быць іхняя лёжка, хуценька сабраў хлопцаў са стрэльбамі, абнеслі лёжку сцяжкамі і пачалі загон. Здарылася тое, што рэдка бывае: ваўкі пайшлі цераз сцяжкі. Вопытны, шмат разоў страляны воўк павёў за сабой ваўчыху, тая пераадолела страх—і пайшла. Яны кінуліся цераз квартальную прасеку, на якой стаяў Ерафееў. Стрэл. Ваўчыха высока падскочыла, і Ерафееў паспеў стрэліць другі раз, з другога ствала. Але ваўкі зніклі. Абодва. Калі егер выбег на іхні след—убачыў кроў. Кінуўся па следзе—крыві не стала. Вечарэла і Ерафееў вымушаны быў вярнуцца дадому.

— А наступная зіма выдалася снежная—не прайсці, не праехаць. Бульдозер па шашы па Чэрыкаў пракапаў глыбокую траншэю і вось па гэтай дарозе-траншэі вяртаўся дадому ўвечары знаёмы чэрыкаўскі шафёр. На самазвале. Раптам зірк—воўк перад самай машынай. Шафёр і пагнаў яго. Ляцеў на скорасці семдзесят кіламетраў у гадзіну. І воўк—перад самымі коламі. Доўга гэтак нясліся. Воўк не мог прыбавіць хуткасці, і самазвал не мог на той дарозе. Але воўк неўзабаве стаміўся і... аказаўся пад колам. Ды, гэта не ўсё. Галоўнае, што пасля знайшлі і ваўчыху. Яна ляжала мёртвая ў ельніку. Ніхто на яе не замахваўся, сваёй смерцю памерла. Я пазнаў яе—гэта ж па ёй страляў год назад дуплетам: маёй карцеччу нутро было пасечана. Вось якая гісторыя. Значыць, ваўчыха пасля тых маіх стрэлаў з пасечанымі вантробамі не здолела сама здабываць кармы, і воўк карміў яе. А калі ваўка не стала — і яна не змагла жыць, не магла пракарміцца...

Увечары да егерскай хаткі вярнуўся на кані Копелеў. Паўдня ездзіў лесам, але так і не натрапіў на свежы ваўчыны след.

— Ідзем вячэраць,—прапанаваў Пятрок Кірылавіч.

На стале дыміў гарачы булён.

— Можа сёння павабім?—спытаў Копелеў.

— Можна,—пагадзіўся Ерафееў.

Мянялася квадра, і над лесам падымалася вялізная белая поўніца. Яна падымалася позна, але, паказаўшыся над далёкім лясным грабянём, плыла ў неба хутка, быццам хтосьці без стомы каціў і каціў яе, што снежную бабу, угару. У вокнах егерскай хаткі святлела, як усёроўна днела, разгаралася асклелая белая зара і, калі гэтая белая зара разлілася на ўсё неба, на ўвесь лес—мы апрануліся, разабралі ў сенцах стрэльбы і выйшлі на ганак.

У тую ноч далёка ад вальера не пайшлі. Разбрыліся па сваіх засідках і прыціхлі, поўныя спадзяванняў на сустрэчу са зверам. Пятрок Кірылавіч зайшоў далёка наперад і там выў, як выюць воўкі, зваў іх на свой, як ваўчыны, голас, а мы з Іванам, кожны ў сваёй засідцы, чакалі, прыслухоўваючыся да кожнага начнога шолаху. Чуваць было, як недзе воддаль у ельніку ляскаталі рагамі аб дрэвы алені, яшчэ не супакоеныя на ноч, як трымцеў на ветрыку сухі дубовы ліст—калі маўчаў Ерафееў. І ўсе галасы, усе шолахі патаналі ўначы, калі ён зноў абуджаў лес сваім голасам, бо выў моцна, працяжна, ажно жудасна было чуць гэтае раскацістае пажадлівае выццё.

Але ваўкі не ішлі.

Пятрок Кірылавіч выў то ў кулак, то ў збан, то ў круглае шкло ад газавай лямпы—усё гэта прыхапіў з сабою,—недзе стоячы на каленях, галасіў у дарогу, у снег, каб як падалей лесам разносіўся голас...

Ваўкі, аднак, не прыйшлі.

— Мабыць, іх тут няма,—сказаў Копелеў, калі мы зноў сабраліся разам.

— Калі б былі—адгукнуліся. Не можа быць...

Яны сабраліся пеша ў Чэрыкаў.

Уласна кажучы, егеру гэта была звычайная дарога—вяртацца нанач да сям'і. Я заўсёды заставаўся ў хатцы, а Ерафееў ішоў позним вечарам у Чэрыкаў, каб, пераначаваўшы там, раным-рана падняцца і зноў ісці на службу ў вальер. Але тым разам у Чэрыкаў мы пайшлі ўтраіх, бо раніцой мне трэба было быць ля аўтобуса, каб сустрэць сябра.

Ці ж мы маглі ведаць, што, не адгукнуўшыся на голас Петрака Кірылавіча, не пачуўшы яго, ваўкі якраз той ноччу і падыдуць да вальера.

А яны прыйшлі.

Уранні, вярнуўшыся з Чэрыкава, мы апынуліся на месцы, дзе адбылася начная трагедыя. Пад акном егерскай хаткі, ля самай яе сцяны, адкінуўшы ногі і танклявую прыгожую шыю, ляжала старая аленіха і над ёю стаяў самы стары ў вальеры алень Васіль. Ён лізаў мёртвай сяброўцы застылую пысу і з-пад яго языка чырвоным, як запечаная кроў, ставочкам на нас глядзела-паблісквала вялікае вока аленіхі. Яе кроў відаць было на снезе, на нагах аленіхі, на сцяне хаткі—пад акном. Мы стаялі ледзьве не побач з Васілём, ён як не бачыў нас. Але—пачуў. Азірнуўся і ўступіў месца: адышоўся і, сумна апусціўшы заўжды ганарлівую галаву, спыніўся воддаль на дарозе, з дакорам глядзеў на людзей, і вочы ў яго здаваліся такія ж чырвоныя, як у аленіхі.

Толькі цяпер мы заўважылі, што ўсе алені вальера сабраліся тут, ля хаткі—прыціхла стаялі ў ельніку.

Пятрок Кірылавіч апусціўся на калені, беражліва ўзяў голаў аленіхі ў рукі і доўга глядзеў у яе чырвоныя адкрытыя, нібы жывыя, вочы. У гэтую хвіліну ўсе зразумелі не толькі трагедыю ночы, але і нешта большае: вырваўшыся ад ваўкоў, аленіха з апошніх сіл дабралася да хаткі і тут, пад самым акном, сцякла крывёю. Яна шукала паратунку ў чалавека, верыла ў яго дабрыню і сілу, верыла—чалавек выратуе...

Нічога нікому не кажучы, Ерафееў запрог каня, паклаў на сані сцяжкі і стрэльбы—мы выехалі па ваўчыным следзе.

Дарога да апошняй лёжкі ваўкоў, да нашай справядліва жорсткай сустрэчы з імі была не блізкая—звяры справіліся далёка адсюль ад вальера,—і той маўклівай белай дарогай быў час думаць зноў пра аленяў, ваўкоў... Над усім гэтым лясным жыццём у вачах стаяла светлая постаць егера Петрака Кірылавіча. Яго віны не было ў тым, што ўначы загінула старая аленіха: мне чулася, як яна звала да сябе Петрака Кірылавіча, і ад гэтага яе зову, ужо незалежна ад вынікаў ночы, душа егера здавалася чыстай і светлай.

У вушах зноў чамусьці стаялі шматлікія назвы зруйнаваных пасляваенным жыццём лагераў смерці, па якіх у вайну прайшоў Ерафееў. Яшчэ я не разумеў, якая сувязь можа існаваць у жыцці егера паміж трагедыяй гэтае ночы і трагедыямі яго ваеннага лёсу, але сэрцам адчуваў, што нейкая сувязь ёсць, што ў душы егера ўсё гэта неяк звязана ў адзін вузел...

Нас вяло чырвонае вока старой аленіхі.

Глядзець на аленяў — заўсёды любата...

А ПЕСНЯ ЗАСТАЕЦЦА...

БАБРУЙСКАЙ МУЗЫЧНАЙ ШКОЛЕ ПРЫСВОЕНА імя Я. ЦІКОЦКАГА

— Не было чалавека, які б яго не любіў. Ён быў таленавіты кампазітар з унікальнай музычнай памяццю. І не толькі музычнай. Нас уражвалі яго эрудыцыя, веды ў галіне літаратуры, жывапісу і іншых мастацтваў. Ён заўсёды быў гатовы прыйсці на дапамогу маладому калегу, сябру, шчодра падзяліцца думкамі, вопытам. Умеў радавацца чужому поспеху. Ніколі не жыў толькі для сябе. Вось чаму мы і сабраліся сёння тут...

Гэтыя словы сказаў народны артыст БССР прафесар Анатоль Багатыроў на ўрачыстасцях у Бабруйску, прысвечаных прысваенню гарадской музычнай школе імя Яўгена Карлавіча Цікоцкага. З гэтым горадам звязана маладосць і творчае станаўленне кампазітара—ён тут жыў з 1924 па 1934 год. У Бабруйску было напісана шмат яго твораў, у тым ліку Першая сімфонія. Першая ў творчасці кампазітара і ў беларускай музыцы наогул. Першая музычная школа ў горадзе таксама была створана па яго ініцыятыве. Да гэтага часу працуюць у ёй яго калегі і вучні.

— Яўген Карлавіч быў надзвычай уважлівы да маладых педагогаў,— успамінае старэйшая выкладчыца школы Ганна Грунт.— Толькі цяпер я разумею, што тады і сам ён быў вельмі малады чалавек. Але нам быў патрэбен сталы, вопытны настаўнік, і ён зрабіўся ім для нас. Усё жыццё мы адчуваем удзячнасць да яго і адказнасць перад ім. І ён, чалавек чулы і інтэлігентны, адчуваў такую ж адказнасць перад намі — адказнасць перад людзьмі, якім дапамог. Нават у час вайны ён адшукаў эвакуіраваных педагогаў, каб пасля вызвалення адразу ж сабраць іх і стварыць школу...

Так, з першых дзён работы школы і да апошніх дзён свайго жыцця Я. Цікоцкі ведаў яе патрэбы і клопаты, цікавіўся лёсам педагогаў і выпускнікоў, радаваўся кожнаму яе поспеху. А поспехі былі значныя. Варта толькі сказаць, што менавіта з атэстатам гэтай школы прыйшлі ў музычнае жыццё рэспублікі І. Балоцін, Ул. Алоўнікаў, Л. Гарэлік, С. Асновіч і іншыя вядомыя дзеячы нашага мастацтва. У 1927 годзе ў школе пачыналі працаваць толькі дзесяць настаўнікаў, зараз іх 70 і больш 700 вучняў.

«Мне хочацца напісаць песню пра Бабруйск — самы дарагі для мяне горад, які я лічу для сябе родным»,— гэтыя радкі аднаго з пісьмаў кампазітара. І сапраўды, Яўген Карлавіч напісаў і падарыў гораду дзве песні на словы бабруйскага самадзейнага паэта М. Бярэзінскага — «Родны Бабруйск» і «Песня пра народную настаўніцу».

Акрамя А. Багатырова, у госці да вучняў і педагогаў Бабруйскай музычнай школы прыехалі народны артыст СССР Р. Шырма, народныя артысты БССР Л. Галушкіна і Т. Шымко, заслужаныя артысты БССР Н. Ражнова і А. Саўчанка, салістка Беларускага тэлебачання і радыё Г. Ваяводзіна, сын кампазітара доктар філалагічных навук М. Цікоцкі. Адбыўся канцэрт з твораў Я. Цікоцкага, удзельнікамі якога былі і госці, і гаспадары.

АЎТАРСКІЯ КАНЦЭРТЫ БЕЛАРУСКІХ КАМПАЗІТАРАЎ

РЭЧЫШЧА ТВОРЧЫХ ШУКАННЯЎ

ЯК І ЎСЕ кампазітары яго пакалення, Дзмітрый Смольскі заўсёды ў творчых эксперыментах і пошуках. Сярод яго эксперыментальных твораў ёсць і яркія мастацкія знаходкі. У камернай араторыі «Песні Хірасімы» і ў Санаце для флейты і фартэпіяна серыйную тэхніку і некаторыя прыёмы алеаторыкі Смольскі падначальваў задачам раскрыцця мастацкай задумы, яны тут былі і драматургічна апраўданыя. Але, на маю думку, сапраўдныя ўдачы прыйшлі да аўтара ў радзе яго апошніх твораў: у вакальных цыклах «Бабін век» на словы Е. Лось і «Іспанскі трыпціх» на словы Гарсіі Лоркі, у араторыі «Мая Радзіма» для чытальніка, тэнара, баса, хору і сімфанічнага аркестра на словы беларускіх паэтаў.

Самая значная і ў пэўным сэнсе этапная работа — «Мая Радзіма».

Араторыя прасякнута любоўю да Радзімы, якая перажыла ўсе цяжкасці ваенных гадоў, патрыятызмам і грамадзянскім напалам. Музычная мова яе — ярка нацыянальная, лаканічная і дакладная. Смольскаму не ўласціва шырокае, сімфанічнае дыханне, працяглае няспыннае тэматычнае нагнятанне, якое вядзе да ўзбуйнення формы і ўтварэння складаных шматслойных харавых масіваў. Музычная драматургія араторыі трымаецца не на скразным тэматычным развіцці, а на супастаўленні кантрастаў як паміж часткамі, так і ўнутры іх. І гэтаму падначалена ўся кампазіцыйная структура, усе сродкі музычнага выяўлення.

1-я частка (словы Р. Барадуліна) і 9-я частка араторыі (словы М. Танка), якія ўслаўляюць хараство роднай мовы, пакідаюць уражанне вобразна-сэнсавых пераклічак і гучаць як пралог і эпілог. Лірыка прадстаўлена ў араторыі шырока (у абаяльнай пастаральнасці музыкі пачатку 3-й часткі, задушэўнасці харавых распеваў 8-й і 9-й частак). Асабліва багатай зместам і маляўнічасцю становіцца тут пявучая, тонкапаэтычная і празрыстая песня прыродзе — 5-я частка на словы С. Грахоўскага.

Лірычным карцінам супрацьпастаўлены яркія жанрава-бытавыя замалёўкі 3-й (словы А. Александровіча) і 4-й (словы А. Ставера) частак. Форма жартоўнага песеннага дыялога падказала аўтару і рытмічную выразнасць, і ладавыя пабудовы, і маляўнічую шчодрасць хору і аркестра.

Арыгінальная падача лірычнага верша Н. Гілевіча ў 2-й частцы («Я песню прызнання табе складаў»). Замест чакаемай распеўнасці — энергічны і разам з тым суровы, нервова-імпульсіўны напеў.

Лірыка-драматычны цэнтр — 6-я частка (словы А. Вярцінскага). Гэта адна з захапляючых старонак твора. Яркія знаходкі кампазітара — выкарыстанне ў музыцы прыёмаў паэтычных параўнанняў і паралелізмаў. Значны сэнс набывае беларуская народная песня «Ой, хацела мяне маці за чацвёртага аддаць» (эпіграф да верша А. Вярцінскага) у новай кампазітарскай інтэрпрэтацыі. Яна з жартаўлівайператвараецца ў своеасаблівы сімвал народнага гора. Вобразная шматпланавасць зместу гэтай часткі пераканаўча раскрываецца трыма самастойнымі пластамі музычнага развіцця — сумны напеў альтовай флейты, партыя чытальніка і моўныя інтанацыі ў партыі саліста баса, народна-песенная тэма ў жаночым хоры...

І новы эмацыянальна-псіхалагічны кантраст—пранікнёны жаночы а-капэльны хор «Ой, крушына, крушына» (8-я частка, словы народныя), напісаны ў манеры народнай падгалосачнай паліфаніі.

Драматургія твора здаецца мне пераканаўчай за выключэннем асобных момантаў у 9-й частцы. Гэта датычыцца фугата ў пачатку часткі. Напісанае з выдатным веданнем паліфанічнай тэхнікі, у духу барока, фугата выклікае пэўнае недаўменне сваёй наўмыснай стылізацыяй. Філасофскі змест верша М. Танка, пакладзенага ў аснову гэтай часткі, наўрад ці стасуецца з тымі стылявымі адценнямі музыкі, якімі карыстаецца Смольскі.

Адзінства ў гэтай музыцы праяўляецца ў многім, і, перш за ўсё, у захаванні пэўнага кола народна-песенных інтанацый з яўнай апорай на квінтовасць — як у мелодыі, так і ў гармоніі. Адзінства адчуваецца і ў гарманічнай мове араторыі (характэрныя секундавыя зрухі, апора на народныя лады), і ў вобразна-сэнсавай нагрузцы некаторых сола (сола альтовай флейты ў 6-й частцы, англійскага ражка — у 3-й частцы, валторны — у фінале). Калі ёмістасць і глыбіня твора дасягаецца яснымі сродкамі, гэта сведчанне творчай сталасці кампазітара.

Упершыню выкананае Канцэрціна для скрыпкі і струннага аркестра Смольскага яшчэ раз пацвярджае прафесійнасць аўтара. Перш за ўсё хачу адзначыць арыгінальнасць тэматычнага развіцця п'есы. Кампазітар узяў адну з самых папулярных беларускіх песень, здавалася б, вельмі «запетую» — «Чаму ж мне не пець» і на яе аснове пабудаваў усе тры часткі твора. Знаёмая мелодыя засвяцілася свежымі фарбамі, заззяла новымі гранямі. Яна гучыць то напружана-эпічна, з нечаканымі трытонавымі заканчэннямі фраз (ва ўступе і заключэнні 1-й часткі), то весела і радасна (у 3-й частцы), то насцярожана (у выглядзе фонавага пласта ў 1-й частцы). З асноўнага тэматычнага «зерня» вырастаюць і новыя тэмы, сярод якіх натхнёная лірычна-працяжная з 2-й часткі.

Некалькі слоў аб выканаўцах. Араторыя «Мая Радзіма» гучала ўжо двойчы, і музыканты (Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР пад кіраўніцтвам дырыжора Ю. Яфімава і Дзяржаўная акадэмічная харавая капэла БССР — галоўны дырыжор В. Раговіч) заглыбіліся ў яе вобразна-эмацыянальны лад. Салісты ж (бас — М. Дружына, тэнар — Л. Івашкоў) выступалі ў араторыі ўпершыню і, трэба сказаць, парадавалі слухачоў. Праўда, Л. Івашкову хочацца пажадаць большай свабоды ў фразіроўцы. Выразна выконваў сваю партыю чытальнік (В. Анісенка). Пэўная шурпатасць у ансамблі (у 2-й і 4-й частках) і залішне зацягнутыя паўзы паміж часткамі сведчылі аб тым, што яшчэ не ўсе выканаўчыя цяжкасці пераадолены. Канцэрціна з добрым артыстызмам выканаў Р. Нодэль у суправаджэнні струннай групы сімфанічнага аркестра.

Бадай, не так часта сустрэнеш кампазітара, які б аднолькава паспяхова працаваў як у сферы сур'ёзнай музыкі, так і ў музыцы эстраднай, так званай лёгкай. З аднаго боку — пошукі найноўшых выяўленчых музычных сродкаў нярэдка вельмі ўскладнёных, з другога — зварот да плакатна-кідкіх прыёмаў пісьма, іншы раз наўмысна спрошчаных. І трэба сказаць, што ў творчасці Смольскага на дзіва добра ўжываюцца паміж сабой гэтыя палярныя стыхіі. Спыняцца на папулярных песнях гэтага вядомага па эстрадзе і па радыё тысячам слухачоў кампазітара, мабыць, няма неабходнасці. У той вечар мы пазнаёміліся і з двума новымі песеннымі творамі яго — «Вы куды, журавы» на словы Ул. Арлова з кінафільма «Была вайна...» і «Наш век» (тэкст М. Ясеня). Першая песня захапіла сваёй лірычнай цеплынёй і задушэўнасцю, у другой аўтар музыкі прапанаваў вострую дынаміку, па-сучаснаму імклівую рытмічную плынь. Гэтыя творы прадстаўлялі аўдыторыі Э. Міцуль і В. Вуячыч, якім акампаніраваў аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам Б. Райскага. Зала цёпла сустракала і даўно вядомыя песенныя творы — «Абеліскі», «Песня аб Радзіме», «Сэрца Брэста», «У кожнага ёсць свая песня...» і іншыя (сярод выканаўцаў былі З. Бабій, А. Падгайскі, Т. Раеўская і іншыя артысты Мінска).

У заключэнне хачу спыніцца на незвычайнай форме канцэрта. Дакладней, гэта быў тэлеканцэрт, арганізаваны музычнай рэдакцыяй Беларускага тэлебачання (галоўны рэдактар Г. Ананьева). Серыя тэлевізійных аўтарскіх вечароў праводзіцца ўжо некалькі гадоў, але ўпершыню такі канцэрт ішоў у эфір непасрэдна з канцэртнай залы філармоніі. У гэтым ёсць свае вартасці. Па-першае, магчымасць выканання твораў буйной формы са шматлікім складам удзельнікаў; па-другое, жывая рэакцыя аўдыторыі слухачоў і непасрэдная сустрэча з гледачом, які мае магчымасць падзяліцца сваімі ўражаннямі. У такім канцэрце многае, безумоўна, залежыць ад вядучага, і варта адзначыць, што малады лектар-музыказнаўца Э. Язерская добра справілася са сваёй задачай.

Канцэрт з бязмежнай аўдыторыяй — так можна назваць тое, што адбывалася ў той вечар у філарманічнай зале і на блакітных экранах тэлевізараў.

Н. КАЛЕСНІКАВА.

У часе канцэрта Д. Смольскага павіншаваў народны артыст СССР Р. Шырма.
Фота А. КАЛЯДЫ.

РЭЛЬЕФНАСЦЬ МУЗЫЧНАГА ВОБРАЗА

Успаміны, успаміны... Неакрэсленыя, прывідныя, яны то адыходзяць некуды ўдалеч, то зноў узнікаюць, пераварочваючы душу, узрушаючы памяць. Яны як трывожны звон лісця, што трымціць над навальнічным ветрам, як чырвона-чорныя хмары, як пясчаная бура, што ўздымаецца перад першым раскатам грому.

Успаміны, успаміны... Ад іх нікуды не збегчы, не схавацца, бо гэта было... Чорныя коміны некалі жывых вёсак. Сінь неба, нібы закопчанага пажарамі. Дарогі, стаптаныя тысячамі ног, — салдацкіх, жаночых, дзіцячых.

І стогн...

Стогн-галашэнне па роднай зніявечанай зямлі, па загубленых марах, па неспатоленым каханні, па страчаным мужы, сыне, браце...

У філарманічнай зале гучыць вакальна-сімфанічная паэма Г. Вагнера «Вечна жывыя». Яе выконваюць Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, якім дырыжыруе Юрый Яфімаў, і жаночая група Акадэмічнай харавой капэлы БССР. Цяжка, амаль немагчыма перадаць словамі змест музычнага твора, але калі такое жаданне ўзнікае, гэта ўжо само па сабе сведчыць, што ён закрануў тваё пачуцці, абудзіў думку.

На аўтарскі канцэрт Генрыха Вагнера прыйшлі людзі розных пакаленняў. Для адных вайна—атакі і партызанскія лясы, для другіх—кнігі Бакланава, Някрасава, Быкава, для трэціх—першыя, страшэнныя ўспаміны дзяцінства.

Гучыць жалобная песня без слоў. Нібы сама зямля крычыць ад болю.

Паступова мелодыя робіцца энергічнай, бурнай—нарастае пратэст супраць шалёнага разгулу ворагаў. Сімвалізуючы чысціню і ўнутраную сілу народа, яго імкненне да волі, узнікае ў аркестры мелодыя беларускай народнай песні «Павей, ветрык». Спачатку нясмелая і сумная, яна мацнее, нібыта запаланяе аркестр і ўрэшце гучыць на поўны голас. Гэта голас пратэсту і барацьбы.

— «Вечна жывыя», на маю думку, адзін з самых лепшых твораў Вагнера, — сказаў **Ігар Лучанок**. — Колькі ўжо гадоў ён гучыць, а хвалюе па-ранейшаму, можа, нават яшчэ больш. Такое ўласціва толькі сапраўднаму мастацтву...

Акрамя паэмы «Вечна жывыя», у канцэрце прагучалі Сімфонія, сюіта з балета «Пасля балю», Канцэрт для фартэпіяна з аркестрам, у якім партыю фартэпіяна віртуозна выканаў лаўрэат Міжнароднага конкурсу **Валерый Шацкі**.

— Мяне прывабіла ў гэтым канцэрце,—сказаў піяніст,—свежасць, нечаканасць гарманічных спалучэнняў і інтанацый, арыгінальны, капрызны рытм, складанасць вобразаў пры агульнай празрыстасці фактуры. Калі гаварыць пра кожную частку асобна, то першая мне здаецца найбольш удалай у драматургічных адносінах. Неяк крытыкі мяне папракалі, што я не здолеў данесці да слухача яе лірычных момантаў. Шчыра кажучы, ніякай лірыкі ў першай частцы я проста не знайшоў. Яна цікавая іншым—вострай канфліктнай драматургіяй, сутыкненнем кантрастных тэм. Наскрозь лірычнай здаецца мне другая частка. Сёння я іграў яе з асаблівай асалодай. Надзвычай добры быў кантакт з аркестрам. За гэта я ў першую чаргу ўдзячны Юрыю Яфімаву, які дырыжыраваў вельмі тонка і чула. Мне нават здалося, што сёння я адкрыў для сябе ў гэтай частцы нейкія новыя багацці. Самая святочная, яркая, эфектная трэцяя частка. У яе танцавальных напевах выразна гучаць інтанацыі беларускага фальклору. Канцэрт тэхнічна вельмі складаны. Але складанасць гэтая амаль заўсёды апраўдана імкненнем кампазітара як мага больш глыбока і шматгранна перадаць пульс сучаснага імклівага, інтэлектуальнага жыцця...

«Вальс», «Павана», «Маскі», «Цыганскі напеў», «Начны горад» —усе гэтыя маляўнічыя старонкі музыкі балета «Пасля балю» ўвайшлі ў канцэртную сюіту. Кожная з іх мае сваю драматургію, мастацкую завершанасць. У іх—і шалёная весялосць вялікага начнога горада, і шчымлівая туга, і пяшчота, і страх адзіноты, і страсная прага ўзаемаразумення.

— Мне як рэжысёру драматычнага тэатра вельмі падабаецца Вагнер—аўтар тэатральнай музыкі,—гаворыць рэжысёр Рэспубліканскага тэатра юнага гледача **Генадзь Баравік**.—бо яна выразная, вобразная. Нават чалавек, не знаёмы з балетам «Пасля балю», мне здаецца, можа яго зрокава адчуць, праслухаўшы адну толькі музыку. Я маю на ўвазе не толькі і не столькі знешнія прыёмы выразнасці, але перш за ўсё псіхалагічную глыбіню вобразаў. Так, напрыклад, у «Цыганскім напеве» кампазітар адмовіўся ад прываблівай эфектнай экзотыкі, а стварыў характар, які застаецца ў памяці...

На жаль, стрыманей, халадней прагучала на канцэрце Сімфонія. Высокі прафесіяналізм вызначае гэты твор. У ім — багацце тэм і майстэрскае іх развіццё, своеасаблівасць рытмаў, яркасць інструментоўкі. Гэтыя ж рысы ўласцівы і ўсёй творчасці кампазітара.

Святлана КЛІМКОВІЧ.

УСЯ КРАІНА—ТУРМА

З ФРАНЦУЗСКАЙ ГАЗЕТЫ «ЮМАНІТЭ ДЗІМАНШ»

САМАЛЁТ зніжаецца над Данангам. Унізе, як на парадзе, выстраіліся амерыканскія ваенныя самалёты. На ангарах велізарныя лозунгі на англійскай мове: «Забівай у імя міру», «Забівай у імя свабоды». Дананг — другі па велічыні горад Паўднёвага В'етнама. Яго мэр Нгуен Нгок Кой, маёр з бульдожым тварам, гаворыць мне: «У нас любое дзеянне супраць урада расцэньваецца як парушэнне закона». А закон, дзеючы ў Данангу і ва ўсім Паўднёвым В'етнаме, — гэта маўчанне.

«Пішыце праўду, — параіў в'етнамскі журналіст, што суправаджаў мяне. — Нам гэта забаронена».

Ёсць два гарады: Дананг — увасабленнем якога з'яўляецца «Грандатэль», і Дананг — бежанцаў.

Ля ўваходу ў дашчатую халупу нас сустракае пажылы в'етнамец. Яго ўсходняя ветлівасць скавана недаверам. «Тут поўна шпікоў», — тлумачыць мне в'етнамскі калега. Пераканаўшыся, што я не амерыканец, стары пытаецца, як я стаўлюся да вайны. «Асуджаю», — адказваю я. Лёд між намі адразу растае.

Нас запрашаюць зайсці ў халупу і выпіць чаю.

«Я жыў з сям'ёй у гарах, — расказвае гаспадар. — Меў свой домік і дзве каровы». Ён устае і бярэ са скрынкі, якая замяняе буфет, альбомчык з фатаграфіямі. «Вось мой дом. А гэта фатаграфія сына. Цяпер дом разбураны, а сын мёртвы».

«Салдаты арміі вызвалення наведваліся да вас у вёску?» — пытаюся я. Ён вагаецца. Потым адказвае: «Так. Даволі часта. Яны прасілі ў нас рыс. Мы давалі. Яны ж не ворагі, а такія ж в'етнамцы, як і мы. Іншы раз яны дапамагалі нам ўрабляць палі. Потым у вёску прыйшлі амерыканцы. Яны забівалі мужчын, жанчын, дзяцей. Гэта яны спалілі мой дом».

Мы ідзём па гразкай вуліцы паміж старымі баракамі, якія ціснуцца адзін да аднаго, каб не разваліцца. Дзеці гуляюць у бруднай лужы.

У другім Данангу ззяе агнямі бар «Гранд-атэля». Тут таксама адчуваецца вайна, але вайна бяскроўная. Тут патанаюць не ў гразі — у кока-коле. Дзялюся ўражаннямі з амерыканскім саветнікам, які табапёрся на стойку бара. «Ведаю, ведаю, — нецярпліва перапыняе ён мяне. — Яны ненавідзяць нас. Каля 85 працэнтаў паўднёва-в'етнамскага насельніцтва хочуць, каб мы пайшлі». І ён спасылаецца на дадзеныя апытання, праведзенага ў 1971 годзе амерыканцамі, якія нідзе не публікаваліся.

Па вуліцах горада патрулююць танкі. Як толькі будзе заўважана невялікае скапленне людзей, маніфестацыя студэнтаў або манахаў-будзістаў, зараз жа з'яўляецца паліцыя, якая з дапамогай слёзатачывага газу разганяе іх.

«Імкненне да міру лічыцца ў нас злачынствам», — гаворыць мне каталіцкі свяшчэннік Чан Цін. Яго царква разгромлена агентамі Тхіеу за тое, што ён хацеў звярнуцца да сенатара Макговерна, які ўзначальваў камісію па расследаванні злоўжыванняў у абыходжанні са зняволенымі. Праз некалькі дзён пасля гэтай сустрэчы я даведаўся, што Чан Цін прыгавораны да 9 месяцаў турэмнага зняволення.

Стары бежанец з Дананга, другі мой субяседнік, стаў ахвярай ужывання амерыканцамі ў Паўднёвым В'етнаме тактыкі «перамяшчэння насельніцтва з мэтай удасканалення абароны».

Аднойчы жыхарам вёсак, размешчаных у гарыстым раёне на паўночны захад ад Буон-Хо, паведамілі, што яны павінны пакінуць сваё жыллё. «Вы можаце ўзяць з сабой столькі, колькі зможаце несці», — заявілі ім афіцэры, якія кіравалі аперацыяй. Хутка прыехалі ваенныя грузавікі. Людзей выгналі з дамоў, а дамы спалілі. «Салдаты адабралі ў нас усю жыўнасць: свіней і качак», — скардзіўся мне стары селянін.

Усіх перасяленцаў сабралі за калючым дротам непадалёк ад Буон-Клі. Кожны павінен быў клапаціцца сам аб сабе. Даводзілася самім будаваць баракі з ліставога жалеза, старых піўных бочак, гнілых дамоў. Вакол не было ні кавалачка зямлі, каб пасеяць крыху рысу. Гэта прывяло да цяжкіх вынікаў. Перасяленцы гібеюць. У Буон-Клі зараз можна ўбачыць мноства дзяцей з распухлымі ад недаядання жыватамі. У маці няма малака, каб накарміць сваіх дзяцей. Цяпер у Буон-Клі «пад кантролем дзяржавы» жыве 4 000 бежанцаў.

У Сайгоне гэта драма набывае велізарныя маштабы. У часы французскага каланіяльнага панавання насельніцтва ў горадзе складала 300 тысяч чалавек, цяпер яно дасягнула 3 мільёнаў. Дзеці спяць на бруку, жанчыны корпаюцца ў адкідах на «амерыканскіх» памыйках. Не хапае нават пітной вады. Дамы кішаць пацукамі, каналізацыя ў горадзе сапсавана, смецце прыбіраюць з выпадку да выпадку. Вялікая смяротнасць сярод насельніцтва. У 1968 годзе 50 працэнтаў усіх смерцяў прыпадала на дзяцей да пяці гадоў. Паводле дадзеных Сусветнай арганізацыі аховы здароўя, 60 працэнтаў насельніцтва Сайгона хворыя на туберкулёз. Нягледзячы на гэта, адміністрацыя Тхіеу выдзеліла ў 1971 годзе на ахову здароўя ўсяго 5 мільярдаў піястраў, у той час як на ваенныя патрэбы было выдаткавана 177 мільярдаў.

У самым цэнтры горада, на вуліцы Лай, адзін з жыхароў вывесіў на даху свайго барака партрэт прэзідэнта Тхіеу: «Гэта для паліцыі, — кажа ён мне.—Каб мяне не выгналі на вуліцу. Аднак я не маю сімпатый да гэтага лёкая». Праслаўляць Тхіеу можна колькі хочаш. Але гэтым і абмяжоўваецца свабода выказвання думкі. Любое другое праяўленне не дапускаецца. Паліцыя рэагуе хутка і энергічна.

У порце Куі-ньон салдаты кінулі 20 гранат са слёзатачывым газам у сіроцкі прытулак, дзе ў той момант чатырыста дзяцей адзначалі нейкае сваё свята. «Мы думалі, што там сабраліся студэнты», — заявіла потым паліцыя.

Рэжым Тхіеу ў Паўднёвым В'етнаме сутыкаецца з арганізацыйнай апазіцыяй. Летась у кастрычніку газета «Тыенгванг», нягледзячы на праследаванне цэнзуры, сабрала 718 850 піястраў у дапамогу студэнтам, якія змагаюцца.

Студэнты адыгрываюць важную ролю ў барацьбе насельніцтва Паўднёвага В'етнама супраць амерыканцаў і адміністрацыі Тхіеу.

«Я дапамагаю студэнтам», — сказала мне 76-гадовая прадаўшчыца лімонаў і апельсінаў. Яна забяспечвае гэтымі фруктамі дэманстрантаў, якія ўжываюць іх як своеасаблівыя лекі супраць раздражнення, што выклікае слёзатачывы газ.

У маленькім пакойчыку пагады Ан-Куанг у Сайгоне я гаварыў пра палітыку «в'етнамізацыі вайны» з адным са студэнтаў.

«Наш народ вырашыў сарваць гэты план, — сказаў ён. — Праўда, турмы набіты, моладзь ў казармах, амерыканцы ўзаконілі прастытуцыю. Але імперыялісты не даб'юцца свайго. Наша нянавісць вельмі вялікая. Вельмі многа крыві пралілося па іх віне».

Я зразумеў, што значаць гэтыя словы, калі пазнаёміўся з 19-гадовай Нгуен Тхі Мінь.

Худы бледны твар. Яе арыштавалі 21 сакавіка 1968 года ў Сайгоне ў будынку Саюза студэнтаў. Каталіцкі свяшчэннік Тхан Цінь, намеснік старшыні Камітэта барацьбы за паляпшэнне турэмнага рэжыму, сказаў мне: «Яе злачынства ў тым, што яна вельмі любіць радзіму, мір, справядлівасць».

«Яны прыцягнулі мяне ва ўчастак на вуліцы Чан-Хынг-Дао, да маіх вушэй прымацавалі электрычныя правады і пусцілі ток, — расказвае дзяўчына. — Я адразу страціла прытомнасць. Ачнулася ў адзіночцы, без ежы і вады. Катаванні працягваліся. Пад пазногці заганялі цвікі, саджалі ў нейкі барабан і білі па ім палкамі. Ад пастаянных катаванняў у мяне пайшла горлам кроў».

У турме Тхудык каты рабілі з палітычнымі зняволенымі ўсё, што хацелі. Тры месяцы правяла дзяўчына ў турэмным засценку і 9 месяцаў у жахлівых «тыгравых клетках» вострава Каншон. Толькі пасля таго, як у Тхі Мінь адняліся ногі, яе перавялі ў адзін з сайгонскіх шпіталяў. Дзяўчыну вызвалілі толькі ў чэрвені 1971 года, праз 39 месяцаў пасля арышту.

Многа патрыётаў знікае бясследна. Малады Тран Тхі Нга памёр 8 снежня 1970 года пасля бесчалавечных катаванняў у цэнтральным упраўленні сайгонскай паліцыі. Бясследна знік арыштаваны нядаўна студэнт Фам Хонг Там. Многія тысячы палітзняволеных пакутуюць у турмах, колькасць якіх цяжка ўстанавіць.

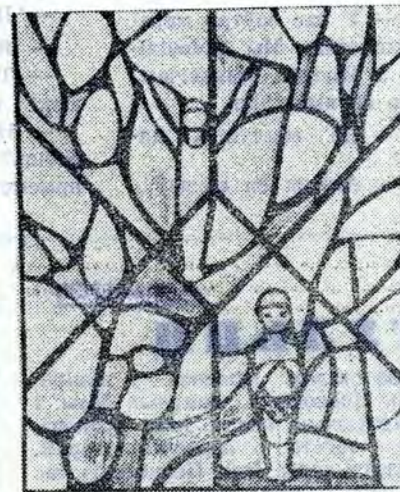
Усе, хто вяртаецца з вострава Каншон, сцвярджаюць, што там пакутуюць у жахлівых умовах ад 5 да 18 тысяч палітычных зняволеных. Асаблівую вядомасць набыў лагер Тан-Хіап, дзе памершых ад катаванняў жанчын спальваюць у ямах. У цэнтральнай сайгонскай турме камеры настолькі перапоўнены, што зняволеным там няма чым дыхаць.

ТАСС.

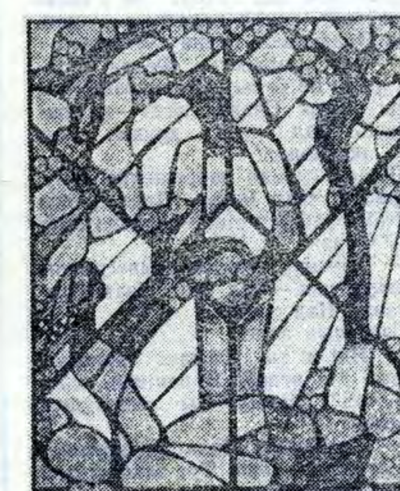
ПРОСТА ВІТРАЖ...

Космас.

Кветкі.

Урадлівасць.

Гэтыя вітражы робіць мастак Нэла Шчасная для Беларускага дзяржаўнага інстытута па праектаванні прадпрыемстваў харчовай прамысловасці, які будуецца на вуліцы Рэспубліканскай у Мінску.

ШТО ПІШУЦЬ ПРА НАС

ВАЧЫМА ЗЕМЛЯКА

«Людзі і краявіды» — так назваў сваю падарожную кніжку наш зямляк, вядомы польскі празаік Збігнеў Жакевіч. Некаторыя старонкі кнігі мне ўжо знаёмы—памятаю, як у канцы зімы 1968 года ён узіраўся ў абрысы свайго роднага, але зусім абноўленага Маладзечна, пазнаваў вулачкі, нават асобныя дрэвы. А цяпер тое, ягонае хваляванне я адчуў, чытаючы кнігу.

Збігнеў Жакевіч паездзіў па мясцінах Ф. Дастаеўскага, А. Пушкіна, Л. Талстога, І. Буніна, І. Тургенева, А. Блока і, вядома ж, па мясцінах свае бацькаўшчыны, дзе залётным салаўём праляцела дзяцінства польскага празаіка. Найбольшае ўражанне на яго зрабіла роднае Маладзечна. І гэта зразумела. Горад у параўнанні з тым, якім пакінуў яго Збігнеў Жакевіч, вырас у сем-восем разоў.

У Мінску польскі госць сустракаўся з Я. Брылём, Ул. Калеснікам, Ул. Караткевічам, А. Мальдзісам. Мне найбольш было цікава чытаць тыя мясціны, дзе З. Жакевіч гаворыць пра Я. Брыля. Пра яго ўжо шмат пісалі, але вось у Збігнева Жакевіча партрэт нашага выдатнага празаіка выйшаў своеасаблівы і арыгінальны: «Высокі, шыракаплечы, з дабрадушным тварам, з вялікім мясістым носам... Прырода шчодра надзяліла яго і сам ён ад прыроды шчодры... О, дзіва, гэты высокі і моцна складзены мужчына з вялікімі, як молат, рукамі мае натуру лірыка». Збігнеў Жакевіч знаходзіць у Я. Брылю цікавага апавядальніка, захапляецца ягоным задушэўным нізкім голасам, калі ён спявaў беларускія, рускія, польскія песні, радуецца, што Я. Брыль добра знаёмы з польскай культурай, літаратурай і мовай, што ён даўні сябра польскіх пісьменнікаў, перакладае лепшыя здабыткі польскай літаратуры на родную беларускую мову.

Кніга Збігнева Жакевіча — цікавая старонка польска-беларускіх культурных сувязей.

Г. КАХАНОЎСКІ.

ПОЛЬСКІ ЛІТАРАТАР ПРА В. БЫКАВА

Польскі грамадска-літаратурны штотыднёвік «Культура» надрукаваў нізку нарысаў вядомага пісьменніка Мельхіёра Ваньковіча «Вайна і пяро». Варта нагадаць, што М. Ваньковіч — аўтар многіх раманаў, аповесцей і рэпартажаў — нарадзіўся на Беларусі, у мясцовасці Калужыцы, і заўсёды цёпла і сардэчна ставіцца да беларускага народа, да яго звычаяў і культуры. Ён таксама пільна сочыць за беларускай сучаснай літаратурай, асабліва за творамі пра Айчынную вайну.

М. Ваньковіч—сам былы ваенны карэспандэнт — прасочвае ў сваіх нарысах спосаб адлюстравання франтавых падзей у літаратурах розных краін. Важнае месца ў савецкай літаратуры ён адводзіць творчасці Васіля Быкава. Паводле слоў Ваньковіча, у «Трэцяй ракеце» Быкаў «патрапіў дасканала перадаць чытачу атмасферу і рытм жыцця ў акопах перад боем, калі чаканне і хваляванне, страх і надзеі пераплятаюцца гумарам і глыбокай задумай, а сярод бясконцых гутарак знаходзіцца месца для ціхіх успамінаў сваёй маладосці. І так аж да моманту бою, які ў яго не бліскучая маляванка, а пекла...»

Аповесць «Праклятая вышыня» Ваньковіч называе «драматычным, дасканала пабудаваным творам, які ўзнімаецца да найлепшых узораў савецкай ваеннай прозы».

В. РУДЧЫК.

«НА АДНЫМ З ПЕРШЫХ МЕСЦ СЯРОД СЛАВЯН»

У часопісе «Славенскі нарадопіс» змешчана рэцэнзія Міколы Мушынкі на манаграфію Л. Барага «Беларуская казка». Аўтар адзначае, што ў апошні час беларуская фалькларыстыка дасягнула ўздыму. Павялічылася колькасць публікацый, павысілася іх якасць.

У лісце ў Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР М. Мушынка піша, што «беларуская фалькларыстыка ў сучасны перыяд знаходзіцца на адным з першых месц сярод славянскіх народаў» і ён лічыць сваёй задачай сістэматычна інфармаваць славацкую грамадскасць пра поспехі нашых вучоных.

Лявон КУДЛА

У КОЖНАГА СВОЙ КЛОПАТ

У кватэры пісьменніка зазваніў тэлефон. Трубку зняла цешча.

— Гэта з Палаца культуры вас турбуюць. Папрасіце, калі ласка, да тэлефона Мікіту Іванавіча, — пачуўся заклапочаны голас.

— Нельга,— уздыхнула цешча.

— У нас заўтра мерапрыемства. Мы дамовіліся з Мікітам Іванавічам, што ён выступіць.

— Не выступіць цяпер...

— Але ж ён абяцаў...

— Ён нікому не адмаўляў. Выконваў просьбы. Але, усё...

— Як усё? У нас жа сарвецца мерапрыемства.

— Няма Мікіты Іванавіча. Памёр.

— Але ж на тым тыдні мы дамовіліся, у нас мерапрыемства.

— Ну, а на гэтым тыдні ён прыйшоў дадому з мерапрыемства, хапіўся за сэрца і памёр.

— Як гэта памёр? Зусім памёр?

— Пахавалі ўчора.

— Як гэта пахавалі?

— Так. Завезлі на могілкі і пахавалі.

— Ну і што ж цяпер рабіць? У нас жа мерапрыемства зрываецца...

ПАМЫЛКА

Вучань чацвёртага класа прыбег са школы і з цікавасцю зірнуў на стол, на якім ляжала толькі што купленая бацькам кніга: «Гегель».

— Гэта ж трэба! — здзівіўся хлопчык.— У адным слове аж дзве памылкі: трэба напісаць «Гогаль», а яны напісалі «Гегель»...

УСЁ ЯСНА

Жонка выправіла мужа з хлопчыкам пагуляць на вуліцу, каб яны не перашкаджалі ёй прыбіраць у хаце. Калі праз дзве гадзіны яны вярнуліся, спытала сына:

— Ну, дзе вы былі?

— У кафэ,— адказаў хлопчык.

— Што вы там рабілі?

— Пілі ліманад.

— І тата таксама піў ліманад? — перапытала жонка.

— Ага. Тата ўзяў мне шклянку ліманаду і сабе палову шклянкі ліманаду.

— А потым?

— Тата выпіў свой ліманад і запіў маім ліманадам.

Бацька сярдзіта зірнуў на сына.

— Што, не праўда? — збянтэжыўся хлопчык.

— Праўда, сынку,—усміхнулася жонка.— Тата вельмі любіць ліманад,— і павяла мужа ў другі пакой.

Уладзімір ПРАВАСУД

ТВОРЧЫЯ ПАКУТЫ

Маладзіка на небе серп
Над дачаю павіс.
А Станіслаў па клічцы Сверб
Ледзь за сталом не скіс.

Сядзіць. А кнігі—па баках.
Паперы чыстай стос.
Знаёмы свежай фарбы пах
Яму казыча нос.

А думкі мрояцца ў яго,
Ніяк іх не суняць.
Артыкул трэба. Пра каго!
Ну, пра каго пісаць!

Вось кніжку новую Якім
Яму падараваў.
Слабая кніжачка.
Ды з ім
Даўно пасябраваў.

Хоць быў з Якімам угавор,
Дзе трэба—падтрымаць.
Ды дужа ўжо слабенькі твор,
Як пахвалу пісаць!

А можа ўсё ж нафугаваць!
Адсохне хай рука,
Што ўздумае крытыкаваць
Суседа-дружбака!

Ды і артыкул трэ якраз,
Бо папракнуць, што Сверб
Не заўважае бегу час
І сённяшніх патрэб.

А мо падсыпаць незнарок
У крупнік Тамашу
Жмень колькі перцу, як урок,
Каб апякло душу!

Яно то так, ды і не так,—
У вершы ён слабак,
Ды перчыць юшку ён... І як!
На юшку ён мастак!

А можа Янку крытыкну,
Хоць, праўда, ён зямляк...
Не, не! У Янкі на куццю
Якія клёцкі! Смак!

...Не варыць нешта галава,
Што хочаш тут рабі.
Рыбачыў з тым, з тым паляваў,
А з гэтым чарку піў...

Пісаць на іх нейк не з рукі,
Тым больш крытыкаваць.
Куды ні глянеш—дружбакі.
Дык пра каго ж пісаць!

Маладзіка на небе серп
Даўно ўжо не вісіць.
А Станіслаў па клічцы Сверб
У роздуме сядзіць.

А. ПАЛЕЎСКІ

ГУЛЬНЯ

За сталом гуляюць у даміно: Іван Пракопавіч, загадчык базы, і кладаўшчык Федзя. Іван Пракопавіч —тоўсты, з чырвоным тварам. Федзя—худы. Іван Пракопавіч час ад часу слініць пальцы, Федзя — круціць валасы.

Трэці раз выйграе загадчык, і Федзя лезе пад стол, як і было дамоўлена перад пачаткам гульні. Іван Пракопавіч гучна смяецца:

— Ну і дзівак ты, Федзя, я такіх яшчэ не бачыў. Прайграць тры разы запар! Скажы каму—не паверыць. Пад стол, дружа, пад стол, родненькі!

Потым гульня пачынаецца зноў. Чырвоны твар Івана Пракопавіча раптам зрабіўся сіні—партыю выйграў Федзя.

— Прашу, —кажа павесялелы кладаўшчык,—пад стол, Іван Пракопавіч! Пад стол!

Загадчык злуе.

— Які ж ты ўсё-такі чалавек, Федзя! Не ведаў! Я павінен лезці пад стол? Думаў—ты сапраўдны чалавек.

— Прабачце, Іван Пракопавіч, але ж гэта гульня. Тут законы для ўсіх аднолькавыя.

— Аднолькавыя?!. Між іншым, калі ў цябе дзесьці згубіўся мяшок з цукрам, я цябе не пакараў. Памятаеш? Ну, дык што, лезці мне пад стол?

— Як хочаце, Іван Пракопавіч, воля ваша,—адказвае Федзя.

— Так бы адразу. А то —лезь! Хе-хе!..

Гульня ў даміно працягваецца.

Пераклаў з украінскай
Васіль ТКАЧОЎ.

В. НАХЦІГАЛЬ

ЛАСКАВАСЦЬ

Толькі паспеў я разгарнуць газету, як пачуў з кухні голас маёй жонкі:

— Збегай хуценька ў магазін! Кава зараз закіпіць, а ў мяне — ні драбочка цукру.

— Якраз цяпер заўважыла! — агрызнуўся я і, неахвотна адклаўшы газету, выйшаў на вуліцу.

Вось і прадуктовы магазін. Яшчэ праз шкло вітрыны я ўбачыў доўгую чаргу ля прылаўка. Прадавец недзе знік, быццам яго тут і не было. Рабочыя цягалі са двара нейкія белыя мяхі. Відаць, з цукрам.

— Вы апошняя? — звярнуўся я да жанчыны ў аквамарынавым плашчы.

— Так,—адказала яна і какетліва дадала: — Мужчыны заўсёды некуды спяшаюцца. А ў мяне сёння час ёсць, таму дазваляю вам стаць перада мной.

— Ну што вы! — паспрабаваў адмовіцца я, але тут жа згадзіўся, успомніўшы, што яшчэ не снедаў.

Не паспеў я нават падзякаваць гэтай жанчыне, як да мяне звярнулася ўзброеная дзвюма гаспадарчымі сумкамі брунетка, што цяпер была перада мной:

— Мне трэба будзе шмат чаго купіць, — прабуркавала яна, — так што можаце станавіцца наперадзе.

Я прасунуўся яшчэ на паўметра. Цяпер перада мной былі толькі тры жанчыны. Яны неяк надта пяшчотна паглядзелі на мяне, і тая, што стаяла першая, прамовіла з усмешкай:

— Станавіцеся, грамадзянін, наперадзе ўсіх. Вы ж адзіны ў нашай чарзе мужчына, і жонка, відаць, чакае вас з нецярпеннем.

«Якія ж разумныя і ласкавыя ўсе жанчыны,— расчулена думаў я. — Яны ведаюць, што наш брат не вельмі ахвочы стаяць у чарзе, і пайшлі мне насустрач».

У гэты момант з'явілася, нарэшце, прадаўшчыца. Я купіў кілаграм цукру і не паспеў нават на крок адысці ад прылаўка, як мяне акружылі ўсе пакупніцы і ў адзін голас запыталіся:

— Скажыце, калі ласка, а цукар не вільготны?

Пераклаў з нямецкай
Г. БАЛАШ.

Георгій ЮРЧАНКА.

РАЗВАГА

Уладзімір ЛЯПЕШКІН

Майскі гром на сто вёрстаў кругом
Скалануў векавечныя далі...
На сцяжынцы маленства майго
Слуп бетонны глыбока ўкапалі.

Трэці год ён смугу-далячынь
Аглядае, высокі і горды.
На дратах яго ўдзень і ўначы
Вецер трапка бярэ акорды.

І калі з Церабелі вясной
Буду йсці паўз чаромхі і бэзу,
Перашкоду міну стараной,
А на слуп, хоць цягні, не палезу...

МІМАХОДЗЬ

А. ШАЎЦОЎ

Ён мог змарозіць любое глупства. Нават летам.

Блыха на ільве лічыла сябе асобай, блізкай да цара.

Адзін у гісторыю ўваходзіць, другі — ўпаўзае на каленях.

Пра пісьменніка гаварылі: «Ён ні ў «Немане» не тоне, ні ў «Полымі» не гарыць».

Дапытлівасць нараджае вучоных і плеткароў. Усё залежыць ад маштабу душы і інфармацыі.

Д. ПАЛОНСКІ

Для павелічэння колькасці яек куры патрэбны дазарэзу

З ЗАМЕЖНАГА ГУМАРУ

— Значыць, ты не ведаеш, калі пачалася Трыццацігадовая вайна?

— Так, пан настаўнік. Але я ведаю, колькі год яна працягвалася.

●

— Вы гаворыце па-англійску?

— Не.

— Па-французску?

— Не.

— Але ж тут напісана, што ў вашым рэстаране гавораць на ўсіх мовах?

— Гэта госці, а не мы.

●

У магазіне матацыклаў.

— Вам запакаваць, ці разаб'еце яго адразу?

●

Пральні самаабслугі вельмі палягчаюць працу мужчын, ці не так?

●

Дзіўна, як гэта нікому не прыйшло ў галаву ўключыць у лік выйгрышаў па латарэі не толькі аўтамашыну, але і гараж...

●

На чыгуначным вакзале, у буфеце.

— Мы стараемся даваць порцыі меншыя, каб ніхто з пасажыраў не спазніўся на поезд.

З нямецкай пераклаў
В. КАЧАНАЎ.

По тэхнічных умовах унутраныя восем старонак васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—33-25-25, адказнага сакратара—33-44-04, аддзела літаратуры—33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі—33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62 аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры—33-21-53, выдавецтва —32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

 Індэкс 63856 АТ 01655